

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI
KATEDRA HISTORIE

**Reflexe žen z dělnického prostředí v ideologii a politice
Komunistické strany Československa a Československé
sociálně demokratické strany dělnické v počátečním období
první Československé republiky**

Magisterská diplomová práce

Jarmila Obrtelová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškerou použitou literaturu a prameny, s nimiž jsem pracovala.

V Olomouci, dne 27. 10. 2009

Obsah:

Úvod.....	3
1. Žena výdělečně činná.....	11
2. Dělnická rodina.....	21
2.1. Alkoholismus.....	25
2.2. Rozluka manželství.....	28
2.3. Otec v rodině.....	33
2.4. Matka a dítě.....	35
2.5. Umělé přerušování těhotenství.....	38
2.6. Ochrana matek a dětí.....	45
3. Prostituce.....	48
4. Vztah dělnických žen k náboženství.....	53
5. Dělnická žena v politice.....	56
5.1. Ženy politicky aktivní.....	62
5.2. Ženy v Národním shromáždění.....	84
5.3. Dělnické ženy a tisk.....	90
Závěr.....	96
Resumé.....	98
Anotace.....	99
Seznam pramenů a literatury.....	100
Seznam příloh.....	107
Přílohy.....	108

Úvod:

Ve své práci jsem se zabývala ženami pocházejícími z dělnického prostředí v období první Československé republiky se zaměřením na dvacátá léta. Je to téma, které není dosud zcela zpracováno v rámci ženského emancipačního hnutí. Neměli bychom k němu přistupovat izolovaně, pokud se chceme zabývat touto problematikou, proto musíme přistoupit k širšímu vidění celé společenské situace od poloviny 19. století.

Emancipační hnutí se začalo rozmáhat zejména od druhé poloviny 19. století v rámci procesu celospolečenských proměn. Pomalu se šířila tendence vytvořit moderní – kapitalistickou a občanskou společnost s rovnými právy pro všechny. Do této doby měla společnost rozdělené role. Muž ovládal sféru veřejnou, na ženu zbyla sféra domácí. Měla se stát dobrou manželkou, matkou, hospodyní, větší ambice na ni kladeny nebyly. Toto nerovnoprávné postavení, respektive nárok na větší politická práva obhajovali muži svou účastí ve válkách a brannou povinností. Falešnost a chatrnost této obhajoby lze pak doložit na tom, že někteří muži – například církevní hodnostáři byli zbaveni těchto povinností, a přesto mohli plně využívat svých politických práv. V neposlední řadě lze ještě zmínit, že ženy stejně jako muži byly vystaveny stejným útrapám v době válečných konfliktů. Přesto až do vypuknutí první světové války převládal ve společnosti názor, že žena nemůže mít stejná politická práva jako muž, byla tím de facto právně řazena mezi neplnoleté, mentálně postižené či zločince.¹

S rozvojem industrializace společnosti, přibližně na přelomu 19. a 20. století, se žena stává také důležitou pracovní silou a vydává se na dlouhý běh ve snaze o zrovnoprávnění s muži. První požadavky směřovaly

---

¹ Neudorflová, M. L.: České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha 1999, s. 100.

na získání vyššího vzdělání. V tomto je podporovaly zejména ženské spolky, které se dále zabývaly charitativními a kulturními akcemi. Je ale důležité si uvědomit, že takovéto snahy o posílení vlastních pozic se týkaly jen určitého okruhu žen pocházejících z měšťanských vrstev a inteligence. Venkovské a dělnické ženy se o emancipační hnutí téměř nezajímaly.² Pro ně nebylo zaměstnání ničím novým a z tohoto důvodu u nich nenajdeme velkou odezvu pro ženskou emancipaci, jejíž myšlenky je prozatím nedokázaly oslovit.

Spolky zaměřené na lepší vzdělání pro ženy byly ve své práci poměrně úspěšné. Docházelo k založení celé řady škol, ať už to byly školy hospodyňské, obchodní či učitelské ústavy. Významným krokem se v této době stalo založení českého dívčího gymnázia Minerva roku 1890. O několik let později se již dívky směly zapsat na filozofickou fakultu a poté i na studium medicíny.³

Zájem měšťanských spolků byl orientován i na dělnické ženy, poté, co na jejich těžké pracovní a životní podmínky poukázala jako první Marie Riegrová-Palacká.⁴ Dělnice v důsledku rostoucích pracovních povinností neměly dostatek času na svou domácnost a rodinu. Charakteristickým znakem, který tento negativní jev provázel, byla zvýšená kojenecká úmrtnost. Nuzné poměry těchto žen nedovolovaly účastnit se spolkového měšťanského života, a proto od 80. let 19. století si dělnice zakládaly své odbory v rámci mužských dělnických spolků. Pokud tedy budeme hovořit o ženském dělnickém hnutí, je důležité si uvědomit, že bylo z důvodů výše jmenovaných distancováno od širokého emancipačního proudu středních vrstev.

Avšak samotné vzdělání nezaručovalo ženám celkovou změnu právního a sociálního zákonodárství. Pro získání plných politických práv bylo

---

² Bahenská, M.: Počátky emancipace žen v Čechách. Praha 2005, s. 53.

³ Neudorflová M. L.: České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha 1999, s. 122.

⁴ Bahenská, M.: Počátky emancipace žen v Čechách. Praha 2005, s. 104.

nutné učinit ještě řadu kroků, tím nejdůležitějším se stala snaha získat aktivní a pasivní volební právo, jejichž prostřednictvím by se dále mohly podílet na úpravě právního zákonodárství.

Teoreticky by se dalo říct, že ženy dosáhly svého vítězství v roce 1920, kdy vešla v platnost nová ústava zrovnopравňující ženy s muži. Nová Československá republika v čele s T. G. Masarykem byla nakloněna ženské otázce. Sám prezident se velmi zajímal o ženské hnutí a nebránil se jeho diskuzím. Přesto se ženská otázka nevyřešila ze dne na den. Schválení právních norem pro ženy a vejití v platnost ještě nezaručovalo jejich dodržování, o případné oblibě či neoblibě u mužské části populace ani nemluvě. Československá republika, rovnoprávnost žen a mužů otevřela nové možnosti, přinesla nová řešení ale také nové problémy.

Ve své práci jsem se zabývala reflexí dělnických žen v politice a ideologii Komunistické strany Československa a Československé sociálně demokratické strany dělnické především na počátku dvacátých let. Na začátku emancipačních snah žen stojí vlastní uvědomění si své podřízenosti mužům, jež byla plodem soustředěné ideologie. Pokud chtěly ženy získat stejná práva, musely vytvořit svou vlastní ideologii, svůj program, kterým by napadly toto mužské elitářství. Ženy z dělnického prostředí nejvíce ovlivnil socialismus, protože na stejnou úroveň kladl utlačování žen a útisk proletariátu. Dokázal ale také rozštěpit ženské hnutí z hlediska třídní linie, neboť útisk žen spatřoval jako výsledek kapitalistické společnosti.⁵ Jeho cílem se tedy nutně stalo svržení kapitalismu. A z tohoto důvodu nebylo možné, aby se stýkaly feministky z řad buržoazie a pracujících tříd. Vytvořilo se mezi nimi politické a myšlenkové napětí, a proto je potřeba zdůraznit izolaci hnutí dělnických žen v rámci vývoje ženské emancipace.

---

⁵ Abramssová, L.: Zrození moderní ženy. Brno 2005, s. 278.

Mou snahou bylo vytvořit obraz dělnické ženy. Zachytit etapy jejího života, vykreslit roli jejího společenského postavení. Zobrazit tedy dělnici od její výchovy, přes roli manželky, matky, hospodyně, ale také bojovnice za svá práva s těmi problémy, které se jich nejvíce dotýkaly. Nabízí se zde celá řada otázek, které jsem se postupně pokusila zodpovědět. Odkud se vzal prvotní impulz, který přiměl tyto ženy usilovat o svou emancipaci? Obecně měšťanské vrstvy předpokládaly, že dělnická žena je rovnoprávná, protože pracuje stejně jako její muž. Za nedostatečné jen považovaly jejich vzdělání, které by jim umožnilo získat lepší práci a tím se i lépe postarat o svou rodinu. Musíme se ale ptát, zda dělnice skutečně usilovaly o získání lepšího zaměstnání? Bylo opravdu jejich cílem pracovat mimo domov? Můžeme předpokládat, že si tyto ženy pravděpodobně spíše přály návrat do poklidu své domácnosti. Návrat za svými dětmi a ke svému muži. Ačkoliv levicově orientované ženy kritizovaly kapitalistickou společnost, na druhou stranu se do určité míry viděly v buržoazní rodině a toužily se jí ve svém životě přiblížit.

Tímto se dostáváme k další oblasti, kterou jsem se pokusila zmapovat, a tou je domácnost dělnické ženy. Jak dokázala zvládat náročnou a těžkou práci v továrně zároveň s péčí o své děti a také o manžela? Mohla někde získat informace o správné výchově nebo se řídila jen svou intuicí? A co samotné děti, měly možnost studovat? Jaké vůbec panovaly vztahy v dělnické rodině? Podporoval manžel svou ženu či zde naopak vládla nevraživost? Nesmíme ani zapomenout na otázku náboženství. Byly tyto ženy věřící? Praktikovaly své vyznání víry nebo je v důsledku svých životních zkušeností vytěsnily na okraj? Jsem si vědoma toho, že ne všechny otázky byly uspokojivě zodpovězeny, přičemž některé z nich zůstaly jen ve fázi hypotéz. Přesto si myslím, že i takové částečně nezodpovězené otázky jsou nezbytné, protože nás tak neustále nutí o daném tématu přemýšlet z nejrůznějších pohledů.

Strany, které jako první začaly přijímat ženy, byly levicově orientované. Nejen tyto, ale také katolické strany měly zájem pomoci chudým ženám. Sdružovaly je do svých řad ale na zcela jiném ideologickém základě, a to pomocí náboženství. Postupně mezi těmito dvěma bloky narůstalo určité vnitřní napětí, které se projevovalo zřejmým nepřátelstvím také mezi ženami, zvláště patrné jsou narážky v tisku na obou stranách. Levicově orientované strany se snažily ukázat, že jen ony plně rozumí útisku žen a proletariátu. Vypracovaly rozsáhlou ideologii, jejíž propagací se snažily na ženy působit. A zde se soustřeďují na třetí oblast svého zkoumání, kterou je sociálně demokratická a komunistická strana ve spojení s dělnickými ženami. Se získáním aktivního volebního práva se ženy staly potenciálními voličkami těchto stran. Otázkou, na kterou jsem se pokusila odpovědět, je, zda se politici skutečně snažili zlepšit právní a sociální postavení žen, nebo se pro ně jen staly již zmíněnými potenciálními voličkami, prostřednictvím jejichž hlasů by se mohli dostat k moci ve státě? Dostáváme se tak k problematice uskutečňování hlásané teorie v životní praxi. Dále mě zajímalo, zda ženy vyznávající myšlenky sociální demokracie a komunistické strany, se samy aktivně zapojily do politické scény, ve kterých oblastech zde působily a jak se snažily přispět ke zlepšení postavení žen v české společnosti.

Počátku ženské emancipace v 19. století bylo věnováno hodně pozornosti. Za zmínku stojí zejména práce M. Bahenské⁶, M. L. Neudorflové⁷ nebo M. Lenderové⁸, skrz které si lze vytvořit ucelený obraz o ženě devatenáctého století. Problematika ženského hnutí v období první republiky má menší publikační pokrytí. Liberálně a katolicky orientovaným spolkům se věnuje práce J. Burešové *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Kniha D. Musilové *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního*

---

⁶ Bahenská, M.: Počátky emancipace žen v Čechách. Praha 2005.

⁷ Neudorflová M. L.: České ženy v 19. století. Praha 1999.

⁸ Lenderová, M.: K hříchu a modlitbě. Žena v minulém století. Praha 1999.

shromáždění Československé republiky nás seznamuje s ženami, jež aktivně vstoupily do politiky. Tématikou ústavy z roku 1920 a rozložením sil na české politické scéně se pak zabývá E. Broklová - *První československá ústava. Diskuze v Ústavním výboru v lednu a únoru 1920 a Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938*. Co se týče informací o dělnických ženách, byly zde zmiňovány jen okrajově.

Další informace o emancipačním hnutí lze také nalézt v časopiseckých studiích – zejména v kulturně historické revue *Dějiny a současnost* (1/1992, 6/1994), dále v článku P. Horské týkající se ekonomické aktivity žen, který vyšel v *Československém časopise historickém* (5/1983), v článku R. Wohlgemuthové o Účasti žen v české sociální demokracii, zabývající se touto tematikou do první světové války v témže časopise (3/1965) a v neposlední řadě to jsou studie otištěné v *Historickém obzoru* (7,11/2005, 2/2006).

Problematikou postavení žen v komunistické straně se například zabývají příspěvky J. Burešové a E. Uhrové ve druhém svazku sborníku *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu do roku 1989*, vydaného v rámci výzkumného projektu v letech 2001-2005 GA ČR: *KSČ a radikální socialismus v Československu 1918-1989*.⁹

Dále se výzkum týkající politické aktivity žen neobešel bez znalostí ústavy, fungování československého parlamentarismu a politických stran. Tyto poznatky jsem čerpala z prací již výše zmíněné E. Broklové a K. Malého a jeho *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Cenné informace o první republice jsem získala také z prací Z. Kárníka. Významné pro mou práci byly rovněž různé dobové publikace, zejména *Obecný občanský zákoník rakouský*, *Masarykovy práce* či *Hajnova Ženská otázka*.

---

⁹ Burešová, J.: *Reflexe společenského postavení žen v komunistické ideologii a politice ve 20. a 30. letech 20. století v Československu*. In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek II. Praha 2004, s. 41-62.

Uhrová, E.: *Ženy v KSČ a textilní dělnice v Čechách ve 20. letech*. In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek II. Praha 2004, s. 27-40.

Z archivních pramenů byly pro mou práci nejpřínosnější fondy Československá sociálně demokratická strana dělnická 1878-1921 a Československá sociální demokracie 1920-1948 uložené v Národním archivu v Praze, kde jsem čerpala informace zejména z protokolů ze schůzí představenstva výkonného výboru této strany. V nichž jsem našla různé rezoluce, návrhy, připomínky a poznatky zaměřené na ženskou otázku.

Z dalších fondů pro mě byla cenná Ústřední kulturně propagační komise UV KSČ s velkou sbírkou letáků zaměřených na agitaci strany u ženské části populace. Z hlediska podobných informací jsem využila i fondy Letáky KSČ 1921-1938 a Ilegální časopisy 1925 – 1938. Průběhy různých dělnických a komunistických schůzí pak nabízí fondy Presidia ministerstva vnitra a Presidia Policejního ředitelství, kam byl hlášen dozor nad těmito ať už plánovanými či neohlášenými akcemi.

Nezbytným pramenem k poznání činnosti nejen sociálně demokratických a komunistických poslankyň a senátorek mi byly těsnopisecké zprávy a tisky Národního shromáždění Československé republiky zpřístupněné Společnou česko-slovenskou digitální parlamentní knihovnou na webových stránkách poslanecké sněmovny parlamentu ČR. Podávají nám informace o práci žen v parlamentu, vůbec o jejich zastoupení, kterými tématy se zde zabývaly a jak zde byly přijímány.

Velká část mé práce je rovněž položena na dobovém tisku. Kde jsem vycházela jak z ženských periodik, tak i klasických týdeníků a dalších novin zastupujících příslušné politické strany. Tisk byl obecně chápán jako důležitý stranický aparát nezbytný pro agitační a propagační práci. Každá strana měla svá periodika, mezi nimiž nechyběly ani ženské časopisy, aby tak byla agitačně pokryta celá společnost. Bylo zde zajímavé sledovat vývoj těchto periodik a hlavně názorů na různé aspekty ženské a dělnické otázky vůbec. Ženské časopisy se ve velké míře zajímaly o sociální problematiku a možné perspektivy jejího zlepšení, reagovaly na politickou a ekonomickou situaci, přinášely také čistě ženská témata – mateřství,

výchova dětí, vaření, móda. Poté, co se ale některé dříve sociálně demokratické časopisy dostaly pod komunistické vedení, byla většina témat zúžena na politickovýchovnou osvětu a jejich náklady začaly klesat.

1. Žena výdělečně činná:

K vytvoření uceleného obrazu dělnické ženy je nutné se seznámit s nejdůležitějšími celospolečenskými událostmi a změnami na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Nejvlivněji zasáhla populaci v tomto období industrializace s urbanizací a dále intelektuální, vědecká a politická revoluce. Stejně jako bylo dělnictvo ovlivňováno soudobou ideologií – především vzrůstajícím socialismem, působily tyto myšlenky i v ženském dělnickém prostoru.¹⁰ Teorie socialismu určovala tedy společenskou pozici těchto žen i vztah vůči ženské otázce a ženským emancipačním snahám. „Emancipační snahy“ dělnických žen byly v rámci celého ženského hnutí jasně vymezeny a v důsledku toho se značně lišily od idejí žen z měšťanského okruhu. Vstup dělnických žen do společenského dění byl determinován hlavně jejich snahou o zachování holé existence svých rodin.

Je důležité si objasnit, jak lze vlastně charakterizovat dělnictvo. Co si lze pod tímto pojmem představit. Zda se obsah tohoto pojmu v minulosti vyvíjel. Obecně převládá názor, že dělnictvo tvořily nižší vrstvy společnosti, především tedy lidé pracující v továrnách, kteří se vydali za obživou do měst, kde žili ve velmi skromných podmínkách. Ottův slovník naučný za dělnictvo považuje třídu lidí pracujících za mzdu.¹¹ V marxistické teorii bylo pro dělnickou třídu vytvořeno synonymum – proletariát. Za jehož příslušníky jsou považováni ti, co nevlastní výrobní prostředky a jsou tedy závislí na jejich vlastnících – podle dobové terminologie buržoazii. Marx označuje dělníky jen jako zboží, které je vydáno napospas rozmarům buržoazie.¹² Další marxistický autor Veber ve své knize popsal dvě teorie této skupiny obyvatelstva. Z jeho hlediska

---

¹⁰ Žena, roč. VII., č. 5, r. 1921, s. 1.

¹¹ Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD ROM, díl VII., s. 216.

¹² Manifest Komunistické strany, <http://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1848/manifest/index.htm>

širšího pojetí by sem patřily všechny vrstvy námezdně pracujících, kteří se podílejí na výrobě a vytváření nadhodnoty. Sám ale upozorňuje, že podle této teorie, by sem spadali, jak průmysloví a zemědělství dělníci, tak i pracující v nevýrobních odvětvích či techničtí odborníci.¹³ Podlé druhé teorie je „*dělnická třída tvořena třídou námezdních dělníků oddělených od výrobních prostředků, prodávajících kapitalistům svou pracovní sílu a bezprostředně vyrábějících nadhodnotu.*“¹⁴ V literatuře vydané po roce 1989 spojuje F. Šamalík dělnictvo s průmyslovou revolucí. Hovoří o zániku tradičního společenství a vzniku nové třídy právě v rámci průmyslové revoluce. Vyhraněnost dělnické třídy byla dána životními a pracovními podmínkami a hlavně vyloučením z dobrodiní osvícenských idejí.¹⁵ O kompaktnosti a jakési společenské sevřenosti dělnické třídy se zmiňuje i Z. Kárník. Vyvozuje to z charakteru jejich samotné práce. Dělnictvo chápe jako pronajímatele vlastních výrobních sil, tedy sebe samých k obsluze výrobních prostředků. Jednoduše řečeno dělníci prodávali pouze svou práci, ne výsledky z ní plynoucí.¹⁶ V dnešním podvědomí společnosti je obecně nazíráno na dělníka jako na člověka živícího se manuální prací. Je to označení příliš široké, protože by sem tak spadaly i manuální umělecké profese, jež jako dělnické nepocítujeme. V souvislosti s definicí dělnictva je pro tuto práci nezbytné také charakterizovat dělnickou ženu. R. Wohlgemuthová nazírá na dělnici jako součást dělnické třídy, kde tvořila velmi početnou složku, jež v některých odvětvích lehkého průmyslu dokonce převažovala.¹⁷

Dělnickou ženu je ale důležité vnímat především jako manželku svého muže. Která začala pracovat mimo domov z důvodu udržení své

---

¹³ Veber, V.: Postavení dělnické třídy v českých zemích 1924-1929. Praha 1965, s. 17.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Šamalík, F.: Zdroje sociálnědemokratického hnutí. In: Dějiny českého a československého sociálnědemokratického hnutí. Praha – Brno 2006, s. 18 - 20.

¹⁶ Kárník, Z.: České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha 2003, s. 301.

¹⁷ Wohlgemuthová, R.: Účast žen v české sociální demokracii. In: Československý časopis historický 3/1965, s. 403.

rodiny při životě. Její práce byla nezbytná, neboť mzdy dělníků nedostačovaly k vyživení rodiny. A byly to především matky, které se obětovaly pro své děti a byly ochotny pracovat za podmínek mnohem nevýhodnějších než muži. *Účast žen v pracovním procesu ovšem působila snižování mezd mužů, a toto snížení v začarovaném kruhu zase působilo nazpět další snižování mezd ženských.*¹⁸ Z těchto důvodů z počátku brojili muži proti ženské práci mimo domov a poměrně dlouhou dobu trvalo, než se v dělnickém hnutí podařilo odstranit požadavek úplného zákazu ženské práce. Stejně tak vůdčí představitelé krystalizujícího dělnického hnutí vytvářeli svůj názor na ženskou zaměstnanost zprvu v závislosti na dobovém modelu rodiny, důležitou roli zde hrála i společenská prestiž mužů a v ohledy byl brán i respekt a úcta k ženství. V závěru úvah se ale jako rozhodující ukázal tlak trvalé a stále sílící ženské konkurence jako pracovní síly. Mužské úvahy se tedy orientovaly tímto směrem – souhlasily s ženskou domácí prací, naproti tomu odmítaly ženskou tovární zaměstnanost, protože ta podle nich znamenala zanedbanou domácnost, bezprizorní děti, poškozené tělesné zdraví, duševní otupělost a v neposlední řadě také nebezpečí ohrožení mravnosti.¹⁹

Není bez zajímavosti si uvědomit, že problematika umožnění ženám pracovat souvisela s počátkem emancipačního hnutí, které vyvolala potřeba lepšího vzdělání pro ženy v dobách, kdy zavedením stroje výroby se snížila potřeba ženské rukodělné práce a zvýšila potřeba financí na nákup spotřebního zboží. Aby tedy ženy mohly začít aktivně přispívat do rodinného rozpočtu, musely získat patřičné vzdělání, které by následně vedlo k jejich zaměstnání, aby nezůstaly v rodině jen jako trpění zaháleči. To se samozřejmě týkalo měšťanských vrstev.

Nevzdělané ženy byly zaměstnávány jen jako pouhé dělnice bez upravení občanských a sociálních práv, ačkoliv se na této pozici

---

¹⁸ Klabouch, J.: Manželství a rodina v minulosti. Praha 1962, s. 201.

¹⁹ Soukupová, B.: Ženská otázka a české dělnictvo (Praha 1867-1881). In: Žena v dějinách Prahy. Praha 1996, s. 258.

„vyrovnaly“ mužům. Informaci o této „rovnoprávnosti“ můžeme nalézt ve Slovníku naučném z roku 1873, redigovaném Fr. L. Riegrem a J. Malým, a to konkrétně v heslu Žena, zpracovaném Fr. Brábkem: „...u nás se společnost nikterak nezdráhá stavěti pohlaví ženské v nejnižších pracích na roveň pohlaví mužskému, za to však je tím spíše obmezuje u vyšším vzdělání a u vyhledávání si samostatného chleba živnostmi vyššími, než jsou nejhrušší práce nádenické.“²⁰ I když si Brábek uvědomuje složitost ženské otázky a nezbytnost výdělečné práce žen, přesto jim neváhá upřít celou rovnoprávnost s muži: „Proti emancipaci žen až do nejkrajnějších důsledností zásady všeobecné rovnosti v sociálním i politickém životě dá se však právem postavit námitka, že žena přírodou a vlastní povahou svou jest poukázána více na domov a na rodinu než do života veřejného, a ne bez významu (...), že v tom okamžiku, kdybychom ženám přiznali úplně rovné právo s muži, pominula by též šetrnost a mnohonásobné ohledy mužů na ženy, které již jen proto, že jsou slabšími a mužům podřízenými se býti zdají, mnohých, zvláštních výhod ve společnosti požívají.“²¹

Ačkoliv muži ve svých teoriích odmítali ženskou práci mimo domov, v praxi tomuto problému neuměli nijak zamezit a řešili jej převážně slovně. Tuto dvojí morálku – tedy na jedné straně hlásání, že žena patří do domácnosti, ale na straně druhé, že je nucena pracovat v továrně, protože muž není schopen uživit rodinu – kritizoval T. G. Masaryk. Což je pro něj navíc důkaz, že žena může pracovat hospodářsky jako muž: „Co se veřejného života týká, myslím, že je žena oprávněna účastniti se všeho veřejného života, hospodářství, politiky a všeho.“²² Dokonce její práci uznává jako náročnější, protože k tomu musí zvládat ještě domácnost s dětmi.

Klabouch navíc zmiňuje, že práce přinášela těmto ženám důležitý předpoklad zrovnoprávnění, ekonomickou nezávislost, rozhled a plnocenné

---

²⁰ Rieger, F. L.: Slovník naučný. Díl 10. Praha 1873, s. 481.

²¹ Tamtéž.

²² Masaryk, T. G.: Mravní názory. Praha 1925, s. 111.

zapojení do společenského života.²³ Taktéž ženy z měšťanských kruhů považovaly takovou ženu za rovnocennou svému muži, protože pracovala ve stejných podmínkách jako on a měla tedy být teoreticky finančně nezávislou. V reálném životě ale dělnická žena do vzniku Československé republiky nemohla žádnou z těchto „výhod“ pocítit, neboť ženská práce nebyla nijak ukotvena v ochranném pracovním zákonodárství. Těžce vydělané vlastní peníze v náročných pracovních podmínkách, které byly ihned investovány do rodiny, přinášely jen malé uspokojení, pokud byly dělnice stále vystaveny palčivým pracovním a sociálním problémům, které se nepřímou cestou dotýkaly opět celé rodiny.

Určitý zlom ve vývoji názorů na problematiku ženského zaměstnání a jejího místa v rodině nastal v sedmdesátých letech devatenáctého století. Byl důležitým výsledkem na poli každodenní trpělivé práce pokrokových žen. Skloubila se zde emancipační snaha žen dělnických i měšťanských, jejichž vyústěním se stalo vystoupení Karly Máchové²⁴ v rámci socialistického agitačního proudu, kde odsoudila poměr buržoazní i dělnické společnosti mužů k zaměstnané ženě jako konkurentce.²⁵ Na základě stejné odpovědnosti a výkonů mužů i žen obhajovala rovnost společenského postavení obou pohlaví. Ačkoliv tedy počátky vstupu dělnic do společenského dění se s měšťanskými ženami neshodovaly, v některých

---

²³ Klabouch, J.: Manželství a rodina v minulosti. Praha 1962, s. 201.

²⁴ Karla Máchová-Kostelecká (21.10.1853 Beroun – 16.5.1920 Praha), učitelka, novinářka a osvětová pracovnice, průkopnice sociálně demokratického ženského hnutí. Pro své socialistické přesvědčení byla zbavena učitelského místa, odjela do USA, kde několik let působila v českém krajanském ženském hnutí a roku 1893 založila spolu s Josefou Humpálovou-Zemanovou časopis Ženské listy. Po návratu do vlasti 1895 organizovala ženskou sekci Československé sociálně demokratické strany, vyvíjela rozsáhlou publicistickou a propagandistickou činnost. V letech 1901-14 řídila sociálně demokratický Ženský list (zastaven po vypuknutí 1. světové války), od 1916 Zájmy žen, 1903 se podílela na založení Ženského klubu českého, kde poté často přednášela. V letech 1905-06 se angažovala v boji za všeobecné volební právo. Roku 1908 a 1911 kandidovala za českou sociální demokracii jako první žena do českého zemského sněmu. Po vzniku ČSR se již pro nemoc politického života neúčastnila. Patřila k blízkým přítelkyním Charlotty Masarykové, s níž spolupracovala v sociálně demokratickém ženském hnutí. Tomeš, J.: Průkopníci a pokračovatelé. Osobnosti v dějinách české sociální demokracie 1878-2003. Praha 2004, s. 87.

²⁵ Soukupová, B.: Ženská otázka a české dělnictvo (Praha 1867-1881). In: Žena v dějinách Prahy. Praha 1996, s. 260.

otázkách ženského hnutí (viz úsilí o ženskou zaměstnanost mimo domov) vystupovaly naopak jednotně.

Bebel ve své knize *Žena a socialismus*²⁶ píše, že ženy již mají přístup do všech průmyslových odvětví. Podle něj se žena v zaměstnání stala znamenitým předmětem vykořisťování ve srovnání s mužem – žena se lehčeji přizpůsobuje, je povolnější a méně náročná.²⁷ Nejvíce pak měla být na práci najímána žena vdaná, přednost měly ženy s početnou rodinou, u které tak panovala jistota, že bude mnohem pozornější, poslušnější a mnohem pracovitější než svobodné dívky. K dalším „kladným“ bodům vdané ženy se navíc počítalo její možné opakující se těhotenství, porod a šestinedělí - tedy doba, po kterou žena nemůže vykonávat své zaměstnání a z důvodu této potenciální absence a hledání nucené náhrady zaměstnavatelem, byl ženám vyměřován mnohem nižší plat. K „dobru“ ženy patřila i její mírná povaha, která měla zaručit poslušnost, obratnost a trpělivost v práci a zabránit možným stávkám. Žena se stala dobrým trumfem v rukou podnikatele proti dělníkům.²⁸ Pracovní trh se tak ocitl v bludném kruhu, kde nízké mzdy žen vytlačovaly mužskou pracovní sílu. Ta byla tedy nucena nabízet se levněji, což zpětně snižovalo mzdy ženám. Ochranou proti tomuto kolotoči snižování mezd se stalo organizování dělníků v odborech. Pro ženy znamenaly tyto odbory významnou pomoc. Bylo důležité, aby začaly ženy s muži v těchto organizacích spolupracovat, jakékoliv samostatné ženské sdružování vytvářelo spíše překážky ve zlepšení jejich pracovního postavení. Bebel pro rok 1908 v odborovém hnutí udává 201 709 žen ve Velké Británii, 168 111 žen v Německu, 88 906 žen ve Francii a 46 401 žen v Rakousku.²⁹

---

²⁶ Bebel, A.: *Žena a socialismus*. Praha 1962. (První vydání vyšlo roku 1879 v Německu, vyvolalo celou řadu polemik a diskuzí na téma rodiny a osvobození ženy sociální revolucí z jejího nedůstojného postavení ve společnosti. Žena se má stát zcela rovnoprávnou a nezávislou na svém muži.)

²⁷ Bebel, A.: *Žena a socialismus*. Praha 1962, s. 138.

²⁸ Tamtéž, s. 205.

²⁹ Tamtéž, s. 207.

Pro naše země uvádí statistika československých sociálně demokratických odborových svazů za rok 1919 3638 odborových skupin, v nichž se sdružovalo 532 390 mužů (73,2%) a 194 665 žen (26,8%). V roce 1918 bylo ve svazích zastoupeno žen pouze 23 824 (15,16%). Svazů, které vykazovaly více jak tisíc organizovaných žen, bylo v roce 1918 sedm, v dalším roce už se jejich počet zvýšil na celých dvacet. Více jak padesátiprocentní zastoupení žen vykazoval Svaz tabákového dělnictva (85%), Svaz knihařů (77,8%), Svaz textilníků (75%), Svaz pomocného dělnictva grafického (68,75%) a Svaz zemědělců (53%).³⁰

Ženská práce začala převažovat zejména v lehkém průmyslu díky novým technologiím strojů, jejichž lehkost ovládní mohly vykonávat právě ženy. Tato jednoduchá obsluha strojů se na druhou stranu stala záminkou pro vyplácení nízkých mezd a delší pracovní doby. Bebel to zdůvodnil tím, že žena je už z domácnosti zvyklá na náročnou a nikdy nekončící práci, a proto se podrobuje bez odporu zvýšeným požadavkům.³¹ Delší pracovní dobu si některé dělnice neúmyslně zvyšovaly samy tím, že si braly práci na dodělání i domů ve snaze získat rychleji větší výdělek. Nejvíce žen pracovalo v zemědělství, v textilním, potravinářském a papírenském průmyslu, nevyhýbaly se ale ani těžké práci v cihelnách, barvírnách, cukrovarech či chemickém průmyslu, zde samozřejmě bylo jejich zastoupení menšinové.

Kromě náročné práce v továrnách je třeba zmínit i práci žen „doma“. Tou si ženy snažily přivydělávat zejména v oblastech s převažujícím těžkým průmyslem, kde nenašlo uplatnění tolik dělnic. Navíc ženy nabízely své volné ruce např. k posluhování, praní a žehlení prádla či úklidu pro ostatní podnájemníky v domě. V. I. Lenin upozorňoval na tuto skrytou práci uvnitř proletářských rodin. *„Moderní kapitalistická společnost skýtá ve svém lůně spoustu takových případů bídy a útlaku,*

---

³⁰ Žena, roč. VII., č. 7, r. 1921, s. 3.

³¹ Bebel, A.: Žena a socialismus. Praha 1962, s. 207.

kteřé nejsou na první pohled vidět. Roztříděné rodiny městských obyvatelů, řemeslníků, dělníků (...) žijí v hrozné bídě, tak tak se drží nad vodou v dobách, kdy se jim vede poměrně dobře. Milióny a milióny žen v těchto rodinách žijí životem domácích otrokyň, které se snaží nasytit a ošatit rodinu za pár šestáků, za cenu každodenního zoufalého zápasu s bídou (...). Z těchto žen si kapitál nejraději vybírá domácí dělnice, ochotné za neuvěřitelně nízkou mzdu „přivydělat“ pro sebe a pro rodinu na kousek chleba.“³²

Ženy nezačaly pracovat z nějakého svého rozmaru, jejich odchod do práce se stal nutností pro vyživení své rodiny. Hlavním důvodem nedostatku v rodinném rozpočtu byla nízká mzda mužů, nesmíme ale zapomenout ani na to, že někteří z nich dávali své ženě minimum, přičemž velkou část výplaty propili v hospodě nebo prohráli v kartách či podléhali jiným rozmařilostem v životě. I přes tyto zřejmé doklady, že se žena mnohde stala hlavním živitelem v rodině, byl její výdělek brán jen jako doplněk výdělku muže nebo otce jako skutečného živitele. A proto se ženám vyplácela nižší mzda, i když vykonávaly stejnou práci jako muži. Tento problém se netýkal jen soukromého sektoru, ale i státního zaměstnání. Tyto nízké odměny za práci pak doháněly ženy v bezvýchodné životní situaci např. k umělým potratům, pokud by další přírůstek do rodiny znamenal spíše neštěstí než požehnání, nebo k prostituci.

Určitá změna názorů na výdělečnou práci žen proběhla díky první světové válce, kdy odchodem mužů na frontu byly ženy nuceny zastoupit jejich místo. Tak začaly pracovat více jako státní úřednice – stenotypistky, účetní a mnohé jiné. Především se ale uplatnily i v těžké a namáhavé práci zemědělské, průmyslové – v hornictví, zbrojařství. Bylo možné spatřit ženy jako řidičky automobilů nebo průvodkyně na elektrických a železničních drahách.³³

---

³² Lenin, V. I.: Spisy, sv. 36, Praha 1958, s. 210.

³³ Žena, roč. VIII., č. 27, r. 1922, s. 4.

Ne všechny byly s touto prací spokojeny, část ji chápala jen jako dočasné provizorium, než se vrátí muži z války. Naproti tomu druhá část žen doufala, že ve své práci zůstane i nadále a zachová si tak ekonomickou samostatnost a existenční jistotu. Situace se změnila s ukončením války a návratem mužů, ti žádali zpět svá místa a výdělečně činné ženy brali opět jako konkurentky. Situace se nijak zásadně nezměnila ani v Československé republice. V období hospodářských krizí, kdy se prohlubovala sociální nejistota, ztrácely svá místa nejdříve ženy, ačkoliv se v mnohých oborech ukázaly jako dovednější. Nezaměstnanost se u dělnictva stala velkým problémem, pokud byli z práce propuštěni oba manželé. Emočně toto neštěstí nesla daleko více žena, která byla primárně vázána na ochranu své rodiny a dětí. Výstižně popisuje danou situaci dopis Marie Petráňové zaslaný do redakce *Ženy*: *„Žiji v prostředí dělnickém, jsem žena havířova, máme čtyři děti, tři dcery a jednoho syna. A muž byl nedávno propuštěn z práce, skromňoučká podpora nám sotva dovoluje odehnati příšeru hladu, ale jak, jak bude zítra? Přála bych si, aby jednou všem bylo dovoleno nahlédnouti na naši bídu, vyzáblé obličej, starostlivé oči, pracovitě ale bez práce ponechané ruce, náš osud, naši bídu, naši příšernou tragédii pozvolného odumírání na posteli bez prádla v posledních šatech, neboť vše putuje do zastavárny.“*³⁴ Pro takové ženy bylo na celé věci nejhorší, že ony chtěly pracovat, dělaly by cokoli, ale nikdo je nepřijal. Proto se upínaly k ideji přeměny společnosti, kde padne nadvláda kapitalismu a dojde k vytvoření socialistické společnosti, která jim poskytne naprostou rovnoprávnost s muži.

Ženský tisk podporoval všechny ženy, aby se snažily ucházet o nejrůznější zaměstnanecké posty a zbavily se strachu, že se zde neprosadí. Přinášel informace o nových ženských povoláních v zahraničí. Komunistky se rády inspirovaly Ruskem, kde ženy například úspěšně složily zkoušky

---

³⁴ *Žena*, roč. I., č. 8, r. 1925, s. 1.

na vojenské akademii a staly se generály. Zmíněna dále byla také Amerika s první kapitánkou lodi a Anglie s architektkou, navrhující rodinné domy.³⁵

---

³⁵ Žena, roč. I, č. 2, r. 1925, s. 3.

2. Dělnická rodina:

*Manželství a rodina jsou základem státu, proto kdo napadá manželství a rodinu, napadá společnost a stát a podkopává obojí.*³⁶

Manželství spolu s rodinou je podle socialismu základním stavebním kamenem každého státu. Podle jeho teorie ale buržoazie přeměnila tradiční rodinné vztahy založené na vzájemné lásce a úctě v ryze peněžní záležitost. Buržoazní manželství tedy stojí na soukromém zisku a zmizí spolu se zánikem kapitálu.³⁷ Pokud se podíváme hlouběji do minulosti na myšlenky utopických socialistů, zjistíme, že i pro ně byla rodina základní jednotkou, v jejímž rámci se měla uskutečnit ženská emancipace. Tato rovnoprávnost ženy s mužem ale měla panovat jen v manželském svazku, při veřejném vystupování byly jejich role tradičně rozděleny.³⁸

Manželství obecně procházelo od přelomu 19. a 20. století velkou kritikou. V levicově orientovaném tisku se diskutovalo na téma nové podoby a formy manželství.³⁹ Samozřejmě je důležité brát v potaz, že redaktoři takových článků podléhali socialistické ideologii, což se projevilo na charakteru textů. Je důležité si uvědomit, že tato ideologie byla zcela legitimní a jednou z mnoha teorií ve vývoji společnosti. Odráží nám proto zcela regulérně dobové názory stoupenců vyznávajících tyto myšlenky.

Vstoupit do manželství měla žena i muž po vážnější úvaze. Přestože hlavním kritériem byla láska, neměla být chápána jako jediný princip, na kterém byla tato instituce položena, ale důležitou roli v rozhodování hrála

---

³⁶ Bebel, A.: *Žena a socialismus*. Praha 1962, s. 118.

³⁷ Manifest Komunistické strany, <http://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1848/manifest/index.htm>.

³⁸ Horská, P.: K ekonomické aktivitě žen na přelomu 19. a 20. století. Příklady českých zemí. In: *Československý časopis historický*, 5/1983, s. 725.

³⁹ Řada článků na pokračování zabývajících se tématem manželství a rodiny vycházela v Ženě, Ženském obzoru, Ženských listech, Ženské revue, Ženském světě a mnohých dalších.

schopnost muže postarat se o rodinu a finančně ji zajistit. Tento důležitý předpoklad se stal důvodem pro uzavírání sňatků v pozdějším věku, u mužů obvykle po překročení hranice 30 let, ženy se vdávaly v průměru okolo 26 let.⁴⁰ Narození dítěte pak dovršilo manželský svazek a došlo k vytvoření kompletní rodiny.

Situace dělnických manželství uzavřených z lásky ale také nebyla zcela ideální. Mladý pár potřeboval najít vhodné bydlení, které se odvíjelo od jeho finančních možností. V případě, kdy to nedostatek peněz nedovoloval, zůstal novomanžel ve svém mládeneckém pokoji a žena u svých rodičů, ti movitější si pak mohli najít podnájem. Častým zjevem bylo společné bydlení vícečetných rodin, kde spolu žili rodiče se svými dětmi na malém prostoru. Ačkoliv si tak mohli vzájemně vypomáhat, zřejmě nepřispívalo toto společné bydlení k dobrým vztahům.

Bebel, až příliš radikální ve svých teoriích, kritizoval soudobé manželství, že není uzavíráno primárně z lásky za účelem plození vlastních potomků, ale z důvodů pokryteckých: „...a z toho vyplývá, že dnešní manželství často ani zdaleka neplní svůj pravý účel, a proto se nemůže pokládat za ideální instituci.“⁴¹ Ženy podle něj chápou manželství jako zaopatřovací instituci, jejich hlavním cílem je tedy sňatek za jakoukoliv cenu. Naproti tomu muži se dívají na ženitbu z ryze materiálního hlediska, zvažují všechna pro a proti a rozhodují se na základě převažujících majetkových výhod. Nezapomíná zmínit ani manželství z vypočítavosti uzavřené kvůli zisku lepšího společenského postavení, přičemž velmi ostře odsuzuje zprostředkování takového sňatku. Svou kritiku samozřejmě Bebel zaměřuje nejvíce na buržoazní manželství, které se působením kapitalismu odcizilo svému hlavnímu poslání. Žena je v takovém svazku odsouzena jen k rození dětí, což si kompenzuje vyhledáváním milenců. „*Její duševní potravou bývá často jen čtení dvojsmyslných románů a oplzlé literatury,*

---

⁴⁰ Horská, P.: K ekonomické aktivitě žen na přelomu 19. a 20. století. Příklady českých zemí. In: Československý časopis historický, 5/1983, s. 721.

⁴¹ Bebel, A.: Žena a socialismus. Praha 1962, s. 119.

navštěvování frivolních divadelních představení, vzrušující hudba, opojná nervová dráždidla, klepy o různých skandálních aférách. Zahálka a nuda ji svádějí k milostným dobrodružstvím, které však ještě častěji vyhledává muž.“⁴²

Ve srovnání s buržoazií odmítá manželství z vypočítavosti u nižších společenských vrstev, ačkoliv i zde se vyskytují značné problémy, které podle něj vyplývají ze špatných životních poměrů. Jako hlavní příčinu vidí dělnickou bídu a neustálou nejistotu z možné ztráty zaměstnání, která by se pro mnohačetnou rodinu stala pohromou. Což narušuje rodinnou pospolitost. *„Vznikají hádky a spory. Následkem je rozvrat manželství a rodiny.*“⁴³

Bebelovy myšlenky dnes shledáváme až příliš nadnesené. Je to tím, že jejich tvůrce vycházel z dobové socialistické ideologie opírající se o Manifest Komunistické strany. Ten na první místo kladl požadavek vytvoření beztřídní společnosti. Jeho další metou se stalo osvobození ženy, která je vykořisťovaná kapitalismem. *„Měšťák vidí ve své ženě pouhý výrobní nástroj. Slyší, že výrobní nástroje mají být dány do společného užívání, a nemůže si ovšem představit nic jiného, než že stejný úděl postihne také ženy. Nemá ani potuchy, že jde právě o to, zrušit postavení ženy jako pouhého výrobního nástroje.*“⁴⁴ Socialismus ve své snaze o rovnoprávnost ženy hájil teorií, že již ženská otázka se stala nadtřídní, kde všechny ženy bojují za svá práva. Je to poněkud zavádějící tvrzení, které lze napadnout nejednotností ženského hnutí vyplývající z odlišných požadavků, které si kladly ženy různých společenských tříd a rozdílných očekávaných výsledků, které si od toho slibovaly.

Ovšem propagované teorie se ne vždy slučovaly s všeobecným míněním. Nabízí se zde srovnání, jak otázku manželství a rodiny vnímaly

---

⁴² Tamtéž, s. 136.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Manifest Komunistické strany, <http://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1848/manifest/index.htm>.

samotné ženy? Z tohoto hlediska pro nás mají velkou výpovědní hodnotu otiskované příspěvky žen v denním tisku. Jejich články jsou více konkrétní a podrobnější, zabíhají do detailu. Nepodávají jen obecnou teorii, ale naopak popisují problémy každodenního manželského života ženy i muže. Zamýšlí se nad danou tematikou a snaží se nabídnout i možná řešení.

Růžena Vysloužilová ve svém příspěvku v *Ženě*⁴⁵ trvá na instituci manželství jako největší vymoženosti v kultuře. Odmítá odpůrce volající po volném spojení muže a ženy, které chápe jako útok proti základnímu pilíři morálky. Podle ní má uzavření sňatku stát na potřebě citu i rozumu.

Při popisu chudých manželství chápou pisatelky jako větší problém mezi mužem a ženou vzájemné neporozumění než samotnou bídu. Ačkoliv považují hmotné zajištění rodiny za důležité, ještě důležitější je pro ně klid v trvalém svazku.⁴⁶ Proto na prvním místě apelují na ostatní ženy, aby udržovaly pořádek v domácnosti, vyvarovaly se nedbalosti a hašteřivosti, čímž se jejich partnerovi bude doma líbit a bude se tam více zdržovat. V opačném případě jej žena svým chováním odhání od domácího krbu a přiměje tak nepřímou partnera, aby si vyhledával odpočinek a zábavu jinde. „*Tím se stává, že muž v podstatě řádný, stává se mnohdy i zhýralcem, čímž pak trpí celá rodina.*“⁴⁷

---

⁴⁵ *Žena*, roč. I, č. 17, r. 1925, s. 2.

⁴⁶ *Žena*, roč. VII., č. 37, r. 1921, s. 3.

⁴⁷ Tamtéž, s. 2.

2.1. Alkoholismus

Ženské noviny věnovaly tomuto tématu velkou pozornost. Prováděly vůbec osvětu o účincích alkoholu.⁴⁸ O jeho negativním působení na lidský organismus – především na mozkovou činnost a pohybový aparát. Varovaly před podáváním alkoholu mladistvým, jehož užívání záporně ovlivňovalo prospěch dětí ve škole. Podle zákona směli pít alkoholické nápoje – pivo, víno – mladiství po dosažení věku 16 let, od 18 let jim směly být podávány i lihové nápoje. Upozorňovalo se na zákaz pití alkoholu dětem i v doprovodu dospělých, trestáno bylo i odnášení alkoholických nápojů od výčepu těm, kteří neměli oprávnění k jeho užívání. Přestupky se trestaly pokutou od 20 do 1000 Kč nebo vězením od 24 hodin do 14 dnů, u živnostníků byly tresty ještě vyšší, a to pokuta od 20 do 10 000 Kč, případně vězení od 24 hodin do 3 měsíců.⁴⁹ I když se nám dnes může tento zákon zdát docela benevolentní, nebylo jeho prosazení zcela snadné, ostře argumentovaly proti alkoholové kruhy průmyslu, které se obávaly ohrožení své existence, navíc prý v důsledku toho dojde k poškození hospodářských zájmů státu. Díky velké iniciativě a houževnatosti tehdejšího ministra zdravotnictví Vrbenského a profesora Foustka, odborníka ve zdravotnictví, došlo k prosazení tohoto zákona, i když v něm ženy shledávaly ještě velké nedostatky a dál bojovaly proti alkoholu na stránkách svého tisku v tzv. protialkoholních hlídkách.⁵⁰

V únoru roku 1919 podala L. Landová-Štychová, A. Masaryková, B. Ecksteinová, B. Viková-Kunětická a další v Národním shromáždění návrh, aby učení o zhoubných účincích alkoholismu a nikotinismu bylo zařazeno do učebních osnov škol obecných, měšťanských i středních ve všech třídách. „*Nemá-li se státi volání po obrození národa pouhou frází, je nutno*

---

⁴⁸ Žena, roč. VI., č. 3, r. 1920, s. 3. Žena, roč. VII., č. 37, r. 1921, s. 6.

⁴⁹ Žena, roč. VIII., č. 5, r. 1922, s. 6.

⁵⁰ Socialista, roč. I., č. 12, r. 1924, s. 7.

vzítí v úvahu všechny příčiny úpadku tělesné resistance a duševní zdatnosti, který se nyní jeví povážlivou měrou jak u dospělých, tak i u mládeže nejmútlejšího věku.“⁵¹ Protože problém alkoholismu a užívání narkotických látek chápaly jako závažný problém vedoucí k degeneraci lidstva, je důležité, aby se o řádnou osvětu postaraly školy. V rámci tohoto zákona dále poslankyně navrhovaly zavedení poučení o pohlavní zdravovědě a při hodnocení pedagogů jim byla přičtena k dobru jejich abstinence od alkoholu a nikotinu. Také při přijímání nových učitelů, aby při stejné kvalifikaci byla dána přednost abstinentům. Návrh doporučily poslankyně ke schválení školskému výboru, který se ohradil proti zavedení výuky pohlavní zdravovědy ve školství a také proti upřednostňování abstinentních učitelů před ostatními, protože by tak docházelo k omezování osobních práv občanů.⁵²

V souvislosti s bojem proti alkoholismu žádala L. Landová-Štychová, aby finanční částka věnovaná ze státního rozpočtu protialkoholnímu hnutí, věnována byla především prevenci – odstraňování příčin alkoholismu namísto léčení jeho následků.⁵³

Agitátorky abstinence poukazovaly na alkohol jako na hlavní zlo, které podlamuje bojeschopnost dělnictva a ničí sílu proletariátu: „*Jest všeobecně známo, že v krajích zamořených alkoholem, nejlépe se daří vykořisťovatelům a nejhůře ideám socialistickým.*“⁵⁴ V takovém prostředí se pak těžko probouzí třídní vědomí. Podle pisatelek je tedy alkohol jak viníkem neurovnaného rodinného života dělníků, kde je konzumace alkoholických nápojů nejvíce rozšířena, tak i překážkou pro vedení třídního boje. Proto byla abstinence hlídka v levicovém tisku hojně propagována. Mělo se zamezit lhostejnosti dělníků při řešení sociálních otázek způsobenou konzumací alkoholu.

---

⁵¹ [Http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0487_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0487_00.htm)

⁵² [Http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0524_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0524_00.htm)

⁵³ [Http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1380_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1380_00.htm)

⁵⁴ Žena, roč. VII., č. 35, r. 1921, s. 4.

Ačkoliv alkoholu holdovali převážně muži, probíhala abstinenční osvěta hlavně mezi ženami, ty se měly seznámit s účinky a důsledky alkoholismu a na prvním místě své propagace upřednostňovat abstinenci v zájmu svých mužů a pro zdar příštích událostí.⁵⁵ „*Ostřízlivění veškerého proletariátu znamená jeho tělesné i duševní obrození a zbystření, znamená vzestup jeho síly a moci. Pracujeme-li tudíž o ostřízlivění dělného lidu, konáme platné služby celému hnutí komunistickému.*“⁵⁶

Důsledky alkoholismu se netýkaly jen veřejné sféry, ale i rodiny. Kritika byla pronášena i k mírným pijákům, jež také trávili určitý čas v hostincích, a tak ochuzovali rodinu o svoji přítomnost. Aktivistky prosazující abstinenci odmítaly mužské argumenty o potřebě rozptýlení po náročné práci, které naleznou právě v pohostinských zařízeních. Z ženského hlediska tato mužská záliba odpoutávala jejich partnery od rodinného života, polykala ve spojení s karbanem finance potřebné pro domácnost a co víc, v přehnané míře vyvolávala mužskou agresi. V domácnosti, kde muž bil svou ženu i děti, rozhodně nepanovala přívětivá atmosféra. Často se také stávalo, že manžel propil téměř celý svůj plat a ženě zůstalo jen velmi málo k vyživení rodiny. Možným východiskem, jak se dostat z tíživé situace, byl pro ženu rozvod a později i rozluka manželství.

---

⁵⁵ Žena, roč. VII. č. 34, r. 1921, s. 7.

⁵⁶ Žena, roč. VIII., č. 5, r. 1922, s. 6.

2.2. Rozluka manželství:

Rozlučitelnost manželství byla jedním z nejožehavějších prvorepublikových témat. Proti rozluce se stavěla především katolická církev, která trvala na zásadě „co Bůh spojil, to člověk nerozlučuj!“ Podle nich je platně utvořené manželství nerozlučitelné, tuto moc má jen smrt. Už jen myšlenky, které by pomýšleli na rozvod, vedou k nebezpečí hříchu.⁵⁷ Stoupenci této zásady odmítaly argumenty, že mnoho lidí tak žije v nešťastném manželství a nemá možnost to nějak změnit. Do této doby byl možný pouze rozvod od stolu a lože, přičemž svazek manželů fakticky trval i nadále po jejich rozchodu a bránil tak možnosti uzavřít nový sňatek.⁵⁸ Teoreticky tak mladí lidé nastoupili na dráhu celibátu, který ale býval porušován - pánskými návštěvami nevěstinců, v případě nemanželského těhotenství se pak žena uchýlovala k jeho přerušení nejrůznějšími prostředky, které ohrožovaly její vlastní život. Rozvodem přestal být muž zákonným zástupcem ženy, ale i nadále mu zůstala povinnost živit ženu podle svých sil a možností. Katolická církev se obávala toho, že pokud budou mít lidé možnost rozloučit své manželství, nebudou tak lpět na svém dosavadním svazku a navíc, že největší újmu tak odnesou jejich děti: *„Zdaž budou manželé, když vědí, že se mohou zas rozejít, tak obětavě se podporovati, jako když vidí, že osud jejich je nerozlučně spojen? Zdaž budou s takovou obětavostí pečovati o svůj krb rodinný a zvláště o dítky své?“*⁵⁹

Odpůrci rozluky tak reagovali na pronesený návrh dr. Boučka v Národním shromáždění 14. 11. 1918, ve kterém navrhl reformu manželského práva se zavedením civilního sňatku a rozluky manželství pro

---

⁵⁷ Eva, roč. XV., č. 7-8, r. 1918.

⁵⁸ Obecný občanský zákoník rakouský. Praha 1917, s. 22-24.

⁵⁹ Eva, roč. XVI., č. 1, r. 1919, s. 21-22.

všechno obyvatelstvo.⁶⁰ Konkrétně se jednalo o tři odstavce: 1) „Manželství je smlouvou občanskou, které se uzavírá před státním úřadem první stolice....2) Překážky manželství povahy náboženské (§ 63. a 64.) jakož i překážka dle § 67 občanského zákona se zrušují. 3) Manželství je rozlučitelné. Důvody jsou pro oba manžele a příslušníky všech náboženství stejné.“⁶¹ Při obhajobě rozlučky se argumentovalo především tím, že mnoho lidí ve svém životě chybuje a vstoupí do svazku pro něj ne příliš šťastného. Není tedy správné, aby pár setrval v tomto manželství trvale, když tu již nepanuje soulad a porozumění, ale jen duševní trýzeň. Co se týče katolického tvrzení o škodlivosti rozlučky po děti, považují její stoupenci za daleko škodlivější pobyt dětí v disfunkční rodině, přičemž i rozloučení manželé se mohou dobře starat o své děti. A konečně zákon nikoho nenutí k rozluce, je to spíše krajní řešení, ke kterému by se mělo přistoupit až po náležité úvaze a selhání všech pokusů o nápravu.⁶²

Bouček navíc správně argumentoval, že rozlučka manželství byla uznána už v Rakousku - Uhersku, a sice v Uhrách pro všechna vyznání, v Rakousku jen pro nekatolíky. A protože na Slovensku platilo právo uherské, byla rozlučka připuštěna i zde. Praxe před 28. říjnem pak byla taková, že pokud chtěl daný úředník rozloučit své manželství, stačilo, aby byl přijat do svazu některé slovenské obce. Ne zcela přijatelné to bylo pro státní úředníky, advokáty, notáře a jiné, kteří by změnou státní příslušnosti, ztratili své zaměstnání. Po vzniku samostatného Československa s jediným státním občanstvím pro celý obvod republiky, tato překážka zmizela.⁶³

Poslankyně Landová-Štychová posuzovala rozlučku jako cestu vedoucí k zrovnoprávnění ženy, ale také tvrdila, že možnost rozlučky je jen formální, jestliže ženě není zabezpečena existenční nezávislost a stejná

---

⁶⁰ [Http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_02.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_02.htm)

⁶¹ Tamtéž.

⁶² [Http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/051schuz/s051003.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/051schuz/s051003.htm)

⁶³ Ženská revue, roč. XIII, č. 1, r. 1919, s. 14.

výše odměny za stejnou práci jako mají muži. Navíc požadovala povolení umělého přerušování těhotenství, aby žena nebyla proti své vůli nucena k mateřství a zrušení celibátu, aby naopak ze své svobodné vůle směla se stát matkou.⁶⁴

Novela k reformě manželského práva vešla v platnost v květnu 1919, zrušila §63 občanského zákona, který se týkal svěcení a řeholních slibů (dosud nesměli kněží, kteří vystoupili z církve uzavírat sňatek), dále §64 obč. zákona, ten se týkal záповědi sňatku mezi křesťany a nekřesťany, přesto se jim dařilo obcházet vystoupením z církve před uzavřením manželství, po něm se opět do církve vrátili. Konečně zrušením §67 obč. zákona padla překážka cizoložství.⁶⁵ Pro všechny konfese byla jednotně formulována i možnost rozluky z důvodu odsouzení do žaláře na 3 léta, zlomyslného opuštění, úkladů o život, zlého nakládání a těžkého ublížení na těle, zhýralého života, duševní poruchy, hlubokého rozvratu manželství a vzájemného nepřekonatelného odporu, přičemž zejména poslední dva důvody byly velmi pružné a dávaly soudu velkou volnost posuzování.⁶⁶

Dále z tisku pak máme možnost reflektovat, jak bylo rozvodové a rozlukové právo přijímáno. V roce 1924 stát rozvedl již 60 000 manželství. Na jedné straně je to kvitováno kladně, tam kde došlo k vykoupení z manželských okovů. Na straně druhé, se poukazovalo na bezhlavost, s jakou se mladí lidé vrhají do manželství. To pak nenaplněvalo jejich očekávání a počáteční vzájemné zalíbení nahradily spory a hádky. Velké množství rozvodů pak vedlo k diskuzím, zda byl vlastně princip manželství ve svém základě pochopen?⁶⁷ Články se proto snažily podat návod na jeho dobré fungování. Varovaly před brzkým uzavíráním sňatků. Nabádaly čtenáře, aby se nenechávali unést pouze city, ale celou věc posoudili také z hlediska racionálního rozumu a do trvalého

---

⁶⁴ [Http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/052schuz/s052004.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/052schuz/s052004.htm)

⁶⁵ Ženská revue, roč. XIII, č. 1, r. 1919, s. 14-15.

⁶⁶ Klabouch, J.: Manželství a rodina v minulosti. Praha 1962, s. 166.

⁶⁷ Ženský obzor, roč. XIX., č. 3-4, r. 1924, s. 61.

svazku vstupovali, až po delší době známosti, kdy se již obě strany náležitě znají. Pokud ale takové soužití páru nefunguje, je pak příhodnější přistoupit k rozvodu. Ten je podle autora dokonce lepší i pro děti, jež by jistě poznamenalo dospívání v rodinném nesouladu.⁶⁸

Co se týče rozluky, došlo k rozštěpení veřejnosti na dva tábory, z nichž jeden rozluky zatracoval a považoval ji za příčinu uvolnění manželských mravů. Druzí naopak tvrdili, že se tento zákon stal pravým dobrodiním pro nefungující manželství. Ačkoliv byl rozlukový zákon přijat již 22. května 1919, přesto si neinformovaná část společnosti v polovině dvacátých let stále pletla pojmy rozvod a rozluka. Upozorňovala na to ženská periodika, která se v tomto směru snažila o osvětu a pravidelně na svých stránkách publikovala nejčerstvější informace.⁶⁹

Můžeme si položit otázku, proč vlastně zůstal zachován rozvod vedle rozluky? Vždyť přece ten, kdo se jednou rozhodne ukončit manželství, raději přikročí přímo k rozluce. Nabízí se tři závěry. Za prvé některé páry nechtěly propírat své intimní soukromí před soudem, a proto si raději zvolily dobrovolný rozvod.⁷⁰ Za druhé ne všechny argumenty o disharmonickém soužití postačovaly k rozluce. A konečně stát ponechal možnost rozvodu pro ty, jež se rozhodli o odloučení na určitou dobu – na zkoušku a poté se k sobě zpět vrátili.

Obecně problematika partnerského soužití byla oblíbeným tématem mezi ženami. Ty se snažily navzájem si radit a předávat si vlastní zkušenosti. Svědčí o tom řada článků, jak si vybrat vhodného partnera pro život, jak být dobrou manželkou svému muži, kdo se má v rodině starat o společné finance, jak vést správně domácnost. V tisku získala velkou

---

⁶⁸ Žena, roč. I., č. 3, r. 1925, s. 1.

⁶⁹ Žena, roč. I., č. 5, r. 1925, s. 5 a následující čísla.

⁷⁰ Dobrovolný rozvod znamenal souhlas obou partnerů, kdy nemuseli uvádět příčiny k rozvodu před soudem. U nedobrovolného rozvodu chyběl souhlas jednoho partnera, soud zde rozhodoval na základě vážných důvodů – např. cizoložství, zlomyslné opuštění manžela, nezřízený život nebezpečný pro majetek nebo mravnost rodiny, nebezpečné úklady o život nebo zdraví, těžké ubližování na těle nebo trvalá choroba spojená s nebezpečím nákazy.

oblibu i manželská poradna, kde redaktorky anonymně radily svým čtenářkám, které většinou potřebovaly pomoc s problémy v manželství.⁷¹ Úspěšné byly i ankety dotazující se na volbu partnera či partnerky.⁷² V neposlední řadě redaktorky neopomněly informovat čtenářky o manželství v zahraničí. Upozorňovaly na stále rostoucí počet rozvodů ve Spojených státech amerických, jejichž příčinou měl být údajně rychlý rozvoj společnosti.⁷³ Chválily jeden z nejpokrokovějších rodinných zákonů ve Švédsku, který uznává úplnou rovnoprávnost ženy s mužem a zajišťuje provdané ženě absolutní nezávislost.⁷⁴ Opakovaně pojednával tisk o manželském a rodinném právu v Rusku, které doznalo změny v roce 1917. Došlo zde k uzákonění civilního sňatku, zrovnoprávnění dětí manželských i nemanželských a zavedení rozluky. Informace o tom přinášel čtenářkám Vladimír Procházka.⁷⁵ Jako přínosné oceňoval rovnoprávnost obou manželů a poukázal na rozdílnost s Československem, kde podle §91 občanského zákona je muž hlavou rodiny.

---

⁷¹ Žena, roč. I., č. 15, r. 1925, s. 4.

⁷² Žena, roč. I., č. 8, r. 1925, s. 1. Viz příloha č. 1.

⁷³ Žena, roč. I., č. 12, r. 1925, s. 4.

⁷⁴ Žena, roč. I., č. 16, r. 1925, s. 6.

⁷⁵ Žena, roč. I. č. 11, r. 1925, s. 5 a následující čísla 12, 13, 14 a 15.

2.3. Otec v rodině:

Dosud jsme zde převážně hovořili o ženě v manželství, ale nezapomeňme na muže. Bude jistě zajímavé seznámit se s názory žen na úkoly muže v rodině. Působení otce v rodině má vliv na výchovu dětí, ta se ale odehrává podle dvou měřítek – jiných pro dívku a jiných pro chocha. Zatímco děvče je vedeno k řádné práci, musí pomáhat své matce, aby se naučilo všechny své povinnosti v domácnosti, u chlapce na to nebývá brán zřetel. Už Masaryk upozorňoval na to, že rodina potřebuje muže a děti otce. Odmítal, proč by žena od přírody měla větší předpoklady být matkou než muž otcem – oběma tedy přísluší stejný podíl na rodině. I když sám přiznává, že: „*V té příčině více od matky vychováváni jsme, od otce snad se více učíme.*“⁷⁶ Pisatelky upozorňují na to, že pro ženy existuje celá řada přednášek a publikací, jak vést výchovu k mateřství u dívek, na druhou stranu se k otázce stejně nutné výchovy chlapců k otcovství nikdo nevyjadřuje.⁷⁷ Nabízí se otázka, zda tedy je muž takový fenomén, že žádných rad nepotřebuje či nezáleží na jeho roli v rodině, protože z hlediska výchovné působnosti bývá vytěsňován na okraj? Spíše se přikláníme k druhé možnosti, častým jevem totiž byla malá účast muže v rodině. Většinu svého času pobýval v zaměstnání, a pokud mu zbyl volný čas, raději jej trávil s přáteli v hostinci nebo provozováním svých koníčků. Otec jako hlava rodiny vyžadoval jen poslušnost vůči své osobě a více se do výchovy nezapojoval, nepůsobil tedy příliš jako rodinný vzor. V důsledku toho začínala mužská mládež brzy zkoušet, co všechno si může dovolit - požívání alkoholických nápojů, i když ještě patřila věkově pod hranici 16 let, kouření, karban o peníze, prožívání milostných dobrodružství atd.: „...čím se předčasně tělesně vyčerpává, oslabuje a

---

⁷⁶ Masaryk, T. G.: *Mravní názory*. Praha 1925, s. 136-139.

⁷⁷ *Socialista*, roč. I, č. 45, r. 1924, s. 7.

*duševně otupuje. 20letí hoši jsou již blaseovaní vyžilci, chlubící se mezi sebou kapavkou jako dokladem mužské kuráže. Jaké může být potomstvo z těchto příštích otců? Jaký může být s nimi život v manželství?*⁷⁸

Autorčina slova je však potřeba brát s jistým nadhledem, neboť se v ženách snažila probudit touhu, aby více zapojovaly své muže do výchovy, proto také tuto problematiku vyhrocovala do krajních mezí. Co je nepochybné, je skutečnost, že otázka společné výchovy ženy trápila. Ačkoliv jejich manželé o sobě tvrdili, že jsou socialisté, ne vždy podle toho jednali, tzn. odmítali rovnoprávnou výchovu dětí, zapojení obou rodičů a také odmítali přestat zvýhodňovat chlapce před domácími pracemi. Ženy pak nerozuměly ideologickým slovům o naplnění rovnoprávnosti, vzájemné pomoci a odpovědnosti všech členů v socialistické rodině, která se v praxi mívá účinkem. Samozřejmě nesmíme zde příliš zevšeobecňovat daný problém, ale můžeme předpokládat, že pokud mu bylo věnováno místo v tisku, týkal se většinové části populace.

---

⁷⁸ Tamtéž.

2.4. Matka a dítě:

Rodiče s dětmi tvořili základní buňku socialistické společnosti. Ačkoliv se v ní neslučovalo katolické pojetí mateřství jako jediné a hlavní úlohy ženy, nepopírá, že je to její největší povinností a štěstím. Proto bylo tématice mateřství, vztahu matky s dětmi, jak správně vychovávat atd. věnováno hodně pozornosti. Protože se tím podílelo na vytváření generace příštích let. V časopise *Žena* byla pravidelně otiskována rubrika *Matka a dítě*,⁷⁹ která se věnovala již otázkám samotného plánování rodičovství, jako důležitého předpokladu pro zdárnou výchovu. Upozorňovala rodiče, že by se pro děti měli rozhodovat, až pokud budou mít vyřešené zázemí s bydlením a hmotné zabezpečení. Radila budoucím matkám, aby s těhotenstvím nespěchaly alespoň do 18. roku, na druhé straně poukazovala na možná rizika a komplikace porodu po 30. roku ženy. Informovala o poznacích z dědičnosti týkajících se podoby, vlastností, ale také nemocí dětí. Dále objasňovala čtenářkám oplodnění a průběh těhotenství, vypočítání doby porodu, upozorňovala na dodržování hygieny, pestré stravy a také, že by si budoucí matky měly zavčas obstarat vše potřebné, jak k porodu, tak pro dítě. Tím vším se snažila působit osvětu mezi budoucími matkami, jejímž záměrem nebylo, aby se takto poučené ženy spoléhaly samy na sebe, ale naopak aby byly seznámeny s možnými riziky a v důsledku toho se nechaly vyšetřit oprávněným lékařem a jakékoliv problémy řešily s porodními asistentkami (které musely absolvovat kurzy, kde se naučily vše důležité, co potřebovaly k vykonávání svého povolání) namísto porodních babiček, které byly jistě znalé svého oboru, ale v případě porodních komplikací nedisponovaly takovým zázemím jako nemocniční zařízení. Musíme uvážit, že ale ženy neměly situaci příliš jednoduchou, většinou se spoléhaly právě na porodní

---

⁷⁹ *Žena*, roč. I., č. 1, r. 1925, s. 4.

babičky v důsledku tradovaných zvyklostí, kdy porody probíhaly doma. Na druhou stranu část žen vyhledávala i lékařskou pomoc a pomoc porodních asistentek, tu mohla nalézt ve městě, ale zcela určitě se s jejich nedostatkem setkávaly ženy na vesnici. Zde tradičně byla odborná způsobilost asistentek méně zastoupena z důvodu jejich nízkého výdělku, a proto často odcházely do měst za vidinou finančního zlepšení.

V Národním shromáždění se řešil návrh Ženské národní rady, aby byla porodním asistentkám zaručena určitá minimální mzda, která by omezila, v lepším případě zcela odstranila jejich stěhování do měst. Debatu rozpoutalo tzv. rayonování, které se týkalo rozdělení a stanovení určitého počtu asistentek do stanovených oblastí státu.⁸⁰ Část poslanců s návrhem souhlasila a shledávala řešení jako přínosné zejména pro ty oblasti, kde byl počet asistentek zastoupen nejméně. Na druhou stranu byly vysloveny názory, že tento systém není úplně adekvátní a jeho řešení bude těžko proveditelné v praxi. Zajímavé bylo vyjádření poslankyně Chlebounové, která se stavěla proti, z důvodu, že nepovažovala porodní praxi za nějaké řemeslo či živnost, ale podle ní zde velkou úlohu hraje právě oboustranná důvěra mezi matkami a asistentkami, a proto není možné striktně přiřazovat ženě danou asistentku. Budoucí matka by si měla sama zvolit osobu, která na ni bude dohlížet, na základě svých pocitů a důvěry vůči ní: *„O tom bychom mohly my matky mnoho mluvit. Kdyby rodičky určitého obvodu byly při porodu a při šestinedělí odkázány jen na příspěvní určité porodní asistentky, byl by tento důležitý moment důvěry eliminován. Že by takovýto výsledek úpravy hmotných poměrů porodních asistentek byl vítaný a žádoucí, nebude snad nikdo tvrdit. Víme dobře, jaký blahodárny vliv má důvěra osoby obracející se o radu lékařskou anebo o příspěvní porodní asistentky.“*⁸¹

---

⁸⁰ [Http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/174schuz/s174004.htm](http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/174schuz/s174004.htm)

⁸¹ Tamtéž.

Stejné mínění zastával i poslanec Matoušek, jež navrhoval systém podobný jako v organizaci lékařské služby, tedy stanovení obvodů s umístěním porodních asistentek, přičemž počet těchto pracovníc nebude nijak omezený, takže daný prostor bude otevřený pro další pomocnice v tomto oboru, čímž se zvýší volnost výběru pomoci pro matky.⁸² Ačkoliv se pro zavedení rayonování vyslovila značná část poslanců, nebylo nakonec do Zákona o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek vůbec zařazeno.

V souvislosti s mateřstvím informoval tisk i o převratných, i když často nadnesených novinkách v tomto oboru. Jednou z nich byla zpráva o zjišťování otcovství, dosud chápaného jako velký problém. Podle výzkumu z Osla se profesorce Bonnedieové podařilo pomocí otisků prstů u dítěte zjistit jeho otce. Autorka článku byla ovšem částečně skeptická vůči tomuto tvrzení, příliš mu nedůvěřovala, ale na druhou stranu uvádí, že pokud budou výsledky výzkumu potvrzeny, bude to jen ku prospěchu dané věci.⁸³ Redaktorky se snažily informovat o všem, co by čtenářkám alespoň nějak mohlo pomoci v jejich životě. Snad nejvíce diskutovanou otázkou ve dvacátých letech se stalo umělé přerušování těhotenství.

---

⁸² Tamtéž.

⁸³ Žena, roč. I., č. 7, r. 1925, s. 1.

2.5. Umělé přerušování těhotenství:

To bylo prozatím dovoleno jen ze zdravotních důvodů, směl je provést pouze lékař, který přerušování těhotenství konzultoval se svými kolegy jako důkaz, že lékařský zásah je nevyhnutelný.⁸⁴ Československo převzalo rakouský trestní zákoník z roku 1852, kde o potratech pojednávaly paragrafy 144-148, podle těch bylo úmyslné vyhnání plodu zakázáno a trestáno poměrně vysoce vězením od jednoho do pěti let. Vysoké tresty padaly také za pokus o potrat v délce od šesti měsíců do jednoho roku.⁸⁵ K potratům se již před první světovou válkou vyjadřoval Alois Hajn, který kritizoval dobové sociální poměry, jež dohánějí chudé ženy k úmyslnému přerušování těhotenství. Reagoval tak na výzvu socialistických politiků, aby muži směli získat práci, slušnou mzdu a důstojné bydlení, což se stane předpokladem pro dobrý základ rodiny, kde již ženy nebudou pomýšlet na interrupci. *„Je příliš dobře známo, že uměle přivoděný potrat, ať tzv. kyretáží nebo užíváním různých chemických drog a lektvarů, jest pro zdraví ženy velmi nebezpečný. Pro ženy nemajetné, většinou příslušnice pracujícího proletariátu, jest abortus tím povážlivější, že nemají peněz na zákrok odborného lékaře a hledají pomoc u pokoutních pomocnic k porodu nebo u různých dryáčnic a dryáčníků. Tím způsobem tak mnohá žena, četnými předchozími porody již vysílená a při tom žijící v bídných poměrech hospodářských a bytových, jest doháněna k umělému potratu, provedenému neodborně a spojenému proto s největším rizikem pro její zdraví, ba i pro její život.“*⁸⁶ Hajn ačkoliv sám nebyl zastáncem umělého přerušování těhotenství, které podle něj znamenalo příliš velké riziko pro ženy, zvláště pro ty nemajetné, kritizoval vysoké tresty udělované za potraty: *„Trestat mnohaměsíčním těžkým žalářem dělnickou*

---

⁸⁴ Tamtéž, s. 4.

⁸⁵ Hajn, A.: Ženská otázka v letech 1900-1920. Praha 1939, s. 182-183.

⁸⁶ Tamtéž.

ženu s četnou rodinou, matku mnoha porody a hospodářkou bídou i nedostatečnými poměry bytovými ubitou, která jen s hrůzou hleděla vstříc „radostné? události“ a dala si proto nějakou bábou-anděličkářkou pomoci, jeví se dnes jako naprostý anachronismus a těžký omyl.“⁸⁷

V otázce řešení nechtěného těhotenství navrhoval přijmout taková opatření, která by mu předcházela, namísto toho, aby docházelo k nebezpečnému vyhánění plodů. Možné východisko tedy spatřoval ve zlepšení sociálních poměrů, ve zkvalitnění sexuální výchovy a rozšíření osvěty, ve zrovnoprávnění dětí nemanželských s manželskými.

V souvislosti s prosazující se emancipací žen, jejich zrovnoprávněním s muži v různých oblastech života, začal u žen převládat pocit, že by měly také samostatně a svobodně rozhodovat o svém životě, tedy i o možnosti plánovaného mateřství souvisejícího s případnou interrupcí.

Velké diskuze na veřejnosti se o tomto problému rozběhly poté, co byl v národním shromáždění podán návrh na novelizaci trestního zákona o vyhnání plodu poslankyní L. Landovou-Štychovou, ke které se připojili další poslanci – dr. B. Vrbenský, dr. T. Bartošek, L. Pechmanová-Klosová, F. Zeminová, jejichž snahou bylo prosadit beztrestnost potratů provedených do třetího měsíce těhotenství, týkající se jak matky, tak osoby to provádějící. Svůj návrh odůvodňovali hlavně poukazem na špatné hospodářské poměry proletariátu, kde bída nutí dělnické matky k omezování počtů dětí, ty se pak v tíživé situaci utíkají k pokoutním porodním babičkám o pomoc. V „lepší“ případě to odnesou jen zdravotními komplikacemi, v horším mohou zaplatit svým životem, v případě prozrazení jsou odsouzeny do vězení. V rozporu s tím jsou zmiňovány ženy bohaté, které se také podrobují interrupcím, ačkoliv toho

---

⁸⁷ Tamtéž, s. 184.

nemají zapotřebí. Mají ale to štěstí, že díky finančním prostředkům se mohou obrátit na pomoc lékaře, který bezpečně plod odstraní.⁸⁸

Ve svém návrhu se inspirovali zahraničím, poukazovali na Anglii, Německo či USA, kde byla zavedena zvýšená péče o děti, ochrana matek, jejich pojištění a penzionování a také beztrestnost umělých potratů do tří měsíců těhotenství. Tím umožnili ženám styk s odbornými organizacemi, které jim mohly poskytnout radu a pomoc. A působily tak na zvyšování vědomí jejich odpovědnosti.⁸⁹

Tři výše zmíněné ženy při podání návrhu se označily jako „zástupkyně žen“ a pojaly rozhodnutí bojovat za plánovanou ženskou reprodukci. Dosavadní poměry chápaly jako urážející pro ženy, neboť je nutí do mateřství bez ohledu na jejich sociální poměry a vlastní rozhodnutí: *„Mateřství je jednou z nejposvátnějších funkcí v životě, vyžaduje velikých obětí a sebezapření a přes to je touha po mateřství vrozena téměř každé ženě. Je tudíž každý zákon, donucující k mateřství bez ohledu na její zdravotní a hospodářské poměry jednak urážkou ženy, neboť ji degraduje jako člověka a za druhé zhoršuje situaci na místě, aby ji zlepšil, neboť vrhá ženy v záhubu ať tak či onak. Žel nemáme vypracované statistiky, kolik matek je zmrzačeno nebo kolik jich hyne následkem samovolných prostředků nebo pokoutních pomocí. (...) Považujeme za velmi nutné, aby případná prováděcí nařízení byla sestavena na těch zásadách, podle kterých návrh tento je podán.“*⁹⁰ Kromě požadavku beztrestnosti vyhánění plodu navrhovaly tedy i povinné pojištění matek, čímž by se měla zvýšit celková mravní i zdravotní úroveň žen.

Odpůrci novelizace – především lidová strana a katolická církev – ji odmítali ve své podstatě z důvodů morálních a náboženských. Z tohoto hlediska nazírali na vyhnání plodu jako na ztrátu cti ženy, její svržení z dosavadního společenského postavení na úroveň zločinců, kdy tak bude

---

⁸⁸ [Http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t0694_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t0694_00.htm)

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

zničeno rodinné štěstí nemluvě o ohrožení ženina zdraví. V tisku tak mezi sebou začaly polemizovat katolické a levicové tábory žen. Ten první považoval potrat jako vraždu a tedy nejtěžší hřích, odvolával se na nedotknutelnost života a na lékařskou zásadu lidský život zachovávat a ne jej ničit. Socialisticky laděné noviny pak nazývaly odpůrkyně potratů z katolických řad jako fanatické klerikálky, staré panny či privilegované sobce, kteří jsou navyklí jinak jednat a jinak mluvit.⁹¹

Další tisk – Žena – přinášel názory lékařů na umělý potrat. Podle MUDr. Kaněry je žena udržovatelkou lidského pokolení a na ní bude záležet, kam se bude lidstvo ubírat. Obecná tvrzení o prospěšnosti četného potomstva považuje za klišé a říká: „*Když tedy utracení plodu jest dovoleno z důvodů lékařských, proč ne z důvodů hospodářských, sociálních, eugenických, estetických atd., které mají tutéž přesvědčivou váhu a oprávněnost.*“⁹² Nevidí rozdíl mezi potratem ohrožujícím život matky a potratem ohrožujícím budoucí život dítěte, pokud se narodí např. matce holdující alkoholu nebo ženě trpící syfilis. Zdůrazňuje, že tato novela nechce zavádět povinnost vyhnání plodu, ale pouze oprávněnost – tedy právo ženy na své tělo. Nechápe stanoviska lékařů – odpůrců, kteří hrozí svou neúčastí na provádění potratů, pokud dojde k novelizaci trestního zákona. „*Když by lékařská věda odpírala svoji součinnost při díle, které se ukázalo jako sociální nutnost, pak by si lékařský cech vpálil sám znamení zpátečníků, kteří nechápou ducha doby a požadavky sociální spravedlnosti!*“⁹³ Komentuje obavy z ubývání porodů a poklesu počtu obyvatel jako nadnesené, ale naopak poukazuje na riziko rostoucí úmrtnosti, pokud by se odborná lékařská pomoc distancovala od provádění potratů. Jako další plus při odborném dohledu lékařů nad interrupcemi

---

⁹¹ Socialista, roč. I, č. 27, r. 1924, s. 7.

⁹² Žena, roč. VII., č. 24, r. 1921, s. 2-3.

⁹³ Žena, roč. VII, č. 25, r. 1921, s. 4.

uvádí získání přehledu nad těmito úkony a tedy konečně možnost sestavení statistiky umělého přerušeni těhotenství.⁹⁴

Naproti tomu další lékař MUDr. Janů upozorňoval na ohrožení zdraví ženy při provádění potratu, i když bude vykonáváno odborníkem. A navíc soudí, že jeho beztrestnost se tak neomezí na jeden zákrok, ale stane se běžnou a opakovanou záležitostí, alespoň dokud to ženu nezasáhne natolik, že ztratí schopnost otěhotnět. A také, že se ještě více rozšíří pokoutní praxe přerušeni těhotenství, protože bude levnější a v anonymitě.⁹⁵ Názor doktora Janů byl zcela legitimní a oprávněný, ale protože se neslučoval se stanovisky daného tisku, byl zde označen jako maloměšťák, který vyslovil falešné závěry.

Třetí názor lékařky MUDr. Lankašové-Burianové se ve své podstatě shodoval s Petřů. Považuje umělý potrat jako těžký zákrok do těla ženy, uvádí různé praktiky jeho provádění, které ve velké míře ohrožují život matky. Za přednější než uzákonění beztrestnosti vyhánění plodů považuje zlepšení sociálních poměrů a výchovy dívek, zavedení zdravotní péče ve školách a věnování stejné péče jak dětem manželským tak i nemanželským. Je si vědoma toho, že se tak nemůže stát hned, že reformy potřebují svůj čas, ale mezitím se musí alespoň částečně zabránit šíření zlu ve formě pokoutních umělých potratů. Jejím představou je svolání odborníků, kteří by vedli debatu o daném problému, a podle jejich závěru by byl podán příslušný návrh zákona.⁹⁶

Největší zájem o novelizaci trestního zákona měly právě levicově orientované ženy. Paragrafy 144-146 považovaly především namířené proti proletariátu, neboť podle nich se bohatých žen zákon nedotýkal. Za prvé se vůbec nemusely obávat většího počtu dětí, že by je neuživily a za druhé, pokud se rozhodly pro potrat, umožnily jim peníze snazší domluvu s lékařem, což jim zaručovalo nejen kvalifikovaný dohled, ale i např.

---

⁹⁴ Žena, roč. VII., č. 26, r. 1921, s. 4.

⁹⁵ Žena, roč. VII., č. 29, r. 1921, s. 5.

⁹⁶ Žena, roč. VII., č. 31, r. 1921, s. 2-3.

potvrzení o nutnosti beztrestného provedení potratu. Proto jako první podala návrh k novelizaci komunistka L. Landová Štychová, ve svém odhodlání se nenechala odradit ani poté, co byl zamítnut a pokračovala stále ve své práci. Další návrh podala společně s německými sociálními demokratkami I. Kirpalovou a F. Blatnou, opět se týkal úpravy §144 trestního zákona, kdy rozhodnutí o provedení interrupce by měla vynést příslušná komise složená ze dvou lékařů a sociální pracovnice. Komise by měla rozhodovat na základě stanovených pěti bodů, které určovaly, kdy by měl být potrat povolen. Byly to důvody zdravotní (např. celková tělesná slabost, chudokrevnost, choroby ohrožující život matky – tuberkulóza, srdeční vady, nemoci ledvin a další), eugenické (např. syfilis, alkoholismus, nervové choroby), sociální (např. chudoba, více než tři děti, existenční nejistota, nezaměstnanost, špatné bytové podmínky atd.), dále případy svedení mladistvých dívek do 16 let a znásilnění ženy.⁹⁷ Přesto k novelizaci nedošlo.

V roce 1932 přišel s úpravou trestního zákona týkajícího se interrupce sociálně demokratický ministr spravedlnosti Alfréd Meissner, který nevyklučoval umělý potrat z beztrestnosti, ale stanovoval podmínky výjimek (zdravotní, sociální) a umožňoval bezplatné provedení interrupce nemajetným ženám, aby se tak zamezilo pokoutné praxi potratů.⁹⁸ Opět se rozproudila debata ve společnosti třemi směry. Na jedné straně byl návrh kvitován pozitivně, zejména samotnými ženami. Na straně druhé panovaly tradiční tendence pro posuzování interrupce jako trestného činu. Zde se nacházelo křídlo lékařů, z nichž část varovala před prováděním potratů jako náročných zásahů na ženský organismus, část shledávala potraty nezbytnými za výjimečných podmínek (zdravotní, sociální, eugenické), o jejichž kritériích se stále živě diskutovalo. Zejména případy sociální byly

---

⁹⁷ [Http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0219_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0219_00.htm)

⁹⁸ NA Praha, fond ŽNR, k. 23. Zpráva o návrhu ministerstva spravedlnosti na změnu trestního zákona o vyhnání plodu, 25. 8. 1932.

nejasné, řešila se otázka, zda je chápat jako důsledek a umožnit potrat nebo spíše dbát o odstranění příčin chudoby.

Z jednotlivých názorů vyplývá, že otázka umělého přerušování těhotenství byla velmi citlivá, a proto novelizace trestního zákona byla nesnadná. K jednotlivým návrhům se vždy našlo dost odpůrců, a tak za první republiky k reformě §144-148 nedošlo.

2.6. Ochrana matek a dětí:

Závažný problém týkající se matky a jejího dítěte tkvěl ve výdělečné práci těhotných žen. Ty se snažily pracovat do poslední chvíle před porodem, čímž si samy přivodily mnoho zdravotních komplikací – od těžkých porodů, potratů až po narození mrtvých dětí. Tělesná práce těhotných žen nebyla obecně pokládána za škodlivou. Za nebezpečnou byla považována těžká práce trvající až do porodu, ženy proto byly upozorňovány na to, aby omezily dlouhé stání na jednom místě a také dlouhé sezení v nepřírodném sklonu nad prací.⁹⁹ Za nejškodlivější pak byla označena práce s průmyslovými jedy v továrnách, které se dostávají do těla matek a působí tak nezdravě na vývoj plodu. Takové dítě se pak narodí s postižením nebo mrtvé. Dělnice pracující v takovém prostředí mají velké zdravotní problémy, nemohou otěhotnět či dítě vůbec donosit.

Nejenom práce před porodem, ale i brzké nastoupení do zaměstnání krátce po porodu bylo kritizováno. Žena měla zůstat po porodu doma minimálně po dobu šesti týdnů, aby se plně zotavila a nabrala sil. Chudé dělnice, které si nemohly dovolit zůstat doma, se začaly namáhat již během šestinedělí, což se projevilo např. na ztrátě mateřského mléka. U dětí krmených náhražkami se pak vyskytovala zvýšená úmrtnost v kojeneckém věku.

Problematiku ochrany matek a kojenců, která se dotýkala nejenom rodinného života, ale i národní otázky si plně uvědomovala B. Viková-Kunětická, a proto již v prosinci 1918 podala v Národním shromáždění návrh, aby ochrana matek a kojenců byly vzata do státní správy (dosud byla řízena jen spolkem, podporovaném soukromými příspěvky a dary).¹⁰⁰ Anna Malá pak podala návrh na zřízení fondu, který by se staral o

---

⁹⁹ Agitátorka (příloha časopisu Žena), roč. VIII., č. 36, r. 1922, s. 8.

¹⁰⁰ [Http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0153_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0153_00.htm)

výdělečně činné, nemocné či invalidní ženy v případě těhotenství a porodu. Ty měly mít nárok na pracovní klid šest týdnů před a šest týdnů po porodu a v souvislosti s tím i nárok na denní podporu, která se má rovnat plné výši průměrné denní mzdy.¹⁰¹

A. Malá se k problematice vyjádřila znovu o dva roky později, kdy shledávala jako nedostatečný dosavadní zákon o nemocenském pojištění: „*Mateřství je jím hodnoceno jako nemoc; ono však je velmi důležitou sociální funkcí, a zasluhuje, aby bylo řešeno všemi zákonodárci vážně, na základě principu: Dáti ženě možnost sloučiti všeobecně prospěšné výdělečné povolání s funkcí mateřskou tak, aby netrpěla příliš ani žena, ani dítě, ani práce.*“¹⁰² Ve svém návrhu se inspirovala Německem, které dle jejich slov není na takové hospodářské úrovni jako Československá republika a přesto uzákonilo mateřskou podporu. Snažila se tak zajistit finanční zabezpečení pro těhotné ženy, aby se v tomto svém stavu nemusely namáhat těžkou prací či pomýšlet na umělý potrat a věnovaly se přípravě na mateřství.¹⁰³

Myšlenku osvěty mateřství, větší informovanosti a připravenosti matek rozvíjela B. Karpíšková a A. Sychravová. Žádaly o zřízení výchovných kurzů pro ženy ve věku od 18 do 45 let. Návštěvnost kurzů měla být povinná, a to alespoň dvakrát pro každou ženu. V opačném případě se vystavovaly trestu v podobě peněžité pokuty až do výše 100Kč, případně vězením do 24 hodin. Svůj návrh zdůvodňovaly velkou úmrtností matek i dětí z nezkušenosti a neznalosti hygieny. Jejich snahou bylo také omezit provádění umělých potratů ohrožujících život žen, a proto kurzy měly také ženy poučovat o možnosti ochrany před nechtěným těhotenstvím.¹⁰⁴ Parlament výchovné kurzy neschválil, protože by tak došlo k omezování občanských svobod.

---

¹⁰¹ [Http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t1008_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t1008_00.htm)

¹⁰² [Http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/T3805_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/T3805_00.htm)

¹⁰³ Žena, roč. VIII., č. 44, r. 1922, s. 1-2.

¹⁰⁴ [Http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t2262_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t2262_00.htm)

Při projednávání vládního návrhu zákona o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří promluvily ve sněmovně poslankyně Karpíšková i Zeminová.¹⁰⁵ Obě ženy hodnotily návrh kladně, zejména pro zvýšení životní úrovně dělnictva, což podle obou zmíněných vyneslo prospěch také ženám. Návrh přiznával ženám vdovské a starobní důchody, dětem sirotčí důchody, zvýšenou léčebnou péči. Nebyl ale dokonalý, senátorka Ecksteinová jej kritizovala především za upuštění od mateřského pojištění, za ztížení podmínek pro získání vdovského důchodu – dělnice na rozdíl od jiných žen musely být ze dvou třetin invalidní, aby měly na tento důchod nárok. Třetí výtkou se týkala zhoršení nemocenského pojištění, respektive jeho zredukování v prvních třech a čtrnácti dnech nemoci.¹⁰⁶ Ačkoliv návrh tohoto zákona byl nakonec přijat, nedočkala se mateřská podpora pro pracující vrstvy ani po mnoha přepracovaných návrzích svého přijetí.

---

¹⁰⁵ [Http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/288schuz/s288001.htm](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/288schuz/s288001.htm)

¹⁰⁶ [Http://www.psp.cz/eknih/1920ns/se/stenprot/227schuz/s227004.htm](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/se/stenprot/227schuz/s227004.htm)

3. Prostituce:

V souvislosti s řešením umělých potratů se často hovořilo o pohlavních nemocech a prostituci. Část odpůrců reformy §144 tvrdila, že pokud by došlo k uzákonění beztrestnosti vyhánění plodu, mravní úroveň žen by upadala a zvýšila by se prostituce, která jde ruku v ruce se šířením pohlavních nemocí.

Socialističtí myslitelé dávali buržoazii za vinu existenci prostituce. *„Prostituce se tedy stává nezbytným sociálním zařízením buržoazní společnosti, právě tak jako policie, stálé vojsko, církve a podnikatelství.“*¹⁰⁷ Vytýkají ostatním teoretikům, že prostituci považují za něco stálého, co nikdy nevymizí, protože vyplývá z přirozenosti člověka a z „vrozených vad“ některých žen. Podle Bebela vyplývá především ze špatných sociálních poměrů a dochází k závěru, že je tedy nezbytné vytvořit jiné hospodářské poměry, které souvisí s přeměnou společenského zřízení.¹⁰⁸ Opět tak poukazuje na nerovnoprávnost žen a mužů v buržoazním světě, kde se toleruje mužská nevěra. Pokud se tohoto poklesku dopustí žena, je tvrdě odsuzována, navíc veškeré následky pohlavního styku nese zase žena, muž nemá kromě požitku, ani starost ani odpovědnost.

V Rakousku - Uhersku upravoval prostituci §509 trestního zákona z roku 1852, k jeho rozšíření došlo roku 1885. Prostituce sama o sobě trestná nebyla, postihy následovaly pouze v případě, že byla narušována veřejná mravnost, dále pokud žena byla nakažena pohlavní chorobou, a přesto dál provozovala své řemeslo a v případě, že prostituci prováděly osoby nezletilé.¹⁰⁹ K prostituci zde bylo přistupováno z reglementačního hlediska, což znamenalo, že prostitutky byly pod zdravotním a policejním

¹⁰⁷ Bebel, A.: Žena a socialismus, 1962, s. 176.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 177.

¹⁰⁹ [Http://www.psp.cz/eknih/1920ns/se/tisky/t0764_01.htm](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/se/tisky/t0764_01.htm)

dohledem. Každá musela mít svou zdravotní knížku, která obsahovala její jméno, fotografii, výpis závazků, kolonky pro lékařské prohlídky, poučení o pohlavních chorobách a jejich nebezpečí. Lékařské prohlídky si musela každá prostitutka platit sama, což samozřejmě vedlo ke snaze vyhnout se vyšetření. Odpůrci reglementace ji považovali za nedostatečnou především v tom, že pod dozorem byly pouze prostitutky a ne všichni – tedy i muži – pohlavně nakažení.¹¹⁰

Krátce po vyhlášení samostatnosti Československa podaly ženy žádost k Národnímu shromáždění, aby byly zrušeny nevěstince a zavedeno povinné léčení pohlavně nemocných na útraty státu, jejichž počet vlivem světové války dramaticky vzrostl. Výsledky statistického úřadu týkající se prostituce pro rok 1919 otiskla *Žena*, podle statistiky se v republice mělo nacházet 400 veřejných domů s 1224 prostitutkami, mimo nevěstince pak bylo napočítáno 293 žen.¹¹¹ Tato čísla, ale musíme brát s určitou rezervou, neboť udávají jen prostitutky vedené pod policejním dohledem. Kolik žen provozovalo prostituci tajnou, nešlo zjistit, ale odhady šplhaly do tisíců.

V říjnu 1919 podala F. Zeminová spolu s L. Landovou-Štychovou a dalšími návrh k vymýcení prostituce. Byl vysloven požadavek k zrušení veřejných domů, k přísnému stíhání tajné prostituce a zavedení povinného hlášení a okamžitého léčení pohlavně nemocných.¹¹² Důvody prostituce spatřovaly v neutěšených sociálních poměrech a rozvolněné morálce díky světové válce. Reglementační dohled neshledávaly příliš účinným, když prostituce proniká dokonce i mezi mládež, která ještě nedokončila povinnou školní docházku. Prostituci s veřejnými domy považují za největší semeniště infekčních chorob, a proto mimo již výše uvedené dále

---

¹¹⁰ Bubeníčková, K.: Prostituce a zákon. Od reglementace a k abolicí. In: VII. studentský seminář k problematice dějin ženského emancipačního hnutí ve 20. století. Praha 2001, s. 60.

¹¹¹ *Žena*, roč. VI. č. 34, r. 1920, s. 3. Viz příloha č. 2.

¹¹² [Http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/079schuz/s079001.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/079schuz/s079001.htm)

navrhují zřízení útulků pro „padlé ženy“, kde by se mohly léčit a byly by vhodně motivovány k návratu do řádného života.¹¹³

Nutnost řešení zákona k potírání prostituce a léčení nakažlivých chorob pohlavních opět zaujalo širší veřejnost. Po celý rok se v časopisech debatovalo o výhodách a nevýhodách aboličního zákona i reglementačních opatření.¹¹⁴ Většinový názor společnosti o potřebě abolice byl naplněn odhlasováním zákona o potírání pohlavních nemocí 11. července 1922. Jeho výnosem byla zrušena reglementace a tedy i policejní dohled nad prostitutkami. Nevěstince musely být uzavřeny. Samotná prostituce jako trestný čin stíhána nebyla, ale trestání měli být ti, kteří ohrožují veřejnou mravnost a kteří z nedbalosti či úmyslně nakazili souloží druhého partnera pohlavními nemocemi. V tomto případě byly stanoveny tresty podle ustanovení zákona o těžkém poškození na těle §154-156 trestního zákona a §303-306 trestního zákona o zločinech a přečinech. V případě, že jednal pachatel ze zjištěnosti, mohl být na něj uvalen i trest peněžitý od 100Kč do 10.000Kč. Zákon dále stanovoval povinnost každého nemocného se léčit, v případě nemajetných pak léčbu hradil stát. Dále zákon kladl důraz na provádění osvěty u mládeže o nebezpečí pohlavních nemocí a jejich následcích.¹¹⁵

Stoupenci abolice, ačkoliv byli úspěšní v prosazení zákona o potírání pohlavních nemocí a prostituce, přece jen se nedočkali jejího úbytku. Jediným důsledkem zrušení nevěstinců se stalo přesunutí prostituce do jiných míst – nočních podniků, barů, tančíren, revuálních divadel, ale také do soukromých bytů a v neposlední řadě i do ulic. Navíc zrušením reglementace, přestal platit policejní dozor nad prostitutkami a tím se ztrácela kontrola nad šířením pohlavních nemocí. Dohled byl svěřen správám politickým, kterým chyběly jak policejní pravomoci, tak i nedostatek odborných pracovníků. V odstupu několika let od schválení

---

¹¹³ [Http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1638_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1638_00.htm)

¹¹⁴ [Http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t0642_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t0642_00.htm)

¹¹⁵ [Http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3598_00.htm](http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t3598_00.htm)

zákona se veřejnost začala znovu přiklánět k nutnosti policejního dohledu nad prostitutkami.¹¹⁶

Opět se diskutovalo o možnostech, jak prostituci vymýtit. K stoupencům abolicie se hlásily zejména socialistické ženy, které požadovaly odstranění prostituce. To ale podle nich není možné skrze vymezení prostituce jako trestného činu. Aby ženy přestaly prostituovat, je potřeba odstranit důvody je k tomu vedoucí – zejména nedořešení hospodářské otázky. Prostituce podle nich potrvá, dokud se stát nepostará o padlé ženy, které hlad nutí pracovat na ulici. *„Pouhé sliby v zákoně, že ministerstvo sociální péče zaujme se dívek propadlých prostituci, jak se zdá, zůstaly sliby a ani jedna nešťastná žena nebyla ani přímo ani nepřímo ministerstvem sociální péče podpořena, aby nemusila klesati dále.“*¹¹⁷

Levicově orientované ženy vinily za prostituci soudobou morálku společnosti, nedostatečné hospodářské zrovnoprávnění a zabezpečení žen. Předpokládaly, že pokud ženy budou mít dostatek pracovních příležitostí a hospodářskou nezávislost, prostituce vymizí. Toto tvrzení se ale nenaplnilo, neboť jak uvedla poslankyně Hodinová-Spurná, prostituce panovala i v zaměstnáních a domácnostech: *„...musíme říci úplně otevřeně, že dnes v kancelářích, továrnách, dílnách a obchodech jsou děvčata ve velmi častých případech zaměstnána podle toho, jak jsou povolná šéfovi, jeho synům a také mistrům a dalším popoháněčům. Vždyť dnes není žádným tajemstvím, že si paničky vybírají služebná děvčata podle toho, jak jsou krásná, zvláště tam, kde jsou dospělí synové, (...) vybírá si poctivé proletářské děvče k tomu, aby prodávalo nejen svoji pracovní sílu a dávalo ji ve dne paní k dispozici, nýbrž aby nad to ještě svým mládím platila za to, že může mýti špínu buržoasním paničkám.“*¹¹⁸

Na prostituci se tedy stále pohlíželo podle zásad socialismu, jehož primární cíl vedl k zrušení buržoazní společnosti. Proto byla prostituce

---

¹¹⁶ Žena, roč. I., č. 1, r. 1925, s. 5.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ [Http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/stenprot/325schuz/s325002.htm](http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/stenprot/325schuz/s325002.htm)

dávána za vinu kapitalismu, předpokládalo se, že k jejímu vymizení dojde v nové proletářské společnosti.

4. Vztah dělnických žen k náboženství:

Ženy v sociálně demokratickém duchu vyznávaly zásadu, že náboženství je soukromou záležitostí každého člověka, každý má tedy právo vyznávat to, co sám uznává za vhodné. Protože to, co je vynucené, nemá žádného praktického významu. Většina žen nevyznávala žádnou víru, tu jim nahrazoval socialismus, který je oslovil vizí spravedlivějšího světa. Katolická církev u nich ztrácela své šance tím, že se málo starala o chudé vrstvy společnosti. Spojovali ji spíše s buržoazií, a proto žádaly osvobození škol od klerikálního vlivu. Podle nich ponechala Československá republika příliš volné pole pro působení katolické církve. Tu samozřejmě nijak nezpochybňují, ale požadují, aby byl dán prostor ve školách i ostatním náboženstvím, bezvěrectví nevyjímaje.¹¹⁹

Poukazují na to, že dosud se ve školách uplatňovala výuka katolické víry, kterou ale podle nich může plně pochopit až dospělý člověk, protože Bible nestojí na obecných pravdách, ale pouze na obrazovém básnictví dálného Východu. Děti jsou tak vystaveny rozporům ve výuce, kdy na jedné straně je katecheta učí, jak Bůh vše stvořil, na druhé straně jim učitel podává vědecké poznatky o vzniku světa.¹²⁰ Matky si stěžují, že citlivé děti pak neví, k čemu se mají vlastně přiklonit, pokud budou zastávat tvrzení učitele, budou nosit špatné známky z náboženství a navíc je tento dualismus učí pokrytectví už v mladém věku, takže místo upevnování dětského charakteru dochází k vytváření špatných návyků.¹²¹ Východisko z této situace vidí ve vytvoření bezkonfesijních škol, kde bude uplatněna racionální věda, a pokud si rodiče přejí náboženskou výchovu

---

¹¹⁹ Žena, roč. V, č. 2, r. 1919, s. 1.

¹²⁰ Příklad o mylném výkladu v náboženské výuce viz příloha č. 3. Vyjádření L. Landové-Štychové k výuce náboženství ve školách.

[Http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/052schuz/s052001.htm](http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/052schuz/s052001.htm)

¹²¹ Žena, roč. V, č. 2, r. 1919, s. 2.

pro své děti, nemá tomu být bráněno, ale má se tak odehrávat na místech k tomu vhodných, tedy v kostelech.¹²²

Otázka náboženského vlivu se stala třetí plochou dvou nesmiřitelných táborů – katolíků a socialistů. Na obou křídlech byly vedeny rozsáhlé propagační akce agitující ve svůj vlastní prospěch, pomlouvající druhou stranu s cílem vyhrát volby do obcí a národního shromáždění a získat tak rozhodující moc nad děním ve státě. Katolický tisk si stěžoval na znásilňování náboženství v republice, které se děje snahou zavést rozlučitelnost manželství, nepovinnost vyučování náboženství na obecných a středních školách až po zamýšlené zabránění pražských klášterních budov. Obává se narůstající moci socialistů, jejichž prý hlavní ideou je zničit náboženství: *„Všichni ti tedy, kdo strojí a osnují boj proti náboženství, strojí a pracují k rozvratu ve státě sotva založeném. Katolický lid váží si nabyté svobody, pracuje pro svobodu všech ve svobodném státě. (...) Katolický lid se musí pilně připravovati k volbám a přičiniti se, aby se nedostaly k vládě nevěrci, největší škůdcové národu.“*¹²³

Na druhé straně agitoval program sociální demokracie především na ženy, jako na matky, aby jejich děti mohly navštěvovat bezkonfesijní školy, kde na ně již nebude působit vliv středověkého dogmatismu: *„Odvrhněte proto jesuitskou jejich nauku a nepřipusťte, aby do mladých duší vašich dítek zasévali pokoru před bohatými, poníženost před mocnými a zatemňovali jejich vyvíjející se rozum báhorkami a pověrami.“*¹²⁴ Problematika vlivu katolické církve zde byla dána do souvislosti se sociálními myšlenkami na vytvoření rovnoprávné společnosti, ke které dojde po odstranění kapitálu s náboženstvím (sám socialismus byl pro ně náboženstvím), katolická církev byla označována za brzdu pokroku

---

¹²² Požadavek oddělení školy a církve a stejně tak i státu a církve byl vysloven již na sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany v Rakousku na přelomu let 1888 a 1889 v Hainfeldu.

¹²³ Eva, roč. XVI., č. 10-11, r. 1919, s. 251-252.

¹²⁴ Žena, roč. VI, č. 37, r. 1920, s. 2.

v mladém státě a za přežívající tmářství kalkulující s manželstvím.¹²⁵ Byly to samozřejmě radikální ideje, v umírněnější podobě se k tomuto tématu vyjádřil Dr. Bouček, zastánce socialismu, podle kterého je důležité, aby stát dohlížel na náboženství. Zejména na to, aby se v kostelích praktikovala čistá víra a ne agitace ve prospěch katolického tisku. Neupírá kazatelům jejich právo svobodného slova mimo kostel, pokud ale pracují ve stánku božím, musí vykládat pouze náboženství.¹²⁶

V roce 1920 podal poslanec Bartoška s Landovou-Štychovou, Zeminovou a dalšími návrh zákona o zavedení odluky církve od státu. S vytvořením Československé republiky a přechodem na demokratický systém je podle nich nutné přejít také k novým poměrům týkajících se vztahu státu a církví. Poukázali na provádění odluk v zahraničí, kde se inspirovali francouzským modelem a z něj vycházeli při formulování svého zákona. Ten měl zaručovat všem občanům svobodu vyznání, všechna náboženství si měla být před zákonem rovna. Církevní majetek měl připadnout do vlastnictví státu, s výjimkou toho, které vlastnily obce, soukromé či právnické osoby. Dotýkal se také manželství, jehož uzavření mělo být platné pouze před státním úřadem.¹²⁷ Ke schválení zákona ale nedošlo. Přesto za první republiky platila rovnost náboženských vyznání před zákonem, přičemž byly rozlišovány církve státem uznané (podporované statními financemi, včetně kněžských platů) a neuznané. Významné bylo, že na rozdíl od Rakouska - Uherska, již občané nemuseli podléhat dozoru katolické církve a mohli si volit, zda chtějí jen občanský sňatek či bezkonfesijní školy pro děti.

---

¹²⁵ Socialista, roč. II., č. 41, r. 1924, s. 7. Červánky, roč. XXXII., č. 18, r. 1920, s. 1-2. Viz příloha č. 4.

¹²⁶ <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/030schuz/s030002.htm>. Jednalo se o návrh doplnění § 303. tr. z. dodatkem: „Přečinu tohoto se však nedopouští, kdo přítomen jsa bohoslužebnému obřadu, ať v kostele nebo mimo něj, a) knězi, zneužívajícímu tohoto obřadu k politickým výpadům stranickým nebo osobním urážkám, připomene jeho pravé povolání a nepřípustnost jeho počínání, nebo b) po skončeném bohoslužebném obřadu vyloží přítomným důvody, pro které za to má, že výklady knězovy byly nesprávné.“

http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0406_00.htm

¹²⁷ http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/eknih/1920ns/ps/tisky/t0001_01.htm

5. Dělnická žena v politice:

Ačkoliv se sociálně demokratická strana prohlašuje za první politickou stranu, která začala přijímat ženy, neměla téměř do počátku 20. století samostatný ženský program. Pokud nahlédneme do programu sociální demokracie před první světovou válkou, najdeme určité zmínky týkající se žen na ustavujícím sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany v Rakousku, konané 5. - 6. dubna 1874 v Neudörfelu. Jako první požadavek si strana vytyčila všeobecné, rovné a přímé volební právo pro všechny státní občany od dvacátého roku života, pokud se to tedy mělo týkat všech občanů, usilovaly teoreticky i o volební právo žen, jež zde ale nejsou přímo zmíněny. Naproti tomu v sedmém bodě pojednávajícím o zavedení normálního pracovního dne, je již přímo vysloven požadavek omezení práce žen a odstranění práce dětí v továrnách.¹²⁸ D. Musilová ve své knize chápe toto omezení práce žen dvojznačně. Protože to podle ní mohlo jednak znamenat časové ohraničení práce žen a jednak omezení počtu pracujících žen, které byly v této době brány jako konkurentky mužů v továrnách beroucí jim práci tím, že se spokojují s nižšími sociálními požadavky.¹²⁹ Je tedy otázkou, jak to sama strana zamýšlela. Podle dalšího programu z 13. - 15. srpna 1876, kde byl pro sociální oblast vysloven požadavek: „...osmihodinové pracovní doby v dolech a takových podnicích, které jsou nepřetržitě v provozu nebo vyžadují zacházení se zdravím nebezpečnými látkami, i pro ženy a nezletilé od 14 do 18 roků...“¹³⁰, lze usuzovat, že sociální demokracie omezením práce žen opravdu myslela jen omezení jejich pracovní doby, jinak totiž mohlo být

---

¹²⁸ Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 13.

¹²⁹ Musilová, D.: Z ženského pohledu. České Budějovice 1997, s. 19.

¹³⁰ Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 17.

jejich dvojnásobné stanovisko přidruženo k požadavku odstranění konkurence dělníkům, a to se nestalo.

Stejný problém s dvojnásobným tvrzením se nachází také v programu, který přijal zakládající sjezd Československé sociálně demokratické strany dělnické v Rakousku 7. dubna 1878 v Praze – Břevnově. Kde se v bodě číslo devět opět hovoří o omezení práce žen.¹³¹ Protože se ale celý tento bod týká zavedení pravidelné pracovní doby – tedy pracovní ochrany pro muže, ženy i děti, není důvod si vysvětlovat jejich stanovisko nějak jinak. Ačkoliv muži – především slovně – bojovali proti ženské práci v továrnách, byli si na druhou stranu vědomi, že bez jejich pomoci, nejsou schopni finančně utáhnout chod domácnosti. Výhodnější pro ně tedy bylo ochránit ženskou práci, aby se doma neshledávali s udřenými manželkami, které zde nastupovaly druhou pracovní směnu.

Z tohoto hlediska požadoval taktéž I. sjezd Československé sociálně demokratické strany dělnické roku 1887, aby „*ženy byly odstraněny ode všech nepřístojných prací*“¹³² Bylo samozřejmé, že muži by nejraději viděli své ženy doma starat se o rodinu, protože to ale nebylo možné, zahrnuli do svého programu ochranu ženské práce, což znamenalo zkrácení její pracovní doby a zamezení zaměstnávání žen do nejtěžších prací. V důsledku této regulace se mělo uvolnit více pracovních míst pro nezaměstnané dělníky. Zcela otevřeně pak bylo na sjezdu v Hainfeldu na přelomu roku 1888 a 1889 vysloveno odstranění práce žen z těch míst, která jsou škodlivá pro ženský organizmus a navíc již sjezd přímo zaznamenal požadavek zavedení všeobecného, rovného, přímého a tajného volebního práva pro všechny bez rozdílu pohlaví od 20 let věku.¹³³

Strana tedy neměla ve svých programech zatím nijak ukotvenou ženskou otázku vyjma již zmíněné ochrany ženské práce, která se nepřímo dotýkala zabezpečení dostatku pracovních míst pro muže. Zahrnutí žen i

---

¹³¹ Tamtéž, s. 21.

¹³² Tamtéž, s. 26.

¹³³ Tamtéž, s. 28-29.

do otázky volebního práva v té době je sporné a nelze dostatečně objasnit. Obecně socialisté nevěřili, že by všeobecné volební právo mohlo přinést nějaké podstatné změny v postavení žen ve společnosti. Poroba ženy bývala spojována s útlakem proletariátu, a proto ke změně v postavení dělnických žen mohlo podle nich dojít až se změnou společenského řádu.

Podle rakouského zákona žena neměla právo stát se členkou žádného politického spolku, úspěchem dělnických žen proto bylo jejich přibírání do sociálně demokratické strany v rámci odborových organizací. Zmínky o tom se nachází v Rezoluci o vztahu k odborové organizaci, kterou přijal II. sjezd Sociálně demokratické dělnické strany v Rakousku. Týkala se nutnosti vytvářet odborové organizace po celé říši, kam se mají sdružovat všichni příslušníci daného průmyslového odboru, také pomocné dělnictvo a ženy.¹³⁴

Libuše Dedková se na konci 19. století snažila svým čtenářům přiblížit myšlenky socialismu v evropském kontextu. Ve čtyřech číslech Ženského světa otiskla rubriku Socialismus, socialisté a ženská otázka, která přinášela myšlenky jednotlivých socialistů na ženskou problematiku počínaje Francouzem Boisselem a konče Bebelem a jeho spisem Žena a socialismus.¹³⁵ V závěru pak Dedková ze svých poznatků vydefinovala, že otázka ženské emancipace tvoří podstatnou část kréda socialistických stran. A právě v tom spatřovala rozdíl mezi ženským hnutím středních vrstev, které v muži vidělo protivníka a hnutím dělnic, které počítaly s podporou svých mužů.

Na druhou stranu nesmíme tuto mužskou pomoc chápat zcela nezištně. Strana sociálních demokratů čerpala své zásady z vědeckého socialismu, kterému šlo především o změnu společenských poměrů – odstranit útisk proletariátu a svrhnout vládu kapitalismu. Protože sociální útisk žen souvisel ve velké míře s utlačováním proletariátu, byla ženská

---

¹³⁴ Tamtéž, s 36.

¹³⁵ Ženský svět, roč. III., č. 3, 5, 6, 7, r. 1899.

otázka přijata do programu strany. Jako primární cíl ale stále platilo osvobodit proletariát, k čemuž se jim právě z ideologického hlediska hodilo řešení ženské emancipace, tedy zapojení žen do problematiky sociální demokracie a vytvoření tak větší členské základny hájící zájmy této strany. Tak se na druhou stranu podařilo socialismu rozštěpit ženskou otázku z hlediska společenských tříd.

Z obav, že by dělnické ženy mohly být přetaženy do jiných stran a spolků, začala sociální demokracie stále více ideologicky působit na ženy, což se odrazilo v programu strany z listopadu roku 1901, který již jasně odmítl výsady pohlaví a dále se usnesl na odstranění všech zákonů, které by měly znevažovat ženu proti muži. Co se ochrany dělnictva týká, opět byly vysloveny požadavky osmihodinové pracovní doby, zákazu noční práce žen a dětí a také zákazu ženské práce, která by mohla ohrozit jejich zdraví.¹³⁶

Ačkoliv si to dělnice samy příliš neuvědomovaly, odvíjel se jejich počáteční vstup do veřejného života skrze tisk, kam publikovaly, skrze protestní demonstrace za snížení cen potravin, kterých se účastnily a skrze vzájemnou dělnickou pomoc a podporu. Spolupráce se sociální demokracií, tak začínala postupně a nenápadně. Angažovaly se zejména v odborových organizacích, v některých pak vytvářely své vlastní sekce. Odborové sdružení československé¹³⁷ vzniklo roku 1897, o nárůstu počtu jeho členek vypovídá tabulka:¹³⁸

Rok	Svazů a spolků celkem	Muži	Ženy	Celkem členů
1917	50	36260	6468	42728
1920	53	639410	182150	822561
1927	71	427268	114369	541637

¹³⁶ Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 56-57.

¹³⁷ Název Odborové sdružení československé se začal užívat po vzniku ČSR

¹³⁸ Tabulka převzata z <http://cmosa.cmkos.cz/history.php>, 15.6.2009.

1937	60	603098	139191	742199
------	----	--------	--------	--------

Zastoupení žen ve straně bylo zpočátku menšinové, protože samy měly obavy z politické činnosti, kterou dosud dobře neovládaly. S postupným osvojováním této dovednosti se zvyšoval jejich počet v odborech i ve straně. Organizační řád české sekce mezinárodní sociální demokracie považoval za příslušníka strany každou osobu, bez rozdílu pohlaví, která je zároveň členem místní politické organizace strany a odborové organizace, jímž náležitě platí své příspěvky.¹³⁹ Ženy se dle řádu sdružují taktéž v místních politických organizacích, v nichž tvoří zvláštní sekce a mají samostatnou správu. Výkonný výbor má pak za úkol posílat do všech schůzí žen jednoho zástupce. Výkonný výbor žen stará se o organizaci žen ve všech oborech práce za pomoci sekretariátu strany. Pořádá schůze, přednášky, porady a obvodní konference žen. Ženám přísluší zastoupení ve všech korporacích. Ženskou agitaci pak dle rozsahu působení hradí příslušná organizace – buď tedy místní politická organizace, nebo okresní či zemský výkonný výbor.¹⁴⁰

Zjistit přesný počet žen zastoupených v sociální demokracii před vznikem ČSR je nemožný, již na ustavujícím sjezdu České sekce mezinárodní sociální demokracie bylo upozorněno, že nejsou známy počty žen ve straně, a proto měl zemský výkonný výbor zajistit statistiku výdělečně činných a stranicky organizovaných žen.¹⁴¹ R. Wohlgemuthová uvádí do roku 1905 počet zhruba 1500 žen působících v sociální demokracii. Po roce 1910 pak došlo k jeho nárůstu téměř o polovinu.¹⁴²

¹³⁹ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 20. Organizační řád České sekce mezinárodní sociální demokracie, s. 1.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 3.

¹⁴¹ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 20. Resoluce ku hnutí žen.

¹⁴² Wohlgemuthová, R.: Účast žen v české sociální demokracii. In: Československý časopis historický 3/1965, s. 411-414.

Sociální demokratky požadovaly především rovné právo občanské i politické, kterým ženy získají hospodářskou emancipaci. V souvislosti s tím získají moc podílet se na vytváření sociální ochrany dělnic. Zejména jim šlo o osmihodinovou pracovní dobu, ochranu šestinedělek a kojenců, zrovnoprávnění platů žen s muži, zákaz noční práce žen, zavedení živnostenských inspektorek a podporu vdov a sirotků. Volební právo pro ně tedy bylo důležitým předpokladem, aby mohly náležitě plnit svou hospodářskou a v důsledku toho hlavně mateřskou roli. Protože pro socialismus byla emancipovaná žena zárukou zdravého vývoje příštích generací.¹⁴³ V až zidealizované touze po zisku volebního práva neváhaly použít socialistických frází, které měly zapůsobit na city každé ženy: „*Dobýváme rovného práva politického, abychom se mohly bránit proti tísnivému zdražování potravin, proti rdousivým novým daním, jež nám existenci přímo znemožňují, protestujeme proti vražednému militarismu a šílenému rozmnožování vojenských břemen, jež zastavují každý hospodářský a kulturní vzestup lidu.*“¹⁴⁴ Z dnešního pohledu lze chápat tyto řeči jako účelnou agitaci pro politické záměry, je ale otázkou, zda ženy samy plně věřily těmto slovům, vždyť si musely být dobře vědomy svého dosavadního postavení ve společnosti a nemohly přece jen očekávat, že přijetí rovného hlasovacího a volebního práva zaručí změnu jejich situace a splnění všech požadavků.

---

¹⁴³ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 12. Rezoluce sociálně demokratických žen z roku 1911.

¹⁴⁴ Tamtéž.

5.1. Ženy politicky aktivní:

Volebního práva se ženy dočkaly po vzniku samostatné Československé republiky roku 1918, čímž se jim odkryla cesta do vysoké politiky. Zisk aktivního i pasivního volebního práva otevřel ženám dosud zavřené dveře do nových sfér a celou První republiku můžeme považovat za období, ve kterém se ženy pokoušely naplnit toto teoretické právo v praxi.

Je zajímavé, že po ustanovení republiky nebyla ženská otázka v programech sociální demokracie nijak více specifikována. Strana v nové situaci oprášila své sociální požadavky založené na vědecké teorii marxismu¹⁴⁵, zejména šlo o vyvlastnění velkostatků, vyvlastnění dolů na uhlí, na železnou rudu a drahé kovy, odstranění kapitalistické nadvlády a vykořisťování ve všech oborech hospodářských, zemědělských a průmyslových.¹⁴⁶ Poté, co ženy získaly volební právo, nepovažovala strana za nutné vytvářet speciální program pro ženy. Muži i ženy tvořili jeden proletariát a bylo proto potřeba upevnit svou jednotu, zvláště v době, kdy si vlastní cestu začínala razit radikální levice.¹⁴⁷ Co se týče konkrétních poznámek k dělnicím, bylo apelováno především na jejich agitační

---

¹⁴⁵ Sociální demokracie se považovala za marxistickou stranu, která vede třídní boj, ale v rozporu s později vzniklou Komunistickou stranou Československa odmítala propagaci fyzického násilí, které by vedlo k prosazení její moci ve státě. Za svůj program chtěla bojovat v souladu s demokratickým řádem.

Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 149.

¹⁴⁶ Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 130.

¹⁴⁷ V roce 1920 procházela sociální demokracie krizí. Do opozice vůči vedení strany se postavila radikální část – bolševici, kteří straně vytýkali zejména podporu protisovětské intervence a odmítali nadále podporovat vládu rudozelené koalice. Na konci roku se celá situace vyhroutil, po nezdařeném pokusu o převrat levice, došlo k jejímu vyloučení ze sociální demokracie a následnému založení vlastní Komunistické strany. Vůdčí postavení pravice uvnitř Československé sociálně demokratické strany dělnické se tak zkonsolidovalo.

činnost.¹⁴⁸ Aby ostatním ženám pomáhaly si uvědomovat důležitost jednoty sociální demokracie, která byla v této době značně narušována levicí.

Ženy ale nechtěly být jen nástrojem propagandy. Sociální demokratky se samy začaly brát jako politicky velmi důležité, navzájem se podporovaly, že bez nich se už politická scéna nemůže nyní obejít. Toužily uplatnit svůj vliv především na podobu nového státu. Proto apelovaly na ostatní ženy, na jejich sociální uvědomění, aby všechny socialisticky smýšlející držely při sobě a zabránily tak vytvoření „měšťácké“ republiky. Snažily se samy chopit nových příležitostí, které by jim měly zaručit socialistický stát, protože podle nich byli muži dosud příliš neteční a náchylní ke kompromisům. Proto mají ženy využít svého politického vlivu a přimět vládu k provedení opravdu pronikavých změn. Byly si vědomy toho, že jejich postavení se nezmění, pokud nedojde k úpravám majetkových poměrů, proto ve svém programu navrhovaly státní zabavení velkostatků, všeho církevního majetku, zavedení silně vzestupné daně z majetku, znárodnění všech bankovních domů a v neposlední řadě nesouhlasily s placením válečných půjček a dluhů.¹⁴⁹

Jejich představou tak byl stát vládnoucí vším bohatstvím, podniky a výrobou, ovládaný pracujícím lidem. Tím podle nich proletariát dostane do rukou výrobu, skončí tak vykořisťování v podobě námezdní práce. Zmizí nezaměstnanost, dělník dostane plný výtěžek ze své práce a bude tak schopen sám existenčně zajistit svou ženu a děti.¹⁵⁰ Ačkoliv se nám dnes může zdát jejich program velmi utopický, ve svém základě pomáhal nejen k sjednocení žen, k jejich politickému vědomí, ale hlavně k jejich politické aktivitě. Sociální demokratky už nechtěly jen pasivně přihlížet, ale toužily se stát samy zodpovědnými za svou budoucnost.

---

¹⁴⁸ Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 136.

¹⁴⁹ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 12. Myšlenky pro referát na schůzi žen ke dni 15. 12. 1918.

¹⁵⁰ Tamtéž.

Co rozhýbalo kola dění v Československé sociálně demokratické straně dělnické na počátku dvacátých let, byl nárůst plurality názorů na vedení strany, na její politický program a s tím související taktiku vedoucí k naplnění svých cílů. Do opozice vůči dosavadnímu vedení se postavili radikálové – komunisté. Proto byl tehdy v sociální demokracii vyvíjen velký tlak na propagaci pravicového programu strany, jenž byl zacílený i na ženy. Československá republika byla přirovnávána ke společnému plodu celého národa. Pravice se snažila upozornit na to, že rozkol ve straně, ba co hůře, rozkol v republice, by nutně vedl k občanské válce. A tím pádem vojenskému a hospodářskému oslabení republiky. Ve kterém by jen stěží pomáhalo dělnickému hnutí sovětské Rusko, které ve stávající době mělo svých vlastních problémů víc než dost.¹⁵¹ Ani okolní státy, jako Maďarsko či Německo, by zřejmě nebyly příliš nakloněny hospodářské pomoci, spíše naopak by využily československé krize ve svůj prospěch. Tímto prohlášením apelovala pravice na dělníky a také dělnice – zejména na jejich ženský a mateřský cit, aby působily pro zachování státní samostatnosti a proti násilnému převratu.

Na konferenci, konané 5. září 1920 v Praze, se marxistická levice ohradila proti projevům pravicové sociální demokracie, zejména proti svému označení za vlastizrádce a rozvratitele národní samostatnosti. Hájily se tím, že jim jde také samozřejmě o blaho státu, a to o blaho státu socialistického, kterého lze podle nich docílit společným revolučním bojem maďarských, polských, ukrajinských, německých a československých dělníků.¹⁵² Diktaturu proletariátu vnímají jen jako přechodný stav než dojde k vytvoření socialistického státu a odstranění společenských tříd.

---

¹⁵¹ Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 150-151.

¹⁵² Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 158.

Na téže konferenci došlo k vypracování zásad určených pro přechod k socialismu, bylo zde pamatováno i na ženy. Budoucí socialistický stát by se měl postarat o matky a umožnit jim vykonávat mateřské povinnosti tím, že bude zakládat jednokuchyňové domy. Dále „*v těhotenství a po porodu nejméně dotud, dokud žena kojí, musí jí být státem zabezpečen její předcházející příjem, aniž by po tuto dobu musela pracovat. Ženy, které jsou matky zaměstnané domácími pracemi, je pokládati za produktivně zaměstnané. Každý má nárok na příležitost k práci.*“¹⁵³

Touto konferencí vyvrcholily spory uvnitř sociální demokracie. Pomyslnou poslední kapkou se stal boj o Lidový dům - sídlo strany. Pravice, v menšinovém zastoupení, ale jako legální představitel strany, odmítala vydat sídlo radikální levici. Ta na protest proti takovému jednání uspořádala generální stávkou, která na mnoha místech přerostla v pokus o převrat, jenž skončil zcela neúspěšně. Zbylí členové marxistické levice poté věnovali veškerou svou práci na vybudování Komunistické strany, k jejímuž založení došlo na ustavujícím sjezdu 14. – 16. května 1921 v Praze.¹⁵⁴

Jak reagovaly ženy na vnitřní konflikt sociální demokracie? Ještě v době před vznikem republiky, kdy se ženy začaly hlásit o svá politická práva, poukazovalo mnoho mužů na to, že se ženy příliš nechávají ovládat svými city a vášněmi. Že svou nevědomostí a neznalostí poměrů se nechávají lehce přesvědčit argumenty, které mají cíleně působit právě na jejich citovou stránku. Pokud tedy podle nich „něžnější pohlaví“ získá všeobecné volební právo a tím i přístup k politické moci, mohlo by natropit svou nenadálou mocí, se kterou se ještě nenaučilo zacházet, mnoho pohrom.

Je zcela jasné, že tyto myšlenky celou problematiku až příliš zobecnily. O tom, že ženy jsou stejně schopné jako muži, bylo pojednáno

---

¹⁵³ Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 159.

¹⁵⁴ Žena, roč. VII, č. 20, r. 1921, s. 1.

v předchozích kapitolách. Ale čeho se můžeme přidržet, je fakt, že nejvíce se svými vášněmi nechávají ovládat ženy, které se z existenčních důvodů obávají o svou rodinu. Jedná se tedy o ženy nejchudší – proletářské. Ony, ve snaze o přilepšení svým dětem, jsou ochotny naslouchat a podpořit i ty nejradikálnější myšlenky slibující jim rychlé odstranění bídy. „*Dlouho se dělník trásl v poutech své třídní poroby a trnová koruna jeho mučednictví vtlačena mu byla hluboko na skráně ve světové válce! Vidím strašlivý přízrak 14 miliónů mrtvých a zmrzačených, tiše a marně umírají matky a ženy, hladové děti! Zatím co vládnoucí kapitál podával si ruce k mezinárodnímu lupičství, rvali a plahočili se synové a dcery vyděděných, tvoříce jedinou, sebe sama vraždící armádu. Může pak socialista zvednouti hlasu pro armádu v kapitalistickém zřízení? Může obhajovati systém, který tento militarism potřebuje pro své zájmy, třeba by se do krve dušoval, že chce hájit vlast a národ? Nikoliv, soudružky, byla by to nejčernější zrada na proletariátu! (...) Proletariát nemůže nic více ztratiti, nežli své kovy, ale získati může celý svět.*“¹⁵⁵ Takto promluvila B. Rezlerová na konferenci sociálně demokratických žen, která se konala 7. března 1920 v Praze, a zcela jistě získala velký potlesk a celou řadu svých stoupenkyň.

Z projevu Rezlerové je patrné, že se hlásila k levicovému křídlu sociální demokracie, plně souhlasila s revolucí v sovětském Rusku a podporovala její přenesení i do Československa. Jak už bylo řečeno, nesmíme ale příliš bagatelizovat, a tak jako levice nebyla jediným blokem s ženskou podporou, měla i pravice své věrné. Z nich hlubší vidění v celé věci spatřovala B. Karpíšková, která se postavila do opozice vůči Rezlerové a také přednesla svou řeč na konferenci. Byla si zcela vědoma toho, že sociální demokracii rozdělila ruská revoluce, respektive nazírání na ni. Nesouhlasí s rozdělením sociálních demokratů na pravé, střední a levé. A navrhuje je podle taktiky a způsobu uskutečňování socialistických

---

¹⁵⁵ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 12. VI. zemská konference žen sociálně demokratických. Ženská politika. Stanovisko žen k světovým událostem, s. 13.

idejí rozdělit na soudruhy radikální, soudruhy méně radikální a komunisty. Nepopírá velikost proletářské revoluce Ruska, sympatizuje s ní a nabádá k úvaze, jak dojít ke stejným cílům v celé Evropě – zda by tedy i ostatní státy měly ruskou revoluci mechanicky napodobit, nebo si uvědomit panující odlišné poměry od sovětského Ruska – uvědomit si tedy nemožnost přenosu ruské revoluce k nám a vydat se tak ke stejnému cíli jen rozdílným způsobem, byť by byl zdoluhavější či náročnější. Zcela přesně popsala Karpíšková situaci, když řekla: „*Sporným není tudíž cíl, není spornou zásada – jež znamená osvobození pracujícího lidu a vítězství socialismu, ale sporna jest taktika či způsob boje.*“¹⁵⁶

Dále Karpíšková kritizovala rozkol ženského hnutí ve straně, který viděla zapříčiněný tím, že ženy nedovedou dosud samostatně politicky uvažovat a jednat, že se nedokážou objektivně podívat na daný problém. Že do politiky zanášejí příliš vypjatých emocí, které tam v žádném případě nepatří. Samy o sobě mohou být city krásnými, ale nemůžou podle ní naplnit politický program. Bez rozumu a chladného uvažování se politika nedělá. „*Napiše-li tudíž s. R., že naši ve vládě jsou přísluhovači měšťáků, dlužno to přičísti na vrub ženské zbrklosti, která se mylně domnívá býti radikalismem.*“¹⁵⁷ Podle Karpíškové radikalismus, touha po násilí či revoluci k ženě nepatří, protože jí to není přirozené. Žena je podle ní socialistkou proto, že v socialismu vidí možnost naplnění svých idejí nenásilnou cestou. A proto myšlenka násilného převratu je pro ni v sociální demokracii vlastně protismyslem.

Těmito dvěma promluvami konference sociálních demokratek ještě neskončila, spíše tak byla otevřena debata, které křídlo strany je lepší a měly by se k němu ženy přiklonit. Diskuzi se pokusila uzavřít M. Kolářová výtkou ke všem shromážděným ženám. Podle ní se ženy na konferenci

---

¹⁵⁶ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 12. VI. zemská konference žen sociálně demokratických. Ženská politika. Stanovisko žen k světovým událostem, s. 14.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 15.

sešly, aby společně jednaly o dalším postupu, a namísto toho se jen hádají o pravici či levici. Tímto jednáním jdou však samy proti sobě, protože rozkol nepřináší nic jiného než oslabení celku, které je v této době zcela nepřipustné. Kolářová upozornila na to, že na venkově stále více žen přichází do sociální demokracie. Jsou to ale ženy, které dosud neví nic o pravici a levici, nechápou plně socialismus, jejich představa tohoto směru je „jít, rozbít a vzít“.¹⁵⁸ Proto je podle Kolářové důležité správně uvědomovat tyto ženy, informovat je o socialistickém hnutí namísto planého dohadování vedoucího k rozkolu a tím pádem i ke ztrátě budoucích členek a oslabení síly ženského hnutí.

Ani vystoupením Kolářové diskuze k danému tématu neskončila. Ačkoliv se již přešlo k dalšímu bodu programu s názvem Žena v obecní správě, přesto každá sociální demokratka, která se přihlásila ke slovu, opět stočila řeč na otázku pravice či levice a především na otázku revoluce. Z průběhu konference je velmi patrné, že rozkol mezi pravicí a levicí zasáhl sociální demokracii velmi citelně. Ženy stejně jako předtím muži horlivě rokovaly o ruské revoluci. Ta se pro ně stala prototypem socialistického státu a tedy i jejich snem. Všechny sociální demokratky se s ní ztotožnily, i když některé z nich si byly vědomy, že revolucí se situace ruského proletariátu nezměnila ihned k lepšímu, ba právě naopak se celou zemí poté šířila bída a hlad.

Proto ty ženy, které neviděly v převratu jen samá pozitiva, i když v jádru hodnotily kladně jeho přínos, upozorňovaly své radikálnější soudružky na toto nebezpečí. Opět apelovaly na soudržnost a společnou práci, protože jedině tak, budou moci něčeho dosáhnout.¹⁵⁹ V závěru debaty pak došlo k určitému kompromisu, založeném na přidržení se disciplíny strany, ale jen do nejbližšího sjedání strany, kde by měl být vytyčen nový směr. Nakonec došlo ještě ke schválení návrhu A. Malé o

---

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 23.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 36-38.

změně organizačního řádu, jež navrhla, aby ženám bylo všude dáno poloviční zastoupení namísto samostatných sekcí žen, a tak by byla zaručena větší spolupráce mezi muži a ženami.¹⁶⁰

Jako velmi zajímavé se jeví návrhy žen ze členských schůzí z celé republiky, zaslané k projednávání na konferenci. Nejvíce hlasů zaznělo pro to, aby bylo více ženských jmen položeno na kandidátní listinu sociální demokracie. Zvláště ženy z Domažlic žádaly poměrné zastoupení svých voliček na kandidátce a odmítly politickou svobodu pro ženy jen na papíru.¹⁶¹ Stejně nebo podobné stanovisko zastávaly soudružky ze Slaného, Hořic a Kladna. Na druhém místě si dopisovatelky z Kladna, Kolína, Vršovic, Německého Brodu, Cvrčovic a Svinařova nejvíce stěžovaly na otázku zásobování.¹⁶² Jako palčivý viděly problém podvojného zásobování majetných vrstev, které si mohou díky svým penězům kupovat luxusní potraviny takzvaně pod rukou. Žádaly proto vydání zákazu výroby a prodeje takových potravin a delikates, které jen zbytečně vedou k lichvě.

Třetím nejvíce citovaným požadavkem pak byla žádost o odluku církve od státu. Prozatím bylo na konferenci ženám doporučeno, ať se nejdříve každá proletářská rodina odloučí od církve sama, než k tomuto kroku dojde oficiálně. Další opakující se návrhy se týkaly omezení výroby alkoholu, ochrany matek a zavedení starobního pojištění, protestů proti brannému zákonu a dalších. Závažnost rozkolu v sociální demokracii pak dokazují návrhy dopisovatelek z Rakovníka a Kladna, které žádaly, aby se konference připojila k prohlášení levice, což bylo zamítnuto s odůvodněním nepředbíhat usnesení sjezdu strany.¹⁶³

Moravské periodikum Žena, u kterého byl velmi markantní postupný příklon k levici, kritizovalo předsedkyni sjezdu B. Ecksteinovou za její

---

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 40.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 44.

¹⁶² Tamtéž, s. 53.

¹⁶³ Tamtéž, s. 54.

pravicové postoje a dodržování dosavadních směrnic strany.¹⁶⁴ Vytýkalo jí obhajobu vládní koalice, když Ecksteinová logicky odůvodňovala, že ani budoucí vláda se bez koalice se sociální demokracií neobejde. Navíc článek uvedl, že Ecksteinová jako předsedkyně odmítla přečíst a dát odhlasovat došlé návrhy žen z Rakovníka a Kladna žádající o připojení konference k levici. Načež se na protest proti takovému jednání rozhodly delegátky z Rakovníka, Kladna, částečně ze Žižkova, Libně a Plzně sjezd opustit.¹⁶⁵

Vytýkat Ecksteinové její zachování se v dané situaci nebylo správné, vždyť jednala podle daných směrnic strany a logicky bylo řečeno, že nejprve musí dojít ke sjezdu sociální demokracie, na kterém bude probírán příští program. Pokud by Ecksteinová dovolila o této věci hlasovat, znamenalo by to oficiální rozkol uvnitř ženského hnutí strany.

Navíc není jisté, zda se Žena nesnažila svým článkem čtenářky určitým způsobem mystifikovat, když popsala protestní odchod z důvodu nepřečtení jejich návrhu. Neboť v tištěném materiálu s názvem Ženská politika, který mapuje VI. zemskou konferenci žen sociálně demokratických, jsou došlé návrhy žen z Kladna a Rakovníka otištěny. Komise se k nim vyjádřila takto: „*Nechtějice předbíhat usnesení sjezdu strany, nepřikloňujeme se k levici, ale přitom si slibujeme nasadit životy pro socialistické ideje, jakmile bude dán povel k revolučnímu postupu celé strany.*“¹⁶⁶

Ačkoliv na sjezdu sociálně demokratických žen 7. března 1920 bylo jasně řečeno, že se tato konference nebude přiklánět k levici, dokud se nesejde celá strana, došlo již o několik dnů později na stránkách Ženy¹⁶⁷

---

¹⁶⁴ Žena, roč. VI, č. 12, r. 1920, s. 2-3.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 3

¹⁶⁶ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 12. VI. zemská konference žen sociálně demokratických. Ženská politika, s. 54.

¹⁶⁷ Žena, roč. VI., č. 11, r. 1920, s. 1.

k zveřejnění, že se zemský agitační výbor žen moravských oficiálně připojuje k programovému prohlášení levice. Připouští sice dosud jednotu strany, jež je pro ně pouze formálním znakem navenek, před kterým už dál nejde zavírat oči. Hovoří o třech směrech ve straně, kritizují pravici, že svým pojetím demokracie se přibližuje měšťákům a vadí jim také nevyhraněnost středu, který prý bezzásadově balancuje mezi oběma směry. Své levicové postoje pak hájí tvrzením, že již nechtějí nadále pouze teoreticky hájit svůj program a žádají přistoupit k jeho revolučnímu provedení.

Ve své proklamaci jdou až tak daleko, že obviňují pravici ze zachování kapitalistického řádu, i když tím poškozují vlastní proletariát, a neplní tak svůj vytyčený program.¹⁶⁸ Jsou to opět velmi radikální a nekompromisní názory těchto žen, které můžeme snad přičíst na vrub jejich horlivosti, chybějícímu politickému přehledu a také velké propagandě o ruské revoluci. Neboť se v tisku v té době objevily články o tom, jak francouzskou tak i ruskou revoluci začaly vlastně jako první ženy.¹⁶⁹

České sociální demokratky jistě musely značně ovlivnit zprávy o tom, že se díky převratu v Rusku objevuje nový typ ženy „*ekonomicky i jinak naprosto neodvislé, jež jsou prodchnuty ideálem socialismu.*“¹⁷⁰ Nechyběly ani příběhy o chudých dívkách, které se z továren dostaly až k politické činnosti, do revolučních tribunálů a na frontu, kde prokázaly velký kus práce. Na mateřský cit měly zase zapůsobit informace o zakládání ústavů pro těhotné ženy, o zřizování ošetrovatelských služeb v továrnách pečujících o děti zaměstnaných matek. Navíc jsou zde prý zakládány vlastní mlékárny, které opatřují dětem a matkám mléko. Je nutné ale dodat, že v závěru textu se nacházela malá věta o tom, že mléka

---

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 2.

¹⁶⁹ Žena, roč. VI, č. 8, r. 1920, s. 1 - 3.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 2.

je v Rusku velký nedostatek, takže tyto mlékárny vlastně nemají co nabízet.¹⁷¹

Je zcela zřejmé, že na české levicově orientované ženy musely zapůsobit líbivé příběhy o tom, jak si ruské komunistky budují svůj socialistický stát, a že se tedy musely notně nadchnout představou revoluce. Zkusme si teď představit hypotézu vycházející ze znalosti rodinného života, je docela možné, že řada žen podporující myšlenku politického převratu, mohla nadchnout své muže pro stejně radikální ideje. Že se jim v zájmu zlepšení existenčních podmínek podařilo přesvědčit své třeba pravicově smýšlející manžele o nutnosti tohoto revolučního kroku. Tímto se jen pokoušíme říct, že ne vždy musely ženy následovat své muže, ale že tento proces mohl probíhat i naopak.

Zvýraznění rozkolu uvnitř Československé sociálně demokratické strany dělnické na počátku roku 1920 bylo do jisté míry také zapříčiněno blížícími se volbami do národního shromáždění, jež byly stanoveny do poslanecké sněmovny na 18. dubna a do senátu na 25. dubna. Levicový tisk tyto volby interpretoval jako střet starého světa s novým. Starý řád je podle něj reprezentován kapitalisty, vykořisťovateli, utlačovateli, lichváři, válečnými zbohatlíky a keřasy, naproti tomu se za nový svět má postavit armáda pracujícího lidu.¹⁷² A protože se levici v sociální demokracii nelíbila dosavadní málo revoluční práce pravice, rozhodla se pomocí propagace a vyostření rozkolu ve straně získat co nejvíce svých stoupenců.

Hlavní body programu byly zaměřeny na znárodnění kapitalistického majetku, dělnické ženy zde byly upozorněny zejména na to, že pak jejich děti budou moci bezplatně navštěvovat všechny školy. K. Fišerová jako naléhavý bod zdůraznila odluku církve od státu, zrušení stálého vojska, pozemkovou reformu a vyřešení zásobovací otázky.¹⁷³ K těmto obecným požadavkům připojila V. Krčková ještě žádosti čistě ženské, a to aby byl

---

¹⁷¹ Tamtéž, s. 2.

¹⁷² Žena, roč. VI., č. 15, r. 1920, s. 1.

¹⁷³ Tamtéž, s. 2 – 3.

ženám umožněn přístup nejen do všech vysokých učilišť, ale aby se směly uplatnit také na jakémkoliv poli práce jak fyzické, tak i duševní, dále by měl stát dbát více na ochranu mravnosti a měla by být zrušena prostituce. Co se týče zákona na ochranu matek, žádá Krčková pro ženy mateřskou dovolenou a pojištění matek.¹⁷⁴

Vítězství sociální demokracie ve volbách přineslo ženám přesvědčení, že ve své propagační činnosti pro stranu pracují velmi dobře. Navíc je to tedy upevnilo v jejich víře pro socialistický stát, jenž se pro ně pomalu měnil ze snu v živou skutečnost. Nehodlaly se nechat po volbách ukolébat hřejivým pocitem vítězství, ale dál pokračovaly ve své agitační činnosti. Ostřeji začaly vystupovat sociální demokratky z Moravy, které se ohradily proti usnesení pražské konference ze 7. března na zrušení místních, okresních, krajských a zemských agitačních komitétů žen, které mají být sloučeny s výkonnými výbory mužů.¹⁷⁵ Opět je možné v tomto protestu vidět rozepří mezi dvojím hnutím ve straně, kdy se proti zachování pravicového postoje žen na konferenci postavily levicově orientované demokratky z Moravy. Každopádně poukazovala moravská levice na to, že pokud budou ženy ve společných organizacích s muži, mohou být utlačovány do pozadí, a že ne všechny ženy mají takové sebevědomí, aby byly schopné samostatně mezi muži přednášet, z tohoto důvodu nesouhlasí se zrušením ženských komitétů.

S novým organizačním řádem se tak spokojily jen zčásti, protože dle něj si ženy smějí vytvořit vlastní sekce při každé organizaci, kde pro to budou vhodné podmínky. Tyto sekce se nemají vykazovat samostatností, ale jejich úkolem je spolupracovat s mužskými organizacemi, a proto na všech jejich schůzích mají být přítomni delegáti z místního výkonného výboru.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 4.

¹⁷⁵ Žena, roč. VI, č. 19, r. 1920, s. 1 – 3.

¹⁷⁶ Žena, roč. VI, č. 28, r. 1920, s. 7.

Své další postoje v Československé republice vyjádřila sociální demokracie na podzimním sjezdu.¹⁷⁷ Podle něj se dosavadní taktika demokracie a klidné tvůrčí práce poměrně osvědčila. Nevidí proto žádný důvod, proč by tato cesta měly být opuštěna. Strana stále trvá na vytvoření nové socialistické společnosti bez kapitalistického řádu, ale k dosažení svého cíle chce užít „*všech prostředků politických, které jí poskytne ústava na půdě parlamentární, a všech prostředků hospodářských, které dělnictvo má po ruce ve svých hospodářských organizacích.*“¹⁷⁸

Co se týče stanoviska strany k III. Internacionále, bylo její přijetí zamítnuto. Sociální demokracie chce i nadále pokračovat ve společném mezinárodním postupu bojujícího proletariátu, a to pomocí II. Internacionály socialistické. Je přesvědčena, že skrze fyzické násilí, se nemůže dojít k blahobytu socialistického státu. Ba právě naopak se obává, že přijetím III. Internacionály by se Československo dostalo do cizího područí a rozhodování cizího velení, které nemůže dostatečně rozumět českým poměrům. „*Jsme naopak přesvědčeni, že metody boje jedině násilnického a potměšilého, jak je hlásá III. Internacionála komunistická v Moskvě, jsou hrozivým nebezpečím vítězství reakce, jež by mohla proletariát československý sraziti zase na celá desetiletí do moře bídy, útlaku a malomocného vzpírání.*“¹⁷⁹ Strana proto souhlasí pouze s takovou internacionálou, která uzná její samostatnost a volnost.

Jak už bylo řečeno, neshody mezi pravíci a levíci vyvrcholily bojem o Lidový dům, který legitimní vedení strany odmítlo komunistům předat. Ti na protest proti tomu vyhlásili na 9. – 17. prosince 1920 generální stávkou, která přerostla v pokus o státní převrat, který byl za pomoci armády a četnictva potlačen. Při střetu bylo 13 komunistů zastřeleno,

---

¹⁷⁷ Politické rezoluce, které přijal XIII. sjezd Československé sociálně demokratické strany dělnické, konaný ve dnech 27. – 29. listopadu 1920 v Praze. Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 165 – 173.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 166.

¹⁷⁹ Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 168.

několik desítek zraněno a přes 3000 uvězněno.¹⁸⁰ Generální stávka tedy skončila neúspěchem, ale zbylí členové levice dál pokračovali ve své práci. Ta se týkala především přijetí III. Internacionály, osvobození svých uvězněných soudruhů a vytvoření vlastní politické strany.

Ani ženy – komunistky nezůstaly pozadu ve své práci. Na sjezdu komunistických delegátek z Československé republiky, který se konal v Karlíně u Zábanských za účasti 187 žen, ve dnech 12. a 13. března 1921, bylo řečeno: „Nyní, kdy nám pozavírali naše nejlepší muže, musíme se zvednouti my, ženy, zvoliti ze svého středu vedoucí a dokázati tak světu, že jsme hodny stejného práva s mužem. Musíme nahraditi uvězněné předáky a pomoci jim tak ku svobodě.“¹⁸¹

Hlavním bodem jednání se stal přístup k III. Internacionále, což bylo jednohlasně schváleno. Komunistka Houserová navrhla zesílení agitace pro udržení levice a zřízení „Rudého kříže“ v každé vesnici, z jehož výtěžku by byli podporováni uvězněni členové levice a jejich rodiny. O průběhu sjezdu informoval také tisk - Žena.¹⁸² Přinášela zprávy o dvou velkých konferencích sociálně demokratických žen (levice), které se konaly v Liberci a v již zmíněné Praze, na obou byly přijaty podmínky a stanovy III. komunistické Internacionály.

O Internacionále informovala čtenářky Ženy Věra Krčková již v únoru téhož roku.¹⁸³ Psala o jejich „zdánlivě“ tvrdých podmínkách, jež jsou pro zdárný vývoj socialistického státu nezbytné, u kterých ale nastává potřeba, je řádně vysvětlit, aby byla jejich důležitost proletariátem pochopena a plně podporována. Pisatelka dále uvedla hlavní zásady Internacionály, jako návrat k čistému nekompromisnímu socialismu,

---

¹⁸⁰ Politické programy československé a československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha 1999, s. 165.

¹⁸¹ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 20. Sjezd komunistických delegátek Československé republiky.

¹⁸² Žena, č. 11, roč. VII, r. 1921, s. 1.

¹⁸³ Žena, č. 6, roč. VII, r. 1921, s. 1.

vyhlášení ostrého boje buržoazii a všem panujícím vrstvám a také s pomocí diktatury proletariátu zavedení nového socialistického řádu.¹⁸⁴

V Liberci, kde se konal sjezd německé sociálně demokratické marxistické levice, která se přetvořila v komunistickou stranu, padl také návrh na vytvoření společného výkonného výboru komunistických žen v Československé republice. Z této konference pak do Prahy přijela soudružka Majerová spolu se zástupkyní německých organizovaných žen, která zde promluvila ke shromážděným delegátkám. Vyzvala je k přijetí podmínek III. Internacionály a vybídla k ustanovení výše zmíněného společného výkonného výboru.¹⁸⁵

Na sjezdu pak byly vypracovány tyto rezoluce: Za prvé se levicové sociální demokratky dohodly na vytvoření komunistické strany, pokud by tento jejich primární požadavek nevyšel, byly ochotné se přidat k německé komunistické straně. Za druhé jednohlasně přijaly podmínky III. Internacionály. Za třetí vnesly protesty proti intervenci v Rusku a vyjádřily snahu navázat hospodářské a diplomatické styky s tímto státem. Dále vydaly žádost o vypsání nových voleb do národního shromáždění a protesty proti zbrojení. Z organizačních záležitostí se dohodly na vytvoření agitačních výborů, které by vedly k soustavné výchově žen pro politický život a na svolávání více společných schůzí. Další návrhy se pak týkaly například pořádání projevů v celé republice na témata, jako stejná práva mužů i žen před zákonem a v civilním životě, stejná práva na práci, ochrana matek a dětí, kontrola výroby a rozdělení výrobků, zábor půdy pro rodiny pozeňané dětmi, společenství se sovětským Ruskem, dobytí politické moci a nakonec ustavení závodních rad.¹⁸⁶

Od března 1921 vycházely v Ženě navíc směrnice ženského komunistického hnutí.¹⁸⁷ Série těchto článků na pokračování se snažila

---

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Žena, č. 11, roč. VII, r. 1921, s. 1.

¹⁸⁶ Žena, roč. VII, č. 12, r. 1921, s. 1-2.

¹⁸⁷ Žena, roč. VII, č. 10, r. 1921, s. 1. A čísla 11, 14, 16, 19, 22.

ženy seznámit s ideou komunismu. Nejdříve se tak ženy dozvěděly, že za své poddanství vůči mužům mohou děkovat soukromému vlastnictví, že třídním rozdělením společnosti se žena dostala až na její dno. Proto první dva nejdůležitější body komunismu se týkají zespolečenštění výrobních prostředků a nastolení nového společenského řádu, kde bude mít žena stejná práva s mužem.¹⁸⁸ Zisk volebního práva chápou jen jako formální prostředek zrovnoprávnění pro buržoazii, ale dělnické ženy tímto plnou svobodu nezískají. Komunismus je podle nich jediný společenský řád, který je schopen odstranit zotročení lidstva zrušením soukromého vlastnictví. Jako jediný tedy zaručuje ženám plnou svobodu.

Tyto myšlenky dosáhly určitého stupně naplnění, když na posledním sjezdu sociálně demokratické levice byla 15. května 1921 ustavena Komunistická strana Československa. Komunistické hnutí mělo podle tisku 2622 organizací a 457 774 příslušníků, z nichž jednu třetinu tvořily ženy. Do výkonného výboru se pak za ženy dostaly – F. Skaunicová a M. Strnadová.¹⁸⁹

Co se týče organizace komunistek uvnitř strany – směly si vytvářet své agitační výbory při místních organizacích, které spolupracovaly zároveň s muži, měly zde nejen poradní, ale také rozhodovací hlas. Výbory se skládaly z pěti až sedmi soudružek. Úkolem těchto výborů byla agitace mezi nekomunistickými ženami, prováděná veřejnými schůzemi, konferencemi, šířením letáků a brožur. Dále měly členky výborů získávat zagitované ženy do odborových, družstevních a dalších organizací strany. Měly se starat o vzdělání a vyškolení ostatních členek a zřídit v každém časopise strany hlídku žen.¹⁹⁰

Na 26. června 1921 byla svolána první moravská konference komunistických žen. Program se týkal volby předsednictva a členek zemského agitačního výboru, dále stanovení jednacího řádu a hlavně

---

¹⁸⁸ Žena, roč. VII, č. 10, r. 1921, s. 1.

¹⁸⁹ Žena, roč. VII, č. 20, r. 1921, s. 1 – 2.

¹⁹⁰ Žena, roč. VII., č. 19, r. 1921, s. 2.

seznámení se s programem a taktikou komunistického hnutí, protože strana velmi dbala na výchovu žen. *„Komunistická Internacionála klade veliký důraz na výchovu žen, jsouc si vědoma, že nevědomost žen byla by těžkou překážkou v konečném boji mezi kapitálem a prací. Povznesení a výchova ženy jest nutná i vzhledem k výstavbě komunistické strany, žena v rámci jejím nesmí býti lhostejna k vážným událostem, které stranu očekávají. Budit v ženách třídní vědomí, seznámit je s ideou komunismu a vychovat v nich spolubojovnice za uskutečnění komunistických řádů, tj. v nejbližší době první naší povinností.*¹⁹¹

Komunisté potřebovali chudých a nevzdělaných žen, které by mohli zaujmout pro svou ideologii. Těžko by šířili svůj program založený na svržení kapitalismu mezi vyššími společenskými vrstvami, které ač nepovažovaly ženskou otázku prozatím za dořešenou, nepociťovaly potřebu takových radikálních činů. Za to proletářské ženy se rychle zhlédly v představě socialistického státu, kde zmizí vykořisťování, bída a hlad. Čím více na ně působila takto zaměřená propaganda, tím více se pak radikálněji a otevřeněji stavěly proti buržoazii.

Na konferenci V. Krčková zrekapitulovala vývoj sociálně demokratických žen (levice) až po přihlášení se k III. Internacionále. V jejím rámci poukázala na důležitost výchovy žen a ženského hnutí. A proto k mužům směřovala malou výtku, aby toto snažení komunistek nepřehlíželi a nečinili tak jen ze ženských členek platící materiál uvnitř strany.¹⁹² Dále zde byla zhodnocena organizační práce komunistek. Ty svou pozornost věnovaly nejen činnosti politické, ale i sociální. Založily Jednotu žen a dívek pro sociální péči, v jehož rámci navštěvovaly různé sociální ústavy, pořádaly šicí a zavařovací kurzy, vyhledávaly sbírky prádla a potravin pro chudé děti a pro své uvězněné soudruhy.¹⁹³

---

¹⁹¹ Žena, roč. VII, č. 23, r. 1921, s. 1.

¹⁹² Žena, roč. VII, č. 27, r. 1921, s. 6.

¹⁹³ Tamtéž.

O výchově žen a dětí promluvila A. Vaňková. Kritizovala špatnou výchovu současné generace žen, která se projevovala jen pláčem a slzami v reakcích na válku. Podle ní je důležité nyní ženy převychovat, aby se staly více bojovnějšími a odvážnějšími, a mohly tak ve stejném duchu působit na své děti. Proto klade důraz na pořádání přednášek a doporučuje zřídit kulturní výbory, které by si tyto akce vzaly na starost.¹⁹⁴ Sjezd byl zakončen volbou sedmi členek a dvou náhradnic agitačního komitétu.

Československé komunistky nezůstaly izolované, pracovaly v mezinárodních organizacích a pravidelně se účastnily jejich akcí. Druhého sjezdu mezinárodní konference komunistických žen, konaného v červenci 1921, se zúčastnila A. Křenová. Zprávy o tomto sjezdu se opět objevily v tisku.¹⁹⁵ Protože se konference konala v Moskvě, získaly tak ženy možnost poznat poměry v sovětském Rusku. Ačkoliv samozřejmě nechyběly popisy toho, jak velkou přeměnou tento stát prošel, co všechno vykonal pro dělnický lid a jak dobře se stará o matky s dětmi, objevily se i stručné informace, že život v Rusku není zas tak ideální, že zde stále přetrvává hlad a strádání. Na vrub to ovšem bylo přičteno dlouhé válce a blokádě od kapitalistických států.

První sjezd Komunistické strany Československa byl naplánován na 2. – 5. února 1923, při této příležitosti se ženy rozhodly uspořádat 1. února svou říšskou konferenci.¹⁹⁶ Hlavním programem se stala náplň práce žen. S propagandistickou činností byl sjezd poměrně spokojen, tím však tato aktivita neměla být potlačena. Nespokojenost plynula hlavně z nechtění žen více se účastnit politického a odborového života. Činnost týkající se přednášek a psaní článků do novin zvládají ženy dobře, zaostávají ale v práci pro veřejný politický život. Podle zprávy sekretariátu z říšské konference jsou vytvořeny agitační krajské výbory v devíti krajích, na Slovensku došlo k vytvoření zvláštního výboru pro celou oblast. Místních

---

¹⁹⁴ Žena, roč. VII, č. 30, r. 1921, s. 2 – 3.

¹⁹⁵ Žena, roč. VII, č. 32, r. 1921, s. 1 – 2.

¹⁹⁶ Žena, roč. VIII, č. 52, r. 1922, s. 1.

výborů pak funguje 47.¹⁹⁷ Proto byly soudružky znovu vyzvány k vytváření těchto organizací, protože propaganda strany stála na prvním místě.¹⁹⁸

Z důvodů poměrné složitosti svolávání říšské agitační komise, byla z jejího celku vytvořena užší část, zaměřená na agitaci a propagaci. Pro názornou představu nahlédněme na její bližší činnost, tu si tato užší sekce plánovala po měsících. Na březen připravovala akce pro mezinárodní den žen. V dubnu agitovaly ženy pro tisk z důvodu plánovaného sloučení dvou ženských komunistických týdeníků *Komunistky* a *Ženy*. Na květen a červen byla stanovena agitační práce mezi dětmi, současně v letních měsících pracovala komise na akci pro volby do obcí. Na podzim byly vybudovány další agitační komise a na konci roku se konaly přípravy pro příští mezinárodní den žen.¹⁹⁹ Vedle těchto činností snažila se komise působit i v odborových organizacích a získávat na svou stranu služebná děvčata, v obou případech však příliš neuspěla.

Počet organizovaných žen v Mezinárodním všeodborovém svazu v období od 1. srpna 1923 do 23. září 1924 byl 19 328. Můžeme to označit jako počet poměrně úctyhodný, vzhledem ke vzniku komunistické strany až v roce 1921. Na druhou stranu sama KSČ se na tyto počty dívala poměrně skepticky, protože vycházela ze sociálních statistik, které udávaly jeden milión pracujících žen, a proto se jí toto číslo zdálo poměrně nízké. Přesné počty žen v různých oborech udává následující tabulka:²⁰⁰

---

¹⁹⁷ *Žena*, roč. IX., č. 6, r. 1923, s. 2.

¹⁹⁸ Strana ukládala vytvářet místní agitační komise – s minimálně pěti členkami, organizují přednášky, řídí schůzky, odběr tisku atd. Krajské agitační komise – s minimálně sedmi členkami, vydávají pokyny pro místní agit. komise shromažďovat statistický materiál, svolávat konference atd. Ústřední agitační komise žen – je dvanáctičlenná, řídí výchovnou a propagační práci mezi ženami v obvodu celé republiky a vydává směrnice pro podřízené komise.

Protokol I. řádného sjezdu Komunistické strany Československa. 2. - 5. 2. 1923. Praha 1989, s. 49 – 51.

¹⁹⁹ NA Praha, fond Ústřední výbor KSČ (1921 – 1938), k. 63. Zpráva o stavu ženského hnutí KSČ za rok 1923. Taktéž v: Protokol II. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 31. 10. - 4. 11. 1924. Praha 1983, s. 433.

²⁰⁰ Tamtéž.

Lučební dělnictvo	2743
Textilní dělnictvo	9664
Kovodělné dělnictvo	656
Horníci	244
Skláři	802
Služebné, posluhovačky	234
Zemědělci	3258
Státní zaměstnanci	228
Oděvní dělnictvo	298
Hlínodělné dělnictvo	441
Kožodělné dělnictvo	760
Celkem	19328

Nespokojenost panovala nejen s malým počtem organizovaných žen, ale také s jejich malou aktivitou v těchto organizacích, pokud už byly jejich členkami. Podle vedení strany bylo jejich úkolem „*táhnout široké masy dělnic do revolučních frakcí, pořádat besedy, schůze a konference dělnic, rozšiřovat politickou a odborovou literaturu, kolportovat dělnické časopisy a dbát toho, aby se dělnice každé továrny a závodu staly pravidelnými dopisovatelkami dělnickými...*“²⁰¹

Říšská komise pak doporučovala odborově organizovaným ženám bojovat za stejnou mzdu odvedenou za stejnou práci, za umožnění ženské práce ve všech odvětví výroby, za zrušení noční práce a práce přesčas, za ochranu ženské práce, péče o matky a děti, proti propouštění vdaných žen a mnohá další. To znamená, že namísto pouhé propagandy, musí se komunistky učit více jednat. Nejdříve by měly získat přímé funkce v podniku, potom v buňce. Buňka tvořila základní organizací strany. Tam kde byli alespoň tři komunisté, vznikla buňka buď v závodech anebo na vesnicích. V těchto sekcích by ženy měly provádět např. podávání zpráv,

²⁰¹ Protokol II. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 31. 10. -4. 11. 1924. Praha 1983, s. 328.

psaní protokolů, kolportáž literatury, spolupráci v časopisech a zastupování v ostatních revolučních orgánech.²⁰²

Situace uvnitř ženského hnutí se ale příliš nezměnila ani další rok, svědčí o tom Zpráva o činnosti agitační komise žen²⁰³, ve které si vedení stěžuje na nedostatek zaslaných materiálů. Jen čtyři kraje poslaly písemné informace s tím, že práce se daří velmi pomalu a výsledky jsou tak nepatrné, že je nelze ani číselně uvádět. Na vrub to lze přičíst nástupu krize ve straně zapříčiněné názorovým vyhrocením mezi pokračovateli sociální demokracie (levice) a radikálnějším bolševizujícím křídlem. Kvůli převaze bolševiků pak stranu řada členů opustila a vrátila se zpět k sociální demokracii.

V rámci čtvrtého sjezdu strany byl vytvořen nový program k získávání dalších dělnic z měst a vesnic. Šlo o delegátský systém žen, jejichž prostřednictvím měla strana získat větší kontrolu a pevnější spojení s nevzdělanými ženami na schůzích. Delegátky se vybíraly ze závodů, o což se staraly závodní buňky a frakce²⁰⁴ v odborech. Byly voleny na delší časové období a před svou vlastní prací na schůzích náležitě pro tuto činnost vyškoleny. Stoupenkyně KSC a možné voličky informovaly o zprávách ze schůzí delegátek a naopak na těchto schůzích referovaly o náladách, požadavcích a akcích dělnic v závodech.²⁰⁵

Ačkoliv strana neustále hlásala o potřebě politicky aktivních žen, lze vysledovat ze záznamů jednotlivých sjezdů klesající počet zpráv o ženském hnutí. Lze namítnout, že snad došlo konečně k tomu, že se ženy staly přirozenou součástí těchto komunistických organizací a není tudíž již

---

²⁰² Protokol II. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 31. 10. - 4. 11. 1924. Praha 1983, s. 326.

²⁰³ Protokol III. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 26. - 28. 9. 1925. Praha 1967, s. 357.

²⁰⁴ Frakce vznikaly v mimostranických organizacích, na sjezdech a volených orgánech (odborech, družstvech atd.) při minimálním počtu tří komunistů. Nefungovaly jako samostatné plnoprávné organizace, ale podléhaly těm sekcím, které řídily činnost strany na daném poli působnosti.

²⁰⁵ Protokol IV. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 25. - 28. 3. 1927. Praha 1984, s. 280.

potřeba je výslovně zmiňovat. Pokud by tomu tak opravdu bylo, jistě by ženy získaly vedle mužů výborného vzdělání a mohly se tak ucházet o účast na nejvyšších postech. Ale nebylo tomu tak. Na ustavující schůzi nového ústředního výboru 23. února 1929, v jehož počtu 52 členů se nacházely pouze tři ženy, bylo zvoleno složení politického byra v počtu 13 členů bez ženského jména.²⁰⁶

Jak si vysvětlit, že strana, která nejvíce propagovala zrovnoprávnění žen ve všech sférách života a zaručovala se jí poskytnout plnou svobodu, ji v konečném měřítku tyto proklamované sliby nesplnila? Jednou z odpovědí je fakt, že komunistická strana se zaměřila na chudé proletářky bez většího vzdělání a obecnějšího rozhledu, které byly schopné po vyškolení vykonávat jen agitační a propagační práce. Na druhou stranu, i když ženy postupem doby nabyly vyššího vzdělání, stále muži vůči nim zachovávali jistou nedůvěru, odmítali jim svěřit náročnější práci a využívali je nejvíce pro agitaci a propagaci.

---

²⁰⁶ 21. 4. 1929 byli do ústředního výboru přibráni další čtyři členové, ovšem seznamy jejich jmen nejsou zcela přesná, protože nebyla zveřejněna ani v protokolu, ani v Rudém právu, tudíž nelze zjistit, kolik žen se zde přesně nacházelo. Protokol V. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 18. – 23. 2. 1929. Praha 1978, s. 639-641.

5.2. Ženy v Národním shromáždění

První schůze Revolučního národního shromáždění se konala 14. listopadu 1918 a z žen zastupovala v parlamentu Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou²⁰⁷ Eckstainová Božena a Kolaříková Františka (1918-1920).²⁰⁸ Rovné volební právo kodifikovala ústava z 29. února 1920, čímž byl formálně potvrzen stav z roku 1919, kdy ženy kandidovaly do obecních voleb.²⁰⁹ Největší ženské zastoupení v Národním shromáždění Československé republiky měli komunisté – 15 členek, zhruba o polovinu méně pak sociální demokraté – 7 členek.²¹⁰

Ačkoliv ústava uzákonila ženám rovné občanské a politické právo, přesto i poté byly neustále nuceny přesvědčovat veřejnost o svých schopnostech. Rovnoprávnost žen byla podle nich napadána příslušníky z řad klerikálů, buržoazie, ale také i neuvědomělých proletářů. Ti argumentovali, že žena a především dělnice, se má zabývat posláním určeným jí přírodou – tedy že patří do kuchyně a domácnosti namísto do politických organizací a parlamentu, neboť k tomu není patřičně vzdělána a trpí tím opuštěná rodina. Sociální demokratky souhlasily s tvrzením, že žena se má starat o svou rodinu, ale dodaly, že to doposud není možné, protože samotný muž ji není schopen uživit. Ony tedy svou výdělečnou práci musí přispívat do rodinného rozpočtu, pokud nechtějí žít v naprosté bídě. A musí tak usilovat a bojovat společně se svými muži o nastolení

---

²⁰⁷ Změna názvu na Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou na XII. sjezdu strany roku 1918.

²⁰⁸ Ženská revue, roč. XIII., č. 11, r. 1918, s. 224.

²⁰⁹ Již v roce 1908 kandidovala Karla Máchová, Marie Tůmová a Božena Viková-Kunětická do českého zemského sněmu. I když byla Viková-Kunětická zvolena, odmítl místodržitel František Thun respektovat volby a nevydal jí potřebné osvědčení.

²¹⁰ Viz příloha č. 7, zdroj jmenné rejstříky členů Národního shromáždění.
[Http://www.psp.cz/eknih/index.htm](http://www.psp.cz/eknih/index.htm)

nových společenských - socialistických poměrů, kde již kapitalismus nebude ženy vykořisťovat.²¹¹

Na VI. zemské konferenci žen sociálně demokratických hodnotily ženy svou dosavadní činnost pozitivně, ukázalo se, že jsou schopné plnit svou práci stejně jako muži, a proto mají usilovat o větší politickou samostatnost. A. Křenová, která vyslovila tento požadavek, se na druhé straně obávala odporu mužů, kteří si ještě příliš nezvykli na politicky aktivní ženy: „...budeme nuceni na něm trvati již z toho důvodu, abychom namnoze soudruhům dokázaly, že samostatně dovedeme pracovati, stejně tak, jako soudruzi, a budiž mi to dovoleno, v jednotlivých místech jistě nejen že organizační práci soudruhů se vyrovnáme, ale možná také, že je předčíme.“²¹² Úvaha to byla zcela legitimní, ale částečně také idealistická, neboť si ženy musely být vědomy toho, že bez vzájemné spolupráce se svými muži, zvláště v politické sféře, by toho samy pro sebe příliš nevykonaly. Společně se jim podařilo prosadit pojištění v nemoci, reformy manželského práva – zavedení civilního sňatku, rozlukového zákona, reglementačních a aboličních opatření. Na druhou stranu ani společnými silami sociálních demokratů nebyl odstraněn zákaz úmyslných potratů, nevešla v platnost státní mateřská podpora či odluka církve od státu.

Levicově orientované ženy charakterizovalo spojení ženské otázky s otázkou sociální, a tudíž podle zásad socialismu bylo jejich vyřešení možné až se změnou společenského uspořádání. A na tom byla položena jejich práce. Poté ale, co došlo k rozkolu v sociální demokracii a vzniku Komunistické strany, označovaly komunistky sociální demokraty za zrádce, za kolaboranty, kteří spolupracují s měšťáky a vyzývaly proto

---

²¹¹ Žena, roč. V, č. 9, r. 1919, s. 4.

²¹² NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 12. VI. zemská konference žen sociálně demokratických. Ženská politika. Organizace žen, s. 18-19.

ostatní ženy, pokud se chtějí dočkat skutečné rovnoprávnosti, aby vstupovaly do Komunistické strany.²¹³

Je otázkou, co si vlastně dělnice od volebního práva slibovaly? Považovaly to za ohromný převrat v dějinách. Kdy se žena může zúčastnit voleb do obcí i parlamentu a co víc, může být sama zvolena do obecního zastupitelstva, dokonce i za starostku či poslance. Uvědomovaly si, že díky zisku tohoto práva, se stávají důležitým volebním činitelem, a že o ně budou „sváděny ohromné zápasy politických stran.“²¹⁴ Nabádají proto všechny ženy k politické uvědomělosti, protože – jak samy soudí – ke komu se přikloní, ten vyhraje. Stručně řečeno tón voleb budou udávat ženy, nepřímo tak budou rozhodovat samy o sobě. Ve svém programu proto žádají spravedlnost politickou, hospodářskou a majetkovou. Dále trvají na znárodnění veškerého průmyslu, který bude skrze zvolené zástupce ovládat celý pracující lid. Mezi dalšími požadavky bylo zmíněno zkrácení pracovní doby, díky čemuž vymizí nezaměstnanost a v neposlední řadě také penzijní pojištění pro dělníky.²¹⁵ Co se ženské věci týče, upozorňují na nutnost řešení otázky drahotní, bytové, mateřské, vdovské a boje proti klerikalismu a militarismu. Vyzývají proto všechny ženy, aby využily svého politického vlivu k prosazení výše zmíněných požadavků v Národním shromáždění, protože muži se v těchto věcech ukázali jako nedostateční a náchylní ke kompromisům.

Jako velmi zajímavé se jeví názory žen na práci parlamentu po šesti letech. Nabízí se tak srovnání přání a ideálů, které do něj ženy vkládaly a skutečných výsledků politické práce v tvrdé realitě. „*Věřily, hlavně ženy sociálně demokratické, že sociální demokracie věrna své revoluční tradici, splní sliby volebními agitátory voličům skládané, že budou její zvolení*

---

²¹³ Žena, roč. VIII., č. 41, r. 1922, s. 2.

²¹⁴ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 12. Myšlenky pro referát na schůzi žen, prosinec 1918.

²¹⁵ Tamtéž.

*poslanci pracovati k uskutečnění socialistického státu. Očekávaly určitě, že v nejbližší době dojde k socialisaci velkostatků, dolů průmyslových podniků, očekávaly, že nezbytně musí dojíti v nejbližší době k odluce církve od státu, k uskutečnění starobního a invalidního pojištění (...). Věřily, že bude postaráno o válečné invalidy, o vdovy, válečné vdovy, sirotky, a věřily určitě i v úpravu svých vlastních poměrů jako dělnic.*²¹⁶ Proklamované sliby politiků ale podle nich naplněny nebyly, anebo jen zčásti.

Sociální demokratky byly nespokojeny s provedením pozemkové reformy. Parlament se pozemkovou reformou zabýval od listopadu 1918 až do roku 1936. Nejprve vyšel zákon o obstavení velkostatků, kterým přestali vlastníci disponovat se svým majetkem, i když vlastnické právo nerušil. K tomu došlo na jaře roku 1919 zákonem o zabránění velkého majetku pozemkového. Tím byly rozuměny soubory nemovitostí nad 150 ha zemědělské půdy (role, louky, zahrady, vinice, chmelnice) nebo 250 ha půdy celkem.²¹⁷ Pozemková reforma byla postupně doplňována o další zákony a předpisy.

Rozhodující vliv na provádění pozemkové reformy ale získala agrární strana, a proto i její člen stanul v čele Pozemkového úřadu. To se levicově orientovaným ženám nelíbilo a celkově charakterizovaly provedení reformy negativně, neboť prý neumožňuje chudým dělníkům získat půdu. Ještě větší hořkost pak pociťovaly, co se týče jejich plánované socializace průmyslových podniků, ke které nebylo vůbec přikročeno.

Dalším zklamáním pro ně byl vztah státu a církve.²¹⁸ Sociální demokracie měla požadavek na odluku církve od státu ve svém programu již od roku 1888²¹⁹, a přesto se jeho naplnění v období první republiky

---

²¹⁶ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 12. Nástin referátu pro schůze žen.

²¹⁷ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha 1997.

²¹⁸ Viz kapitola Náboženství.

²¹⁹ Sjezd Sociálně demokratické dělnické strany v Rakousku na přelomu let 1888 a 1889 v Hainfeldu.

nedočkala. Zájem odluky církve od státu tkvěl především v zabrání církevního majetku, což bylo spolu s pozemkovou reformou a neuskutečněnou socializací průmyslu důležitým předpokladem pro socialistickou přeměnu společnosti s vládou proletariátu.

Dále kritizovaly celou řadu nesplněných slibů v otázce ochrany matek a dětí. Především si stěžovaly na nedostatek dětských útulků, špatnou bytovou situaci, na nedostatečný sociální zákon o pojištění, který nezaručoval těhotným ženám mateřskou podporu financovanou státem. Své rozhořčení neskrývaly ani nad neuskutečněnou novelizací §144-148 trestního zákona, který chápaly jako namířený především proti chudým dělnicím.²²⁰ S dosavadní prací parlamentu – především mužů - spokojeny tedy nebyly, a proto apelovaly na větší angažovanost žen v této instituci.

Sociální demokratky a komunistky se v Národním shromáždění vyjadřovaly nejvíce k ženským a sociálním otázkám, které spolu navzájem souvisely. Ale nejen k nim, nebály se vznášet dotazy či interpelace k například problematice finančního zákonodárství, obchodních zahraničních styků a dalších. Podávaly návrhy, dotazy, rezoluce, interpelovaly, přednášely řeči v rozpravě. Nejaktivněji z těchto žen pracovala v parlamentu L. Landová-Štychová, B. Ecksteinová, B. Karpíšková a B. Viková-Kunětická. Vystupovaly nejen samy za sebe, ale spolupracovaly i s ostatními ženami při projednávání ženské otázky. Neboť pro ně nebylo jednoduché prosazovat své návrhy v prostoru s převažujícím počtem mužů. A navíc jim témata reformy občanského zákona, zlepšení sociálních poměrů, otázka výchovy a vzdělání mládeže, umělého přerušení těhotenství či prostituce byla blízká, a proto se na jejich řešení podílely společně. Ačkoliv samy vnášely do politické činnosti svou invenci, musely neustále jednat v souladu s příslušností ke své straně, protože ta by je jinak znovu nepostavila na společnou kandidátku, tak jako se to povedlo Betty

---

²²⁰ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 12. Nástin referátu pro schůze žen.

Karpíškové, která zasedala v Národním shromáždění od roku 1920 do roku 1929.

Při svém vstupu do parlamentu si sociální demokratky naivně představovaly, že všechny ženy v Národním shromáždění budou vytvářet zvláštní ženskou politiku, čímž dojde k vybudování jednotné základny, kde budou překonány rozpory jednotlivých stran. K tomu nedošlo, protože poslankyně, jak už bylo výše řečeno, zachovávaly plnou loajalitu ke svým stranám. Namísto společné ženské politiky, tak zůstávaly „osamoceny“ a nezbývalo jim nic jiného, než se přiklonit ke svým klubům, čímž se podílely na řešení ženské otázky jen v intencích své strany.²²¹

Ženská práce v parlamentu první Československé republiky byla na jedné straně dosaženým úspěchem ženské emancipace usilující o rovnoprávnost s muži, na straně druhé rozporem ve vlastních představách a uskutečňovaných možnostech v prosazování jednotlivých zákonů. Politika je činností náročnou, ve které se ženám podařilo v meziválečném období uspět v rámci daných možností. Samy si byly vědomy toho, že pouhé volební právo nemůže spasit celou ženskou otázku, a že tedy bude nutno vykonat ještě pořádný kus práce na poli politickém a veřejném, než budou spokojeny s postavením ženy ve společnosti.

---

²²¹ NA Praha, fond Československá sociálně demokratická strana dělnická (1878 – 1921), k. 12. VI. zemská konference žen sociálně demokratických. Ženská politika. Žena v parlamentě, proslov B. Ecksteinové, s. 24.

5.3. Dělnické ženy a tisk:

Ženský dělnický tisk měl v českém prostředí dlouhou tradici. Pro mnoho žen byla práce v tisku vůbec první činností jak se profilovat na veřejnosti. Obsahy takových periodik zřetelně souvisely s politickovýchovným programem dané strany. V rámci politického vývoje také bylo běžné přeorientování časopisu na jinou stranu. Byl to například případ Ženských listů, sociálně demokratických novin, které začaly vycházet již v roce 1892 a byly vůbec prvním ženským dělnickým periodikem v Rakousku - Uhersku.²²² Po rozkolu ve straně se vedení časopisu přidalo na stranu radikálnějšího křídla a postupně se pod redakcí Marie Majerové přeměnil z časopisu sociálně demokratických žen na komunistický týdeník, což v roce 1921 ztvdil i nový název Komunistka. Je patrné, že s krizí uvnitř sociální demokracie, utrpěl i její tisk tím, že redakce přešla k radikálnímu proudu.

Podobný případ lze zaznamenat u dalšího ženského periodika Žena, z původně Zemského orgánu sociálně-demokratických žen a dívek na Moravě a ve Slezsku se stal v roce 1921 Zemský orgán komunistických žen a dívek na Moravě a ve Slezsku. A v roce 1923 došlo k jeho sloučení s Komunistkou. Náklad obou časopisů vycházel v počtu 14.400-14.900 kusů.²²³ S postupným opadáváním revolučního napětí jeho odběr poklesl.

Jak tedy vypadala struktura Ženy? Rozsah stran se pohyboval od šesti do osmi listů. Úvodní strana se vždy věnovala velkému a aktuálnímu tématu, například výročí 28. října, voleb do Národního shromáždění, pozvání na zemské konference sociálně demokratických žen a jiné. Následující tři strany přinášely další důležité aktuální zprávy

---

²²² Neudorflová, M. L.: České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha 1999, s. 301.

²²³ NA Praha, fond Ústřední výbor KSČ 1921 – 1938, k. 63. Zpráva o stavu ženského hnutí KSČ za rok 1923.

z hospodářství, politiky a zahraničí. O něco později pak byla první dvoustrana věnována matce a dítěti, pojednávala o hygieně, výchově a dalších zdravotních tématech. V důsledku toho došlo k posunu jednotlivých rubrik na následující strany. Na páté straně se pravidelně objevovala rubrika Různé zprávy přinášející informace o dělnickém hnutí ve světě. S narůstající krizí ve straně je zde dobře patrná stoupající vyhraněnost redakce, která se postupně začíná ozývat ve prospěch bolševizace, jež zde byla dříve odsouzena. Na téže straně býval tištěn román na pokračování. Průběžně se na různých místech objevovala také poezie, jejíž náměty korespondovaly s dělnickou tematikou. Na poslední straně se nacházela tzv. Směs z domácích i zahraničních zpráv, která nejčastěji přinášela informace o tom, jak se obecně daří dělnictvu. Později, když byl počet stran navýšen, byly přidány další rubriky, například Ze soudní síně nebo Dopisy, ve kterých sociální demokratky vyjadřovaly své názory.

Po rozkolu ve straně nedošlo v Ženě kromě změny podnázvu k nějakým větším zásahům do jednotlivých zavedených rubrik. Nová orientace časopisu byla nejvíce zjevná v samotném obsahu. Redaktorky se začaly přiklánět a zastávat sovětského Ruska a proletářské revoluce.

Obecně ženský dělnický tisk plnil především funkci vzdělávací a osvětovou. Tak se na jeho stránkách pravidelně objevovala politická publicistika, přinášející informace z domácího dění, ta byla doplňována tzv. Ženskými hlídkami, ať už z oblasti zdravotní, která pojednávala např. o těhotných ženách, o hrozbě pohlavních nemocí, o chorobách dětí; tak z oblasti právní, která přinášela nové zprávy ze zasedání parlamentu, když projednával např. novelizaci manželského nebo trestního zákona. Protože to byl tisk určený ženám, bylo hodně prostoru věnováno mateřství, správné výchově dětí, jejich hygieně, výživě, vzdělání atd.

V tisku nechyběla ale ani „praktická témata“, která přinášela čtenářkám nové kulinářské recepty, jak za málo peněz dobře a chutně

uvařit teplý oběd či večeři. Dále se pravidelně objevovala rubrika Rady pro domácnost, kde se ženy mohly dozvědět, jak vyčistit různé skvrny na prádle nebo jak umýt silně připálené hrnce. Nechybělo ale ani módní okénko informující o nových trendech v odívání, přikládány byly i stříhy na domácí zhotovení šatů. Aby tato periodika ale nezahlcovala ženy jen „poučnými tématy“, pravidelně otiskovala beletrii na pokračování, různé příběhy ze života žen nebo anekdoty doprovázené obrázky. Odlehčená témata, jako recepty na vaření, módní stříhy či romány na pokračování, byla vydávána přímo na přání čtenářek, které si zpočátku stěžovaly na jejich nedostatek. Odmítaly si proto kupovat ženský tisk přinášející výlučně politickovýchovné články, které si mohly přečíst v každých druhých novinách.

U ženských časopisů byla také častá rubrika přinášející nejrůznější zprávy ze zahraničí, tisk získal mnoho dopisovatelek z nejrůznějších zemí – USA, Anglie, Francie, Německo, v případě komunistek to byly styky se Sovětským svazem. Komunistky poukazyvaly na „vymoženosti“, které jsou zde zaváděny, např. reformy týkající se manželského rodinného práva, povolení civilního sňatku, umělého přerušování těhotenství.

Pokud se zaměříme na samotné názvy těchto časopisů, bylo jejich primárním cílem zapůsobit na ženy. Z názvu má být zřejmé, že časopis je určen ženskému publiku, že tam naleznou vše, co každou ženu zajímá – od módních trendů až po politické dění. Podtituly těchto periodik pak informovaly o své stranické příslušnosti.

Tisk jako sedmá velmoc hrál vždy důležitou roli v propagaci politických stran, proto se při schůzích představenstva vždy projednával stav stranického tisku. Jednotliví členové byli povinni odebírat stranický tisk a dále přispívat k jeho rozšiřování. Nejlépe to lze doložit na Komunistické straně Československa, kde byla přímo vytvořena říšská agitační komise žen zvolená říšskou komisí žen v lednu 1921, která měla

na starost i problematiku tisku. Ten byl chápán v ženském dělnickém boji jako největší a nejdůležitější element.²²⁴

Úlohou komunistického tisku bylo podílet se na povznesení a výchově žen jako důležitého prvku v rámci výstavby komunistické strany. Tisk měl v ženách budit třídní vědomí, seznámit je s ideou komunismu a vychovávat v nich spolubojovnice za uskutečnění komunistického řádu.²²⁵ Jako jedinou odpověď na řešení nejrůznějších nešvarů ve společnosti nabízel jen socialistickou revoluci, se kterou všechno zlé pomine. Ne vždy se tyto myšlenky setkávaly s úspěchem, ženy odmítaly číst jen politickou propagaci, a tak se často tento tisk potýkal s malým odběrem a nedostatkem zájmu z řad čtenářů. Nad tímto problémem se zamýšlel A. Zápotocký v článku Organizační úkoly KSČ: „*Má-li vykonávati člen KSČ platnou stranickou práci, má-li ovlivňovati náležitě svoje okolí a využívat denních událostí pro komunistickou agitaci a propagandu, je nutno, aby odebíral denně list strany, jehož pokyny jsou zajisté k řádnému konání povinností nezbytnými.*“²²⁶ Záležitostí odběru tiskovin se zabývalo i vedení strany na svých sjezdech, bylo si vědomo toho, že se obsah novin musí vyvarovat suché doktríny, že musí své čtenáře zaujmout. V případě ženského tisku mělo být více prostoru věnováno zájmovým rubrikám, ale i ty měly podléhat zásadám marxismu - leninismu.²²⁷

V rámci jednotlivých stran vycházely i další „neženské“ časopisy, určené široké veřejnosti, do kterých přispívaly i ženy. Buď zde na dvojstranách vznikaly tzv. Ženské hlídky, nebo v případě že by celá tato rubrika nebyla publikačně pokryta, se pravidelně či občasně objevovaly alespoň drobné články pro ženy. V tomto druhém případě šlo zejména o regionální dělnický tisk, který poskytoval prostor pro ženské autorky. Ty

---

²²⁴ NA Praha, fond Ústřední výbor KSČ 1921 – 1938, k. 63. Zpráva o stavu ženského hnutí KSČ za rok 1923.

²²⁵ Žena, roč. VII., č. 23, r. 1921, s. 1.

²²⁶ Komunistická revue, roč. II., č. 1, r. 1925, s. 32.

²²⁷ Protokol II. řádného sjezdu komunistické strany Československa 31.10. – 4.11.1924. Praha, 1983, s. 341.

neměly šanci uspět v jednotlivých regionech se svými vlastními časopisy, čtenářská poptávka na to byla příliš nízká. Pro ilustraci je možné uvést alespoň Stráž Valašska, časopis Československé sociálně demokratické strany dělnické na Valašsku nebo Dělnické listy, týdeník Československé sociálně demokratické strany dělnické v župě jihlavské. Výše zmiňované Dělnické listy se nebály ženských témat a dokonce jim častokrát věnovaly celou úvodní stranu v daném čísle – jednalo se například o ochranu matek v nemocenském zákoně²²⁸ či o snahu přimět ženy účastnit se nových voleb, k čemuž je vybízel již samotný velký titulek Ženo, voličko!²²⁹ Šlo o velmi dobře míněný marketingový tah, jak získat větší čtenářskou základnu posílenou o ženy.

Ani noviny s celoplošně prodáváním nákladem nevycházely plně ženským autorkám vstříc. Tak například když sociální demokratky žádaly redakci Večerníku Práva lidu, aby se i v tomto periodiku informovalo o ženské otázce a to nejlépe formou vyhrazeného jednoho listu či dvoustrany s Ženkou hlídkou, aby se tak i tyto noviny dostaly do širšího podvědomí žen, zamítlo vedení strany tento požadavek. Vznikla zde obava z nemožnosti pravidelného zaplnění tak velkého prostoru. Aby ale noviny získaly zájem žen a to nejen čtenářek ale i samotných pisatelek, které by se rozhodly do těchto novin přispívat, budou v tomto případě jejich články dvakrát do týdne otiskovány.²³⁰ Jak už bylo řečeno vedení strany se obávalo, že tak velké místo vyhrazené ženám nebude naplněno. To je pochopitelné u Večerníku, ale ani u deníku Práva lidu nenajdeme příliš publikačního prostoru, který by byl věnovaný ženám. Dvoustrana s ženskou hlídkou se tu pravidelně neobjevovala. Jen občas byla otištěna větší ženská témata pod hlavičkou Žena a rodina nebo menší články v rubrice Sociální hlídka. Je otázkou, zda to bylo zapříčiněno nechutí či

---

²²⁸ Dělnické listy, roč. IX., č. 20, r. 1928, s. 1.

²²⁹ Dělnické listy, roč. IX., č. 47, r. 1928, s. 1.

²³⁰ NA Praha, fond Československá sociální demokracie 1920-1948, k. 1. Protokol ze schůze představenstva výkonného výboru Československé sociálně demokratické strany dělnické z roku 1925.

neschopností žen přispívat do novin nebo nedůvěrou redakce k ženským odběratelkám. Každopádně se tak tento tisk připravoval o čtenářskou základnu, protože ženy odmítaly číst pouze politické zpravodajství. Od novin očekávaly nejen informace, ale i zábavu. A proto kupovaly a přispívaly do takových periodik, která jim tato očekávání naplňovala.

Závěr:

Ženské hnutí se v českém prostředí vyvíjelo dvěma směry, danými příslušností k určité společenské třídě. Ženy středních vrstev požadovaly sebeuplatnění především v intelektuální sféře. Cílem dělnických žen se stalo zlepšení svého společenského (sociálního) postavení, což pro ně znamenalo spojení ženské a sociální otázky. Proto se přiklonily ke svým mužům a začali společně bojovat za zlepšení sociálních poměrů. Sociální demokracie postupně zanesla ženskou otázku do svých programových dokumentů, využívala ženy k rozšíření své členské základny, přesto ale z počátku příliš nevěřila, že by rovná občanská práva, zejména volební právo mohlo nějak změnit ženskou otázku. V praxi tak vykonávala jen málo pro splnění svých závazků vůči ženám. Jejich výdělečnou práci chápala jako nutné zlo k vyživení rodiny, primární měla být pro ženy práce v domácnosti.

Poté, co ženy získaly volební právo, začaly v nich strany vidět své potenciální voliče, a proto začaly na ženy působit s propracovanou propagandou získat si je svou přízní. V uzákonění rovných politických práv s muži v první Československé republice spatřovaly ženy prostředek jak sociální i ženskou otázku vyřešit. V radostné euforii ze zisku nově nabytých práv se začaly považovat za politicky důležité. Neuvědomovaly si ale, že zisk politických práv, neznamená hned i politickou moc.

Při svém vstupu na půdu parlamentu si plánovaly společnou stranickou spolupráci se svými muži, aby došlo k naplnění volebních programů. Jenže jejich straničtí kolegové, stejně jako ostatní část mužské populace, příliš nevěřili v politickou schopnost žen a stále je brali spíše jako konkurentky než rovnocenné partnerky. Stejně tak vytváření ženských sekcí v rámci politických organizací chápala sociálně demokratická i komunistická strana jako prostředek osvětového a agitačního působení na

ostatní ženy, namísto toho, aby jim svěřila politickou samostatnost. Význam těchto ženských organizací se pak zvyšoval především během volebních kampaní, kdy ženy vykonávaly agitační práci pro svou stranu.

Ačkoliv během první republiky nebylo ženám příliš politicky důvěřováno, dokázaly na sobě pracovat a vybojovat řadu práv v oblasti státního a sociálního zákonodárství (civilní sňatek, reformy manželského práva, pojištění v nemoci a další). Přestože některé jejich návrhy nebyly korunovány úspěchem (novelizace §144-148 trestního zákona, státní mateřská podpora, odluka církve od státu), nepřestávaly ve své snaze a pokračovaly ve své práci, kterou přerušila druhá světová válka.

Resumé:

Le mémoire traite de la problématique des femmes du milieu ouvrier dans l'idéologie et la politique du Parti communiste tchécoslovaque et du Parti social-démocrate ouvrier tchécoslovaque au début de la Première République tchécoslovaque.

Le mouvement des femmes évoluait en deux sens distincts selon l'appartenance à un certain milieu social. Les femmes de la classe moyenne demandaient la mise en valeur de la sphère intellectuelle. En revanche les femmes du milieu ouvrier exigeaient l'amélioration de la situation sociale.

Après que le droit de vote ait été accordé aux femmes, les partis politiques ont commencé à voir ces dernières comme des électeurs potentiels, et se sont donc présentés avec un discours élaboré à leur intention. Néanmoins, les politiciens, et les hommes plus généralement n'avaient pas confiance en la capacité politique de femmes en conséquence elles n'étaient pas des partenaires équivalents pour eux.

Bien que les femmes aient suscité un certain scepticisme dans le domaine politique pendant la Première République tchécoslovaque, elles ont travaillé et acquis certains droits civils (par exemple le mariage civil, des réformes du droit conjugal, l'assurance maladie). Malgré certains échecs, les femmes ont continué à se battre pour obtenir plus de droits avant que la deuxième guerre mondiale n'éclate.

Anotace:

Příjmení a jméno autora: Obrtelová Jarmila

Název katedry a fakulty: Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Reflexe žen z dělnického prostředí v ideologii a politice Komunistické strany Československa a Československé sociálně demokratické strany dělnické v počátečním období první Československé republiky

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Počet znaků: 195487

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 93

Klíčová slova: Československá republika, Československá sociálně demokratická strana dělnická, emancipace, gender, ideologie, Komunistická strana Československa, politika, rovnoprávnost, socialismus, ženy.

Charakteristika práce: Práce pojednává o ženách z dělnického prostředí v ideologii a politice Komunistické strany Československa a Československé sociálně demokratické strany dělnické v počátečním období první Československé republiky. Zaměřuje se na sociálně orientované ženy, na jejich život, na jejich průnik do sféry veřejné a na vyvíjenou politickou aktivitu těchto žen. Sleduje jejich dílčí úspěchy či neúspěchy a vliv politické ideologie na ně.

Prameny a literatura

PRAMENY

Archivní prameny:

Národní archiv Praha

- fondy: Celostátní konference KSČ 1921 - 1937

Československá sociálně demokratická strana dělnická 1878-1921

Československá sociální demokracie 1920-1948

Ilegální časopisy 1925 - 1938

Letáky KSČ 1921-1938

Ministerstvo sociální péče 1918-1937

Politické a vzdělávací spolky v Čechách - Dělnické spolky 1869 -
1951

Presidium ministerstva vnitra v předmnichovské době

Presidium policejního ředitelství Praha 1915-1940

Presidium Zemského úřadu Praha

Ústřední kulturně propagační komise UV KSČ

Ústřední výbor KSČ 1921 - 1938

Ženská národní rada

Tištěné prameny:

Bebel, A.: Žena a socialismus. Praha 1962.

Hajn, A.: Ženská otázka v letech 1900-1920. Praha 1939.

Herman, F.: Ženská otázka. Sociální význam její a způsoby jejího řešení.
Praha 1899

Chaloupecký, F. J.: Bedřich Engels. Průkopníci socialismu. Praha 1920.

Krčmář, J.: Právo rodinné. Praha 1920.

Masaryk a ženy – sborník k 80. narozeninám prvního prezidenta republiky
československé TGM. Praha 1930.

Masaryk, T. G.: Mnohoženství a jednoženství. Praha 1925.

Masaryk, T. G.: Mravní názory. Praha 1925.

Obecný občanský zákoník rakouský. Praha 1917.

Politické programy Československé a Československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948. Praha 1999.

Protokol I. řádného sjezdu Komunistické strany Československa. 2. - 5. 2. 1923. Praha 1989.

Protokol II. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 31. 10. - 4. 11. 1924. Praha 1983.

Protokol III. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 26. - 28. 9. 1925. Praha 1967.

Protokol IV. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 25. -28. 3. 1927. Praha 1984.

Protokol V. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 18. - 23. 2. 1929. Praha 1978.

Tisk:

Dělnické listy (1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930)

Eva: měsíčník pro vzdělání českých žen a dívek (1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923)

Komunista (1929)

Komunistická revue: orgán Komunistické strany v Československu pro praxi a teorii marxismu (1925)

Nový lid: list pro vzdělání lidu (1919, 1923, 1924, 1925, 1926)

Právo lidu: ústřední orgán československé sociálně demokratické strany dělnické (1920 - 1926)

Socialista: list social. sjednocení nezávislých čs. social. a nezávislých sociálních demokratů (1923- 1924)

Socialista: týdeník Československé sociálně demokratické strany dělnické (1920-1922)

Sociální demokrat: list k výchově třídního vědomí dělnictva (1919, 1920, 1921)

Stráž Valašska. Časopis Československé sociálně demokratické strany dělnické na Valašsku (1920, 1921, 1922)

Svornost: list hájící zájmy tělesně i duševně pracujícího dělnictva (1922)

Žena. Frýdek 1925.

Žena: list českých pracujících žen mezinárodního sociálně-demokratického smýšlení (1919-1923)

Ženská revue: list pro otázku ženskou, ethickou, kulturní a sociální vůbec (1917 - 1920)

Ženské listy (1918, 1920, 1922)

Ženský obzor: revue českých žen (1918, 1919, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1929)

Ženský svět: list paní a dívek českých založen T. Novákovou r. (1898, 1899, 1918, 1920, 1922, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930)

Internetový zdroj:

Manifest Komunistické strany

<http://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1848/manifest/index.htm>,
15.11.2008

Stenoprotokoly a tisky Národního shromáždění československého 1918 – 1920. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna.

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/index.htm>, 15. 11. 2008

Stenoprotokoly a tisky Národního shromáždění republiky Československé 1920 – 1925. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna.

<http://www.psp.cz/eknih/1920ns/index.htm>, 15. 11. 2008

Stenoprotokoly a tisky Národního shromáždění republiky Československé 1925 – 1929. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna.
<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/index.htm>, 19. 11. 2008

Stenoprotokoly a tisky Národního shromáždění republiky československé 1929 – 1935. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna.
<http://www.psp.cz/eknih/1929ns/index.htm>, 7. 12. 2008

Stenoprotokoly a tisky Národního shromáždění republiky Československé 1935 – 1938. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna.
<http://www.psp.cz/eknih/1935ns/index.htm>, 4. 1. 2009

Literatura:

Abramsová, L.: Zrození moderní ženy. Brno 2005.

Bahenská, M.: Počátky emancipace žen v Čechách. Praha 2005.

Bartoš, J. - Trapl, M.: Československo 1918-1938. Olomouc 2001.

Broklová, E.: První československá ústava. Diskuze v Ústavním výboru v lednu a únoru 1920. Praha 1992.

Broklová, E.: Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938. Praha 1992.

Burešová, J.: Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století. Olomouc 2001.

Burešová, J.: Reflexe společenského postavení žen v komunistické ideologii a politice ve 20. a 30. letech 20. století v Československu. In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Praha 2004, s. 41 – 62.

Cabada, L. – Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století. Plzeň 2005.

- Cabada, L.: Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 – 1938. Plzeň 2005.
- Deyl, Z.: Sociální vývoj Československa 1918-1938. Praha 1985.
- Ed. Hrubec, M. – Bárta, M.: Dějiny českého a československého sociálnědemokratického hnutí. Praha – Brno 2006.
- Elshtain, J. B.: Veřejný muž, soukromá žena. Praha 1999.
- Fajmon, H. – Balík, S. – Hloušková, K.: Dusivé objetí. Historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů. Brno 2006.
- Horská, P.: Naše prababičky feministky. Praha 1999.
- Horská, P.: K ekonomické aktivitě žen na přelomu 19. a 20. století. Příklady českých zemí. In: Československý časopis historický, 5/1983, s. 711-743.
- Horská, P.: Za práva žen. In: Dějiny a současnost, 1/1992, s. 27-32.
- Horská, P.: Ženy v evropských dějinách. In: Dějiny a současnost, 6/1994, s. 4-8.
- Ježek, J.: Bibliografie článků z komunistického a pokrokového tisku v Československu 1933-1938. Svazek I. Martin 1971.
- Kárník, Z.: České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha 2003.
- Kárník, Z.: České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935). Praha 2002.
- Kárník, Z.: České země v éře První republiky (1918-1938). Díl třetí. O přežití a o život (1936-1938). Praha 2003.
- Klabouch, J.: Manželství a rodina v minulosti. Praha 1962.
- Lenderová, M. a kol.: Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století. Praha 2002.
- Lenderová, M.: Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i Republiky. Praha 2002.

- Lenderová, M.: K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století. Praha 1999.
- Lenin, V. I.: Spisy, sv. 36, Praha 1958.
- Malínská, J.: Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení ženy v české společnosti v 19. a na počátku 20. století. Praha 2005.
- Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha 1997.
- Muravchik, J.: Nebe na zemi. Vzestup a pád socialismu. Praha 2003.
- Musilová, D.: Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky. České Budějovice 2007.
- Neudorflová, M. L.: České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha 1999.
- Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD ROM.
- Průcha, V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa. I. díl, období 1918 – 1945. Brno 2004.
- Robek, A. - Moravcová, M. - Šťastná, J.: Stará dělnická Praha. Život a kultura pražských dělníků 1848-1939. Praha 1981.
- VII. studentský seminář k problematice dějin ženského emancipačního hnutí ve 20. století. Praha 2001.
- Soukupová, B.: Ženská otázka a české dělnictvo (Praha 1867-1881). In: Žena v dějinách Prahy. Praha 1996, s. 253-261.
- Šolle, Z.: Dělnické hnutí v českých zemích za imperialistické světové války. Praha 1952.
- Tomeš, J.: Průkopníci a pokračovatelé. Osobnosti v dějinách české sociální demokracie 1878-2003. Praha 2004.
- Uhrová, E.: Ženy v KSČ a textilní dělnice v Čechách ve 20. letech. In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Praha 2004, s. 27 – 40.
- Veber, V.: Postavení dělnické třídy v českých zemích 1924-1929. Praha 1965.

- Vošáhlíková, P.: Česká žena v politice a veřejné činnosti na přelomu 19. a 20. století. In: Žena v dějinách Prahy. Praha 1996, s. 291-300.
- Wohlgemuthová, R.: Účast žen v české sociální demokracii. In: Československý časopis historický 3/1965, s. 403-418.

Seznam příloh:

1) Anketa na téma, jak jsem připoutala svého muže?.....	107
2) Prostituce – metla lidstva.....	109
3) Vyjádření L. Landové-Štychové k výuce náboženství ve školách....	111
4) Sociální demokracie a církve.....	113
5) Komunistické a sociálně demokratické ženy zastoupené v parlamentu ČSR	115

Příloha č.1:

Anketa na téma, jak jsem připoutala svého muže?:

Vážená redakce!

V 3. čísle Vašeho ct. časopisu „Žena“ uveřejňujete zajímavou soutěž na téma „Jak jsem připoutala svého muže?“

Věřte, charakterní muž, poutá se k milované ženě sám, vědomím svých povinností, které na se bere při vstupu do manželství, aniž by jeho ženuška byla donucena činit to, co třeba já. Máte-li zájem, prosím čtěte:

Náš sňatek byl uzavřen před 10ti lety z lásky. Bohužel, záhy jsem poznala, že elegantní zjev mého manžela a k tomu jeho veřejné postavení svádí ho na scestí. Jeho různé známosti staly se záhy veřejným tajemstvím a mně připravily řadu let plných pokoření a bolů. Mé prosby i výčitky vyzněly vždy na prázdno. Muž stával se stále hrubším a drzejším, ano dokonce vodil k nám různé své přátele a nechával mne s nimi o samotě, ale zklamal se. Jeho život byl mi odstrašujícím příkladem, abych ho nenásledovala a zůstala našemu dítěti poctivou matkou.

Konečně následkem duševních muk jsem těžce onemocněla. Tehdy odvezl mně můj muž do sanatoria, dcerušku do ústavu a sám hýřil s lehkými ženami vesele dále.

V léčebném ústavě začalo se ve mně probouzeti dlouho utlačované já, a při nadějném zotavování i touha po odvetě.

Přijela jsem domů velmi osvěžena a na oko nestarala jsem se o mužovy zálety a dala mu cítit vzdor dokonalé zdvořilosti, že je mi již více méně lhostejný. Zato, vší silou věnovala jsem se své osobě. Obnos na mé toalety a domácnost se nepoměrně zvýšil. Při tom jsem hleděla labužnictví mého manžela zneužiti tím, že jsem mu chystala stravu, ze které počal záhy velmi tloustnouti, z toho začínal býti ospalý a pohodlný, již častěji a rád se zdržoval doma, ale teď zase já jsem chtěla být na každém divadle a koncertě a vůbec všude. Tyto moje choutky muže příliš netěšily a přál si,

abychom raději častěji trávili večery spolu sami v naší prý „útulné“ domácnosti. Někdy, byl-li zvlášť hodný, jsem mu vyhověla a tu jsem vynaložila veškerou ženskou koketerii, abych mu večer zpříjemnila doma, ale častěji jsem chtěla ven do společnosti, kdež jsem zase naopak svému hříšníkovu věnovala pramalou pozornost. Teď se zase on cítil pokořeným a abych dala korunu všemu, sebrala jsem veškeré důkazy jeho nevěry, a aniž on co tušil, zažádala jsem soudně o rozvod. A to byl také můj poslední trest pro něj. Teď, když viděl, že mě ztrácí, že se ho dobrovolně vzdávám, poznal, že jsem mu vlastně nepostradatelnou. Pod slibem věrnosti a slušného zacházení jsem u něho zůstala nadále.

Od té doby uplynulo několik let, můj muž váží 120kg, beze mne nejde nikam a je vzorným manželem a otcem a každému říká, že nad jeho ženušku není. Nu ovšem!

S přátelským pozdravem P. P.z P.

Příloha č. 2:

Prostituce – metla lidstva:

Státní úřad statistický v československém statistickém věstníku z pera dra. Boh. Hanoska podává obšírná data o prostituci v našem státě. Podle této statistiky bylo v republice koncem roku 1919 celkem 400 veřejných domů a v nich 1224 prostitutek, z nichž největší počet připadá na ženy 22- až 24leté. Z počtu 1224 jest 1160 prostitutek svobodných, ostatní vdané, vdovy a rozvedené. Podle náboženství připadá na katoličky 1093 prostitutek. Věk, ve kterém ženy prostituci propadly, počíná se ve 12 letech a končí v 35 letech. Nejvíce propadá žena prostituci v 17 až ve 22 letech, načež vykazuje statistika pokles. Pod policejním dohledem nalézalo se vedle 1224 prostitutek 293 dalších mimo veřejné domy. Kolik žen provozuje prostituci tajnou, nelze přirozeně zjistiti, ale počet půjde do tisíců. Při celé věci nelze odsuzovat jen ženy, neboť jistě více než desateronásobný počet jest mužů, tak zvaných pořádných, kteří prostituci hoví, ač často morálkářsky tuto odsuzují. Rozšíření pohlavních nemocí po válce nabylo takových rozměrů, že nezasvěcenec by těžko tomu uvěřil. Současně s rozšířením této skutečné metly lidstva stouplo také rozšíření prostituce zejména tajné, takže všechny prostředky k jejímu potlačení selhávají. Aby získán byl číselný podklad k studiu o příčinách a rozšíření prostituce, hlavního to pramene šíření pohlavních nemocí, provedena byla sociologickou sekcí ministerstva zdravotnictví dotazníková akce, která by nahradila těžce pociťovaný nedostatek trvale vedených záznamů. Cifry, které byly touto akcí získány, otevírají nám nejchmurnější výhled do propasti lidské bídy a mravní zkázy. Z rozeslaných 670 dotazníků vráceno bylo s odpovědí 285. Proto nemůže býti podán plný obraz o rozšíření pohlavních chorob, ale uvedené číslice přece jen se částečně přibližují ke skutečnosti. Do statistiky byla pojata jen některá místa v Čechách mající nad 10.000 obyvatel s úhrnným počtem 1,052.000 duší. Z tohoto počtu

bylo 1649 pohlavně nemocných, z nichž 55,1% léčeno v soukromé a 44,9% v nemocnicích a klinikách, z těch mužů 67,5% a žen 32,5%. Kapavkou infikovaných mužů 76,6%, žen 23,4%, tvrdým vředem 55,6%, žen 44,4%. Svobodných, infikováno 72,2%, ženatých, resp. vdaných 28,7%.

Ze všech onemocnění je 47,8% kapavky, 9,5% měkkých vředů a 42,7% syfilis. Nejvíce infekcí přivoděno bylo prostitutkou, méně svobodnou známostí, v botelu a známostí vdanou byl počet poměrně nejmenší. Ze statistiky vysvítá, že nejméně jsou rozšířeny pohlavní choroby mezi dělnictvem, za to však přímo řadí mezi vojskem a studentstvem, kteří mají 40násobný podíl, než by jim poměrně příslušel. Největší počet infekcí vykazuje se mezi 22. a 25. rokem. Od 14-17 let je případů velice málo, prudce stoupá v letech 18. až 21. a od 30. roku nastává opět pokles. Nemocniční léčení používají ženy víc než muži a to jistě jen z toho důvodu, že jsou do nemocnice nuceně vysílány. Svobodných žen bylo v soukromém léčení 37,2%, naproti tomu vdaných 59,3%. Z celkového počtu nemocných bylo 72,2% svobodných a 27,8% ženatých. Z mužů bylo svobodných 74,6%, ženatých 25,4%. Z žen svobodných 68%, vdaných 32%.

Dle výpočtu dra. Jarosl. Janko vychází najevo, že týden, který vzat byl za podklad jako průměrný, bylo by za rok nakaženo 34.580 osob, tj. 4,6% všech lidí ve věku nad 16 let. Přes to, že v Německu toto číslo je mnohem vyšší, zaráží nás, neboť až doposud u nás rozšíření pohlavních nemocí stálo hluboko pod průměrem západní Evropy. Z toho vyplývá, že je opravdu nejvyšší čas, aby této metle lidstva bylo již jednou nějakým způsobem čeleno. Porady a konference ankety, které se dosud konaly, byly sice velmi hezké svým průběhem, ale jak vidět, ozdravení nepřinesly.

Pramen: Žena, roč. VI. č. 34, r. 1920, s. 3.

Příloha č. 3:

52. schůze Národního shromáždění československého ve středu dne 21. května 1919. Vyjádření L. Landové-Štychové k výuce náboženství ve školách.

L. Landová-Štychová: Požadavky pánů členů bývalé katolické, nyní československé lidové strany přímo ohrožují základní podmínky jednotnosti a svrchovanosti republiky. (Hlasy: Proč?)... Poněvadž chce býti státem ve státě. Náš socialistický národ jest právem roztrpčen a znepokojen nad ústupky, které se následkem desorientace mnohých členů jak vlády, tak i Národního shromáždění docela neprávem pánům členům katolické strany činí. (Výborně!) Plným právem žádá náš lid odluku církve od státu a v první řadě odstranění kněží ze škol. Náš lid dobře cítí, jaké nebezpečí hrozí naší republice z působení katolického kléru ve školách. Mám zde, pánové, důkaz, který není první ani poslední. Dle zprávy, která mně byla podána členem Národního shromáždění soudr. Koušou, pan páter Stanislav Svoboda, člen řádu Strahováků, vyučuje v Praze VII. v dívčí obecné škole v Letenských sadech církevním dějinám. V sobotu dne 17. května t. r. páter Svoboda přišel do III. tř. dívčí a vykládal mezi jiným o svátku svatojanském s ohledem na dra Johánka. Přítomným školačkám vykládal, že dr. Johánek byl světec, mučedník, ne osoba vymyšlená, a když se dívky proti takovému výkladu nehistorickému ohradily a poukázaly na dějiny a knihy spisovatele Jiráska, člena Národního shromáždění, prohlásil páter Svoboda, že spisovatel Jirásek jest lhář a pokrytec. (Výkřiky.) Když mu dívky plným právem oponovaly a prohlásily, že četly v novinách jinou pravdu, tu řekl páter Svoboda, že všichni žurnalisté jsou podplaceni od židů. (Veselost.) O mistru Janu Husovi se tento kněz vyjádřil, že jest kacíf. Celý tento skutečně křiklavý případ vyšetřil na místě člen Národního shromáždění soudruh Josef Kouša a ředitel školy Rašín, bratr našeho ministra financí, mu tvrzení dětí těch potvrdil. Naši pánové z katolické strany tvrdí o sobě, že jsou poctivými republikány, a v debatě o reformě

manželského práva někteří jejich řečníci vzali do ochrany dra Johánka, jakož i své stoupence, avšak z tohoto skutečně provokativního případu, kdy náš nejlepší a nejdražší spisovatel jest prohlašován za lháře a pokrytce, z toho případu vidíme, jaké výchovné úmysly klerikálové chovají a jak nám naši mládež ve školách otravují. (Hlas: To by se nemělo trpět!)

Pramen:

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/052schuz/s052001.htm>

Příloha č. 4:

Sociální demokracie a církve:

Vícero dopisy nám zaslanými stěžování si na to, že sociální demokraté málo z církve vystupují. V některých dopisech prohlašováno to za nedostatek zásadovosti.

Ježto nebylo možno všechny dopisy pro nedostatek místa otisknouti, chceme promluvit o stanovisku sociální demokracie k církvi v tomto článku.

Kdo vezme do ruky program naší sociální demokracie, najde tam stručnou větu: Náboženství považujeme za věc soukromou. Také církve považujeme za společnosti soukromé, proto žádáme odluku církve do státu.

Tím, že sociální demokracie prohlásila náboženství za soukromou záležitost každého jednotlivce, nemůže činiti přímého nátlaku na své stoupence, aby církve opustili. Ona dává každému právo, srovnává-li se svým svědomím, aby v církvi zůstal nebo aby ji opustil. Nečiní rozdílu mezi soudruhy v církvi jsoucími a těmi, kdož z ní vystoupili, považuje všechny za rovnocenné.

Kdyby byla sociální demokracie položila jako podmínku příslušnosti ke straně opuštění církve, jistě nebyla dnes nejsilnější stranou v národě. V tomto směru její náboženská nestrannost jí velmi prospěla. Naproti tomu je pravdou ovšem i to, že kdyby byli všichni sociální demokraté ihned od svého vstoupení do strany církve opustili, bylo již mnoho předsudků, které dosud v cestě stojí, odstraněno a člověk bez vyznání nebyl na venkově bílou vránou.

Při tom všem jsme si vědomi toho, že má-li míti vystoupení cenu, nelze jej nijakým organizačním řádem nebo ustanovením stanov nařizovati, poněvadž pak měli bychom hojně lidí, jež formálně z církve vystoupili, ale duchem v ní zůstali trčeti. (...)

Jest proto správné, když se nikdo nenutí a chceme-li počet těch, kdož církev opustili rozmnožiti, jest k tomu jediný prostředek: poučovati lid. To můžeme učiniti nejsnadněji tiskem. Dnes bezvěrecká literatura je tak četná, že není o ni nouze, schází jen učiti lidi čísti. Až čtení svobodomyšlných knih a časopisů potlačí v nich běžné předsudky, naznají sami, že rozumný člověk, chce-li býti opravdu antiklerikálem, nemůže zůstat v církvi a sám ji opustí.

Neblahý vliv na lid má také antiklerikalismus našich „svobodomyšlných“ měšťáků. Jsou antiklerikáli, ale z církve je nedostaneš ani kopáčem. Tj. neupřímnost, která kazí ostatní lidi, jež prostě měšťácké svobodám napodobí a jsou při tom šťastní, že mohou zapalovati svíčky „bohu i ďáblu“.

Ač sice program strany sociálně-demokratické nikoho nezavazuje církve opustiti, jest přece samozřejmým u starých socialistů nenávisť proti církevnímu mamičství hořících, aby nenáviděnou církev opustili a dali tak dobrý příklad jiným, že lze i bez církve žítí dobře a šlechetně. Máme za to, že tito staří bojovníci proti reakci znají dostatečně její škodlivost a nemají ji posilovati svým příslušenstvím. (...)

Dnes nemůže se nikdo při vystupování z církve vymlouvati na různé překážky, jež byly v Rakousku a bylo by dobře, aby všichni antiklerikálové jednou důkladně zamyslili se nad tím, zda cítí se k církvi něčím vázání. Pakliže ano, ať tam zůstanou, tak nejisté bojovníky obec bezvěrců nemůže potřebovati. Necítí-li ničeho, co by je k církvi a k jejímu světovému názoru vábilo, pak jest nemyslitelno, proč by v církvi zůstávali a mají mravní povinnost ji opustiti, byť to i organizačním řádem nebylo nařizováno.

A. M. Š.

Příloha č. 5:

Komunistické a sociálně demokratické ženy zastoupené v parlamentu ČSR:

Jméno	Funkce	Strana	Působnost
Čížinská Marie	poslankyně	KSČ	1929-1935
Ecksteinová Božena	Poslankyně senátorka	SOCDEM SOCDEM	1918-1920 1920-1929
Hodinová- Spurná Anežka	poslankyně	KSČ	1929-1938
Hajníková Rozálie	senátorka	KSČ	1932-1935
Jurnečková Marie	poslankyně	KSČ	1929-1935
Karpíšková Betty	Poslankyně Senátorka	SOCDEM SOCDEM	1920-1929 1929-1939
Kolláriková Gizela	Poslankyně	KSČ	1925-1929
Koutková Emma	Senátorka	SOCDEM	1935-1939
Kuhn Elvira	Poslankyně	KSČ	1929-1934
Landová- Štychová Lousia	Poslankyně	KSČ	1925-1929
Machačová- Dostálová Božena	Poslankyně	KSČ	1935-1938
Malá Anna	Poslankyně	SOCDEM	1920-1925
Sehnalová Růžena	Senátorka	KSČ	1925-1929
Skaunicová Františka	Poslankyně	SOCDEM, KSČ	1920-1925

Stejskalová Marie	Senátorka	KSČ	1929-1935
Valášková Marie	Poslankyně	KSČ	1934-1935
Vobecká Marie	Poslankyně	KSČ	1925-1929
Vydrová Marie	Senátorka	KSČ	1931-1935

Pramen: <http://www.psp.cz/eknih/INDEX.HTM>, jmenné rejstříky členů Národního shromáždění